

ΕΝΟΤΗΤΑ Α΄

**Οι εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τους Νεότερους
χρόνους (μέσα 15^{ου} αιώνα – αρχές 19^{ου} αιώνα)**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Η Αναγέννηση είναι καλλιτεχνική και πνευματική κίνηση που ξεκίνησε από την Ιταλία τον 14^ο αιώνα για να εξαπλωθεί μέχρι τον 16^ο αιώνα σε όλη την Ευρώπη. Είναι εμπνευσμένη από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό.

Β) Ένα κίνημα που εμπνεύστηκε από την Αναγέννηση είναι ο Ουμανισμός= Ανθρωπισμός.

Γ) Η ανακάλυψη της τυπογραφίας (Ιωάννης Γουτεμβέργιος πρώτο βιβλίο→ Αγία Γραφή (1456).

Δ) Την περίοδο της Αναγέννησης αναπτύχθηκαν τα γράμματα, οι τέχνες και οι επιστήμες.

Ζωγραφική → Σάντρο Μποτιτσέλι, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Μιχαήλ Άγγελος,
Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο

Αρχιτεκτονική → Φίλιππος Μπρουνελέσκι

Συγγραφείς → Έρασμος, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες

Επιστήμες → Αστρονομία → Κοπέρνικος, Γαλιλαίος

Ε) Οι νέες ιδέες επηρεάζουν τη θρησκεία → Θρησκευτική Μεταρρύθμιση (1517)

Προτεσταντική
Μεταρρύθμιση

↓
Μαρτίνος Λούθηρος
εναντίον του Πάπα

Καθολική
Μεταρρύθμιση

↓
Ίδρυση Θρησκευτικών
Ταγμάτων

ΣΤ) Αντίθεση μεταξύ Προτεσταντών και Καθολικών.
Δημιουργία της αρχής της αντιπροσωπευτικής εξουσίας.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

- Αναγέννηση:** Η καλλιτεχνική και πνευματική κίνηση που ξεκίνησε από την Ιταλία τον 14^ο αιώνα για να εξαπλωθεί μέχρι τον 16^ο αιώνα σε όλη την Ευρώπη και είναι εμπνευσμένη από τον αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό.
- Ουμανισμός:** Πνευματικό κίνημα της περιόδου της Αναγέννησης που πιστεύει στις δημιουργικές ικανότητες του ανθρώπου και στη διαρκή εξέλιξη και πρόοδο του.
- Ανακαλύψεις:** Οι επισκέψεις των Ευρωπαίων σε περιοχές της Γης οι οποίες μέχρι το 15^ο αιώνα ήταν γι' αυτούς άγνωστες.
- Εξερευνήσεις:** Οι έρευνες των Ευρωπαίων στο εσωτερικό των περιοχών που ανακάλυψαν, με σκοπό να βεβαιωθούν για τον φυσικό τους πλούτο και γενικότερα για να τις γνωρίσουν.
- Τυπογραφία:** Η ιδέα της τυπογραφίας γεννήθηκε στην Κίνα το 730 μ.Χ. και το πρώτο τυπωμένο βιβλίο κυκλοφόρησε το 853. Οι Κινέζοι επίσης επινόησαν πρώτοι την τυπογραφία με (ξύλινα) κινητά στοιχεία το 1045. Ο Γουτεμβέργιος προχώρησε στην εφεύρεση των μεταλλικών γραμμάτων, τα οποία δεν καταστρέφονται και μπορούν να ξαναχρησιμοποιηθούν. Έτσι τα βιβλία τυπώνονται ευκολότερα, είναι πιο φθηνά και τα προμηθεύονται περισσότεροι άνθρωποι.
- Μεταρρύθμιση:** Η θρησκευτική Μεταρρύθμιση ήταν η αντίδραση της Ευρώπης στις αυθαιρεσίες του Πάπα. Οι εκπρόσωποί της αμφισβήτησαν τα δόγματα της Καθολικής Εκκλησίας και έφεραν πολλές καινοτομίες στη λειτουργία της Εκκλησίας. Στη Γερμανία οι υποστηρικτές της Μεταρρύθμισης ονομάστηκαν «διαμαρτυρόμενοι» και στη Γαλλία «καλβινιστές». Η αντίδραση αυτή είχε κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις, καθώς έδωσε στις χώρες όπου επικράτησε την ευκαιρία να απαλλαγούν από την επιρροή του Πάπα.
- Συγχωροχάρτια:** Τα συγχωροχάρτια ήταν έγγραφα με τη σφραγίδα του Πάπα, που από την περίοδο του Μεσαίωνα εκδίδονταν από την Καθολική Εκκλησία. Όποιος αποκτούσε ένα συγχωροχάρτι πίστευε ότι όλες του οι αμαρτίες συγχωρούνταν και του άνοιγε ο δρόμος για τον Παράδεισο. Πολλά συγχωροχάρτια έδιναν άφεση όχι μόνο για τις αμαρτίες που είχαν γίνει στο παρελθόν, αλλά και για όσες θα γίνονταν στο μέλλον. Είναι, λοιπόν, φανερό ότι τα συγχωροχάρτια ήταν ένας τρόπος για να αποσπά ο Πάπας χρήματα από τους αφελείς πιστούς, σε ολόκληρη την Ευρώπη.
- Προτεστάντες:** Το 1529, η συνέλευση των αντιπροσώπων της Εκκλησίας και των ευγενών της Γερμανίας καταδίκασε τον Λούθηρο και τις απόψεις του. Πολλοί από τους Γερμανούς ηγεμόνες που υποστήριζαν τον Λούθηρο δημοσίευσαν μια γραπτή δήλωση, με την οποία διαμαρτύρονταν για τη δίωξη των θρησκευτικών

τους «πιστεύω». Γι' αυτόν τον λόγο ονομάστηκαν «διαμαρτυρόμενοι», «προτεστάντες».

Λόγιοι:

Από την περίοδο της Αναγέννησης μέχρι και τον 19^ο αιώνα η λέξη «λόγιος» χρησιμοποιείται ως χαρακτηρισμός για τους ανθρώπους που έχουν σημαντική μόρφωση και ασχολούνται κυρίως με τις φιλολογικές σπουδές, εστιάζοντας τη μελέτη τους περισσότερο στην πνευματική παράδοση του παρελθόντος. Συνώνυμη λέξη που χρησιμοποιείται σήμερα είναι η λέξη «διανοούμενος».

Ουμανιστές:

Η απόδοση του όρου «ουμανισμός» στα ελληνικά είναι «ανθρωπισμός». Τον τίτλο «ανθρωπιστές» πήραν πολλοί λόγιοι της εποχής που ασχολούνταν με τα αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα και πίστευαν στις ιδέες που αυτά υποστήριζαν. Σύμφωνα με τις ιδέες αυτές, ο άνθρωπος αποτελεί κομμάτι της φύσης και έχει δημιουργικές ικανότητες που μπορούν να αναπτυχθούν, έτσι ώστε να εξελίσσεται και να προοδεύει συνέχεια.

Καθολική Εκκλησία: Στη διάρκεια του μεσαίωνα δημιουργήθηκαν, με το σχίσμα των Εκκλησιών, δύο χριστιανικά δόγματα, με μικρές διαφορές, οι ορθόδοξοι και οι καθολικοί. Ορθόδοξο έμεινε το Βυζαντινό κράτος και οι χώρες που είχαν εκχριστιανιστεί από αυτό (Ρωσία, Σερβία κτλ.). «Καθολική» ονομάστηκε η Εκκλησία της Ρώμης, στην οποία ανήκαν οι περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Αρχηγός της Καθολικής Εκκλησίας ήταν ο Πάπας, με έδρα τη Ρώμη.

Μεσαίωνας:

Έτσι ονομάζεται, η χρονική περίοδος από τη διάλυση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας έως την Αναγέννηση (5^{ος} – μέσα 15^{ου} αιώνα). Η περίοδος αυτή συμπίπτει σχεδόν με τα χρόνια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Αστρονομικές θεωρίες: Έτσι αποκαλούνται οι θεωρίες που περιγράφουν την κίνηση των πλανητών. Ιδιαίτερα γνωστή είναι η ηλιοκεντρική θεωρία του Κοπέρνικου, που δημοσιεύθηκε το 1543. Σύμφωνα με αυτήν, η Γη και οι άλλοι πλανήτες κινούνται γύρω από τον ήλιο σε ομόκεντρους κύκλους. Έως τότε οι άνθρωποι πίστευαν πως η γη είναι ακίνητη και αποτελεί το κέντρο του σύμπαντος.

Αντιπροσωπευτική εξουσία: Η εξουσία που ασκείται μέσω αντιπροσώπων, οι οποίοι εκλέγονται από τον λαό.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Δώστε τον ορισμό της Αναγέννησης
- 2) Πού εμφανίστηκε;
- 3) Από πού εμπνεύστηκε και ποιοι βοήθησαν γι' αυτό;
- 4) Ποιο κίνημα προήλθε από την Αναγέννηση;
- 5) Πού πίστευαν οι Ουμανιστές;

- 6) Ποιος βοήθησε για τη διάδοση των ιδεών του Ουμανισμού;
- 7) Ποιοι Καλλιτεχνικοί και Επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης; Αναφέρατε μερικά παραδείγματα.
- 8) Τι είναι η θρησκευτική μεταρρύθμιση;
- 9) Σε πόσες φάσεις διακρίνεται; Τι γνωρίζετε για την καθεμία;
- 10) Τι αναπτύχθηκε την περίοδο της Αναγέννησης που έδωσε δύναμη στο λαό και ενίσχυσε την αυτονομία του ανθρώπου;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Διαβάζω τις εφευρέσεις και σκέπτομαι για τις επιδράσεις που έχουν στη ζωή των ανθρώπων.

Σημαντικές εφευρέσεις κατά το 18ο αιώνα		
Έτος	Εφεύρεση	Εφευρέτης
1714	Θερμόμετρο υδραργύρου	Φαρενάιτ
1752	Αλεξικέραυνο	Φραγκλίνος
1764	Βελτίωση της ατμομηχανής	Βατ
1769	Κλωστική μηχανή	Αρκράιτ
1783	Αερόστατο	Αδελφοί Μονγκολφιέ
1785	Αλεξίπτωτο	Μπλανσάρ
1787	Ατμόπλοιο	Φιτς
1795	Κονσερβοποίηση τροφών	Απέρ
1798	Εμβόλιο ευλογιάς (δαμαλισμός)	Τζέννερ
Πηγή: Ασίμοφ Ι., Το χρονικό των επιστημονικών ανακαλύψεων, Ηράκλειο 1998		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΠΟ ΤΙΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Γεωγραφικές Ανακαλύψεις. Εξερευνητές με τη βοήθεια της πυξίδας, του αστρολάβου και ενός νέου τύπου πλοίου, της караβέλας, ταξίδεψαν ως τα πέρατα του Κόσμου για να χαράξουν νέους εμπορικούς δρόμους.

B) Βαρθολομαίος Ντιάζ → Ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας.
Βάσκο Ντε Γκάμα → Ινδικός Ωκεανός.
Μαγγελάνος → περίπλους της Γης.
Χριστόφορος Κολόμβος → ανακάλυψη της Αμερικής 1492.

Γ) Αποτελέσματα των ανακαλύψεων
α) Ανάπτυξη εμπορίου.
β) Είδη διατροφής και πολύτιμα μέταλλα φθάνουν στην Ευρώπη.
γ) Ίδρυση αποικιών → Επαφή με νέους πολιτισμούς (Ινκας, Αζτέκοι) .
δ) Κοινωνικοί μετασχηματισμοί.

Αρνητική συνέπεια → Δουλεία

Δ) Γέννηση του Καπιταλισμού
α) Ίδρυση νέων τραπεζών.
Ίδρυση βιοτεχνικών επιχειρήσεων.
β) Γεωργία → Νέες τεχνικές (άνοιγμα αυλακιών, λίπασμα).
γ) Καλλιέργεια καλαμποκιού και πατάτας.
δ) Νέες συνήθειες → χρήση καπνού, καφέ.

E) Περιορισμός της βασιλικής εξουσίας και ενίσχυση της εξουσίας του Κοινοβουλίου.

ΣΤ) Τριακονταετής Πόλεμος (1618-1648)

Ζ) Κίνημα του Διαφωτισμού

Εκφραστές του κινήματος :Βολταίρος, Ρουσσώ, Λοκ,Μοντεσκιέ κ. ά.

Η) Ανάπτυξη των φυσικών επιστημών

Βόλτα → ηλεκτρισμός → μπαταρία

Νεύτων → Νόμος της βαρύτητας

Ιατρική → Εμβολιασμός

Θ) Νέες μορφές τέχνης → Λογοτεχνία

Μουσική

Μυθιστορήματα

Μουσικά έργα

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Γεωγραφικές Ανακαλύψεις: Είναι οι ανακαλύψεις πολλών περιοχών της γης μακριά από την Ευρώπη, που γίνονται μετά από μακρινά ταξίδια στους ωκεανούς.

Καπιταλισμός ή Κεφαλαιοκρατία: Πρόκειται για ένα οικονομικό σύστημα που βασίζεται στην ανεμπόδιστη λειτουργία της αγοράς, χωρίς την παρέμβαση του κράτους.

Νέος Κόσμος: Έτσι αποκαλούνται οι περιοχές εκτός Ευρώπης, οι οποίες εξερευνήθηκαν στα τέλη του 15^{ου} και στη διάρκεια του 16^{ου} αιώνα. Ειδικά το όνομα Αμερική δόθηκε στη νέα ήπειρο από τον Αμέρικο Βεσπούτσι, ο οποίος είχε ακολουθήσει στις αποστολές του την πορεία του Κολόμβου.

Απολυταρχισμός: Ο θεσμός της απόλυτης εξουσίας των ηγεμόνων της Ευρώπης, κυρίως τον 17ο και τον 18^ο αιώνα.

Κοινοβούλιο: Έτσι αποκαλείται η συνέλευση των εκλεγμένων αντιπροσώπων του λαού, η οποία ασκεί την εξουσία στο όνομά του.

Προλήψεις: Η πεποίθηση ότι κάτι μπορεί να μας φέρει τύχη ή ατυχία.

Δεισιδαιμονίες: Η παράλογη πίστη ότι η ζωή επηρεάζεται από υπερφυσικές δυνάμεις.

Ανεξιθρησκία: Η ελευθερία κάθε ανθρώπου να πιστεύει σε όποια θρησκεία επιθυμεί.

Ανακαλύψεις: Οι επισκέψεις των Ευρωπαίων σε περιοχές της Γης οι οποίες μέχρι τον 15^ο αιώνα ήταν γι' αυτούς άγνωστες.

Εξερευνήσεις: Οι έρευνες των Ευρωπαίων στο εσωτερικό των περιοχών που ανακάλυψαν, με σκοπό να βεβαιωθούν για τον φυσικό τους πλούτο και γενικότερα για να τις γνωρίσουν.

- Αποικίες:** Περιοχές των νέων χωρών με ντόπιους πληθυσμούς που κατακτήθηκαν από τους Ευρωπαίους, οι οποίοι τις έλεγχαν οικονομικά και πολιτικά.
- Διαφωτισμός:** Πνευματικό κίνημα του 18^{ου} αιώνα που υποστηρίζει τα δικαιώματα του ανθρώπου (ανεξιθρησκία, ελευθερία, ισότητα κτλ.), τον ορθό λόγο και στρέφεται εναντίον της απολυταρχίας.
- Ορθός λόγος:** Η λογική σκέψη.
- Χερσαίοι δρόμοι:** Ονομάζονται οι δρόμοι της στεριάς, σε αντίθεση με τους «θαλάσσιους», δηλαδή αυτούς της θάλασσας.
- Αστρολάβος:** Με το όργανο αυτό οι ναυτικοί παρατηρούσαν τα άστρα και προσδιόριζαν τη θέση στην οποία βρίσκονταν κάθε στιγμή στη θάλασσα.
- Πυξίδα:** Το όργανο αυτό αποτελείται ουσιαστικά από μια μαγνητική βελόνα, που δείχνει πάντα τον Βορρά, κι έτσι δίνει τη δυνατότητα προσανατολισμού. Πρώτοι τη χρησιμοποίησαν οι Κινέζοι.
- Καραβέλα:** Ιστιοφόρο πλοίο με τρία ή τέσσερα τετράγωνα ή τριγωνικά πανιά.
- Περιπλέουν την Αφρική:** Πλέουν, δηλαδή, παράλληλα με τις δυτικές ακτές της Αφρικής, περνούν το νοτιότερο ακρωτήριο της και συνεχίζουν πλέοντας βορειοανατολικά στον Ινδικό ωκεανό.
- Εκμεταλλεύονται τους ιθαγενείς:** Τους χρησιμοποιούσαν δηλαδή στις διάφορες σκληρές εργασίες, χωρίς καμιά αμοιβή, ούτε την παραμικρή φροντίδα για τη ζωή τους. Παράλληλα, τους θανάτωναν ομαδικά, πολλές φορές μόνο και μόνο για να διασκεδάζουν.
- Έρχονται σε επαφή με τους πολιτισμούς των ιθαγενών:** Οι ιθαγενείς που είχαν αναπτύξει πολιτισμό ήταν οι Αζτέκοι, οι Μάγια και οι Ίνκας.
- Οι Αζτέκοι και οι Μάγια κατοικούσαν στο σημερινό Μεξικό και αριθμούσαν γύρω στα 5.000.000. Ο Ισπανός Φερδινάνδος Κορτέζ χρειάστηκε τρία χρόνια για να τους υποτάξει. Η δύναμη που διέθετε ήταν μόλις 600 άντρες.
 - Οι Ίνκας κατοικούσαν στο σημερινό Περού και αριθμούσαν γύρω στα 8.000.000. Τους υπέταξε ο Ισπανός Φραγκίσκος Πιζάρο με 258 άντρες.
- Οι μεγάλες αλλαγές που έχουν γίνει στην ευρωπαϊκή σκέψη:** Από την εποχή της Αναγέννησης και του ανθρωπισμού οι άνθρωποι στη Δυτική Ευρώπη άρχισαν να χρησιμοποιούν τη λογική και να μη δέχονται όσα δεν συμφωνούσαν με αυτήν, όπως συνέβαινε τον Μεσαίωνα. Αυτό τους οδήγησε στο να εξετάζουν και να κρίνουν όσα δεν τους φαινόταν σωστά και δίκαια. Οι σοφοί της εποχής, διαβάζοντας τα αρχαία ελληνικά και ρωμαϊκά κείμενα, είδαν έναν διαφορετικό κόσμο απ' αυτόν στον οποίο ζούσαν οι άνθρωποι του Μεσαίωνα. Κατάλαβαν την αξία του ανθρώπου και την ανάγκη να καλλιεργηθεί με την παιδεία και να γίνει ελεύθερος. Όλα αυτά οδήγησαν σιγά σιγά στην ανάπτυξη της επιστήμης. Οι ιδέες, λοιπόν, της αξίας του ανθρώπου, της παιδείας, της ελευθερίας, της δύναμης του ορθού λόγου (λογικής) αποτελούν τις μεγάλες αλλαγές στην ευρωπαϊκή σκέψη.

Αιώνας των Φώτων: Ονομάζεται έτσι γιατί κατά τον αιώνα αυτό διαδόθηκαν οι ιδέες του Διαφωτισμού, που φώτισαν τους ανθρώπους για να προχωρήσουν στον δρόμο της προόδου.

Φιλόσοφοι: Ονόμασαν έτσι οι ίδιοι τους εαυτούς τους, και η λέξη σημαίνει «φίλοι της σοφίας», αυτοί που αγαπούν και επιδιώκουν να κατακτήσουν τη γνώση.

Προλήψεις και δεισιδαιμονίες: Ιδέες και πρακτικές (τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν κάποιο ζήτημα, όπως π.χ. τα ξόρκια), που είναι αντίθετες με τη λογική, δηλαδή δεν στηρίζονται σε αυτή. Για παράδειγμα, και σήμερα κάποιοι πιστεύουν στη μαγεία, στα ξόρκια κτλ. Αυτό συνέβαινε πολύ περισσότερο κατά τον Μεσαίωνα.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι ήταν οι Γεωγραφικές Ανακαλύψεις;
- 2) Ποιους θαλασσοπόρους γνωρίζετε;
- 3) Σε τι βοήθησαν οι ανακαλύψεις την Ευρώπη;
- 4) Ποια ήταν τα κίνητρα των Εξερευνητών;
- 5) Πώς συμπεριφέρονται οι Ευρωπαίοι στους Ιθαγενείς;
- 6) Πού οδήγησε η ραγδαία ανάπτυξη του εμπορίου στο εσωτερικό της Ευρώπης;
- 7) Τι σημαίνει Απολυταρχισμός;
- 8) Ποιες πολεμικές αναμετρήσεις σημειώνονται την εποχή αυτή;
- 9) Τι γνωρίζετε για το κίνημα του Διαφωτισμού;
- 10) Από πού ξεκίνησε ποιοι ήταν εκπρόσωποι αυτού του κινήματος;
- 11) Ποιες φυσικές επιστήμες αναπτύχθηκαν την εποχή του Διαφωτισμού;
- 12) Ποιες μορφές της τέχνης ανανεώθηκαν την εποχή αυτή;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1) Τα κίνητρα των εξερευνητών

α) Από το βιβλίο των θαυμάτων του Μάρκο Πόλο, 15^{ος} αιώνας :

«Η Τσίπανγκου (Ιαπωνία) είναι μία νήσος ανατολικά στον ανοιχτό Ωκεανό [...]. Είναι απέραντη. Οι κάτοικοι έχουν λευκό δέρμα και τρόπους καλούς. [...]

Έχουν αμέτρητες ποσότητες χρυσού, [...] και κανείς δεν τον βγάζει έξω από τη νησί, γιατί κανένας έμπορος ούτε άλλος κανείς δεν μπορεί να φτάσει εκεί από τη στεριά. Γι' αυτό έχουν τόσο χρυσό όσο σας είπα.

Θα σας διηγηθώ πόσο θαυμαστό είναι το παλάτι του άρχοντα αυτής της νήσου. Σκεφτείτε ότι έχει ένα παλάτι λαμπρό, ντυμένο όλο με ατόφιο μάλαμα. Όπως ντύνουμε εμείς τα σπίτια και τις εκκλησιές μας με μολύβι, έτσι είναι καλυμμένο εκείνο το παλάτι με ατόφιο χρυσάφι, είναι αδύνατο να λογαριάσει κανείς την αξία του. »

β) Από το χρονικό της αποκάλυψης και της κατάκτησης της Γουινέας του Εάνες ντε Αζουράρα το 1543 :

« Ο Ερρίκος (ο Θαλασσοπόρος) ήθελε να γνωρίζει ποια εδάφη υπήρχαν πέρα από τις Καναρίους νήσους [...] δεν ήξερε κανείς τι εδάφη υπήρχαν παραπέρα.

Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι θα μπορούσαν να φέρουν από εκεί πολλά εμπορεύματα σε χαμηλές τιμές. [...]

Ο πέμπτος λόγος ήταν η μεγάλη του επιθυμία να εξαπλώσει την αγία πίστη του Κυρίου Μας Ιησού Χριστού και να οδηγήσει σ' αυτήν όλες τις ψυχές που θέλουν να σωθούν. »

Τι μαθαίνω από την κάθε πηγή σχετικά με τα κίνητρα των εξερευνητών;

Η αποβίβαση του Χριστόφορου Κολόμβου στην Αμερική,
το 1492

Γκραβούρα του Θ. ντε Μπρυ, (1594)
Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη

Εργασία σε ορυχείο του Περού κατά το 16^ο αι.

Γκραβούρα του Θ. ντε Μπρυ (16^{ος} αι.)

Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη

«Ενώ οι Ινδιάνοι είχαν καλή διάθεση απέναντί τους, οι χριστιανοί εισέβαλαν σ' αυτές τις χώρες σαν λυσσασμένοι λύκοι. Ιδού οι λόγοι για τους οποίους σκοτώθηκαν τόσοι άνθρωποι: [...] όλοι όσοι ήρθαν πίστεψαν ότι, καθώς επρόκειτο για λαούς απίστων, νομιμοποιούνταν να τους σκοτώσουν ή να τους αιχμαλωτίσουν, να τους πάρουν τα αγαθά τους, χωρίς να νοιάζονται καθόλου και να έχουν τύψεις συνείδησης για τέτοια πράγματα. [...] οι ίδιοι αυτοί άπιστοι ήταν τα πιο γλυκά και ειρηνικά πλάσματα του κόσμου, χωρίς καθόλου όπλα.»

Βαρθολομαίος ντε Λας Κάζας, Πολύ σύντομη αναφορά στην καταστροφή των Δυτικών Ινδιών, 1552

2) Πώς συμπεριφέρονται οι Ευρωπαίοι στους ιθαγενείς, σύμφωνα με τις πηγές;

3) Από τις Φιλοσοφικές επιστολές του Βολταίρου (1733) :

«Στα εκατό άτομα ανά την υφήλιο, τουλάχιστον εξήντα προσβάλλονται από την ευλογία· από τα εξήντα, είκοσι μεν πεθαίνουν τις ευνοϊκότερες χρονιές, άλλα δε είκοσι διατηρούν παντοτινά κάποια θλιβερά κατάλοιπα· ιδού λοιπόν που η αρρώστια αυτή σκοτώνει ή ασχημίζει το εν πέμπτον των ανθρώπων.»

Πώς επηρεάζει η ασθένεια της ευλογιάς τη ζωή των ανθρώπων του 18^{ου} αιώνα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΓΑΛΛΙΚΗ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα ξέσπασαν δύο μεγάλες επαναστάσεις : η Αμερικανική Επανάσταση (1776) και η Γαλλική Επανάσταση (1789).

A) Αμερικανική Επανάσταση
Εξέγερση εναντίον των Βρετανών και σχηματισμός των ΗΠΑ. Διακήρυξη της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας.

B) Γαλλική Επανάσταση
↓
Γενική Συνέλευση των Τριών τάξεων
↓
Οι αστοί διεκδικούν εξουσία

Γ) Τρία στάδια της Γαλλικής Επανάστασης
Α' στάδιο → Μετριοπαθείς και φιλελεύθερες απόψεις.
Διακήρυξη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη.
(Ελευθερία – Ισότητα – Αδελφότητα)
- Η εξουσία πηγάζει από το έθνος και όχι από τον μονάρχη.
- Η εκκλησιαστική περιουσία δόθηκε στο κράτος.
- Η χώρα χωρίστηκε σε νομούς, επαρχίες και κοινότητες.
- 1791 – Ψήφιση Συντάγματος
Β' στάδιο → Καθεστώς Τρομοκρατίας
Γ' στάδιο → Μετριοπαθείς
Ανάληψη εξουσίας από τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη.
1815 ήττα του Ναπολέοντα στο Βατερλό.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Γενική Συνέλευση των Τριών Τάξεων: Έτσι ονομάζεται η κοινή συνεδρίαση αντιπροσώπων από τις τρεις κοινωνικές τάξεις της Γαλλίας, τους ευγενείς, τους κληρικούς και την Τρίτη τάξη. Στην τελευταία αυτή κοινωνική τάξη ανήκαν οι αστοί και ο υπόλοιπος λαός.

Ακράιοι ριζοσπάστες: (Ιακωβίνοι). Έτσι ονομάζονται οι οπαδοί της Γαλλικής Επανάστασης που αρνούσανται κάθε συμβιβασμό με τον βασιλιά.

Τρομοκρατία: Έτσι αποκαλείται το καθεστώς που επέβαλαν στη Γαλλία ακράιοι ριζοσπάστες με επικεφαλής τους Ροβεσπιέρο, Δαντών και Μαρά.

- Επανάσταση:** Ένοπλη εξέγερση του λαού εναντίον ενός καταπιεστικού καθεστώτος, με σκοπό την ανατροπή του.
- Έθνος:** Σύνολο ανθρώπων που έχουν συνειδητοποιήσει ότι διαφέρουν από τους άλλους ανθρώπους, επειδή έχουν κοινή καταγωγή και κοινά στοιχεία πολιτισμού (π.χ. γλώσσα, ήθη και έθιμα κτλ.).
- Ανθρώπινα δικαιώματα:** Τα φυσικά δικαιώματα που έχουν όλοι οι άνθρωποι, άσχετα από εθνικότητα, φύλο, μόρφωση, κοινωνική θέση, ηλικία κτλ.
- Δικαιώματα του πολίτη:** Τα δικαιώματα που έχουν οι άνθρωποι ως πολίτες, δηλαδή το δικαίωμα της συμμετοχής στα κοινά, το δικαίωμα της ελευθερίας, της έκφρασης της γνώμης, της ισότητας απέναντι στους νόμους κτλ.
- Ανεξιθρησκία:** Ο σεβασμός στη θρησκεία των άλλων, δηλαδή το να μπορεί κανείς να πιστεύει σε όποια θρησκεία ή δόγμα επιθυμεί. Έως τότε οι υπήκοοι έπρεπε να έχουν την ίδια θρησκεία με τον ηγεμόνα τους.
- Απολυταρχία:** Η συγκέντρωση όλων των εξουσιών στα χέρια του μονάρχη. Στην απολυταρχία, δηλαδή, ο μονάρχης συντάσσει τους νόμους (νομοθετική εξουσία), έχει στον έλεγχο του την κυβέρνηση (εκτελεστική εξουσία) και τα δικαστήρια (δικαστική εξουσία). Κανείς, λοιπόν, δεν μπορεί να ελέγξει και να περιορίσει την εξουσία του.
- Τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη:** Είναι η ζωή, η ελευθερία, η ισότητα απέναντι στους νόμους, η εκλογή των αρχόντων κ.ά.
- Οι κοινωνικές ανισότητες και αδικίες:** Οι ευγενείς, αν και αποτελούσαν το 1,4% του πληθυσμού, κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος της γης, χωρίς να πληρώνουν φόρους και αναλάμβαναν προνομιακά όλα τα κρατικά αξιώματα. Παράλληλα, οι 5.000 περίπου ανώτεροι κληρικοί σε σύνολο πληθυσμού 25 εκατομμυρίων είχαν στην κατοχή τους το 1/3 της γης, χωρίς κι αυτοί να πληρώνουν φόρους.
- Το παλαιό απολυταρχικό καθεστώς:** Είναι το καθεστώς στο οποίο όλες τις εξουσίες συγκεντρώνει ο βασιλιάς, η απεριόριστη (απόλυτη) μοναρχία.
- Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη:** Δικαιώματα του ανθρώπου εννοούνται το δικαίωμα της ζωής, της ελευθερίας, της ιδιοκτησίας κ.ά., ενώ δικαιώματα του πολίτη θεωρούνται το δικαίωμα να μετέχει κανείς στην πολιτική ζωή, να εκλέγει και να εκλέγεται σε διάφορα αξιώματα, να έχει ίση μεταχείριση με τους υπόλοιπους πολίτες απέναντι στον νόμο κ.ά.
- Κάθε κυριαρχία πηγάζει από το έθνος και όχι από το μονάρχη:** Έως τη Γαλλική Επανάσταση ο βασιλιάς ήταν το πρόσωπο που καθόριζε την τύχη των υπηκόων του. Με τη Γαλλική Επανάσταση όμως δημιουργείται η αντίληψη ότι όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον λαό, από το έθνος, και ότι, επομένως, κανείς δεν μπορεί να ασκεί εξουσία χωρίς τη συγκατάθεση του λαού.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι συνέβη κατά την Αμερικανική Επανάσταση;
- 2) Πώς εμφανίστηκαν οι φιλελεύθερες ιδέες και τα κτήματα των επαναστατών;
- 3) Οι Αμερικανοί Επαναστάτες ήταν εναντίον τίνος;
- 4) Ποιες ήταν οι αιτίες που προκάλεσαν τη Γαλλική Επανάσταση;
- 5) Ποιες ήταν οι ενέργειες του βασιλιά Λουδοβίκου ΙΣΤ' και πώς αντέδρασε ο λαός;
- 6) Πόσα ήταν τα στάδια της Γαλλικής Επανάστασης και τι γνωρίζετε για το καθένα χωριστά;
- 7) Τι γνωρίζετε για τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1) Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη (1789)

Άρθρο 1 : Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και έχουν ίσα δικαιώματα.

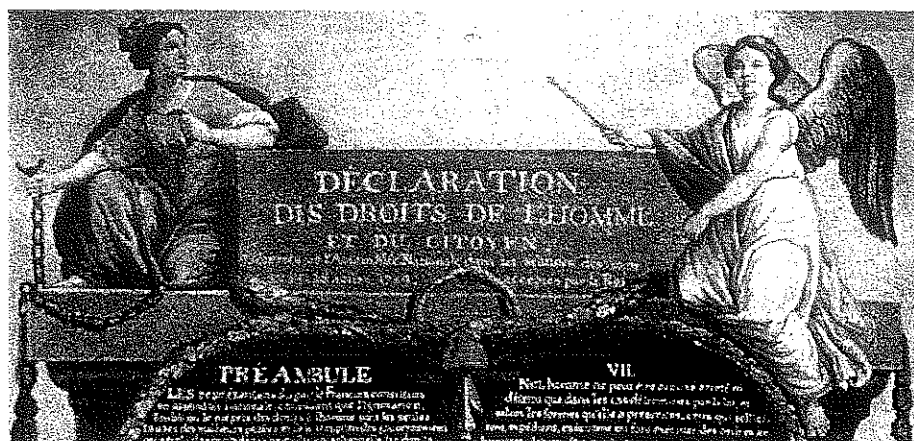
Άρθρο 2 : Ο στόχος κάθε πολιτικής οργάνωσης είναι η προστασία των φυσικών και απαραβίαστων δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αυτά τα δικαιώματα είναι η ελευθερία, η ιδιοκτησία, η ασφάλεια και η αντίσταση ενάντια στην καταπίεση.

Άρθρο 3 : Κάθε εξουσία πηγάζει αποκλειστικά από το έθνος ...

Άρθρο 6 : Ο νόμος εκφράζει τη θέληση του συνόλου. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να συμμετέχει, προσωπικά ή μέσω αντιπροσώπου, στη θεμελίωση του νόμου. Ο νόμος πρέπει να είναι ο ίδιος για όλους, είτε προστατεύει είτε τιμωρεί ...

Άρθρο 10 : Κανένας άνθρωπος δεν πρέπει να διώκεται εξαιτίας των απόψεών του, συμπεριλαμβανομένων και των θρησκευτικών του απόψεων, εφ' όσον η εκδήλωσή τους δε διαταράσσει τη δημόσια τάξη, που έχει εγκαταστήσει ο νόμος.

Άρθρο 11 : Η ελεύθερη έκφραση ιδεών κι απόψεων είναι ένα από τα πολυτιμότερα δικαιώματα του ανθρώπου. Κατά συνέπεια, κάθε άνθρωπος μπορεί να μιλά, να γράφει και να τυπώνει ελεύθερα, αλλά θα είναι υπεύθυνος για κάθε κατάχρηση αυτής της ελευθερίας, όπως καθορίζει ο νόμος ... »

Προμετωπίδα της «Διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη»

Ποιες θέσεις προβάλλονται στα άρθρα της «Διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη»;

ΕΝΟΤΗΤΑ Β΄

**Οι Έλληνες κάτω από την Οθωμανική και Λατινική
κυριαρχία (1453-1821)**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Η παρακμή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.
α) Πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά προβλήματα.
β) Εισροή ξένων φυλών από τον Βορρά και την Ανατολή.
γ) Εκμετάλλευση των εμπορικών λιμανιών από τους Χριστιανούς της Δύσης.
Αποτέλεσμα : Κατάκτηση της ελληνικής χερσονήσου από τους Οθωμανούς Τούρκους.
Ιόνια Νησιά εκτός Οθωμανικής Κυριαρχίας.
Τουρκοκρατία : περίοδος από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα ως το 1821.

B) Δυσκολίες της Τουρκοκρατίας.
α) Δημογραφικές μεταβολές.
β) Οικονομικές μεταβολές.
γ) Κοινωνικές μεταβολές.
Οι Έλληνες διατήρησαν τρία βασικά στοιχεία της εθνικής τους ταυτότητας :
θρησκεία, γλώσσα, παράδοση.

Γ) Βελτίωση της θέσης των Ελλήνων στις τουρκοκρατούμενες περιοχές.
α) Μείωση των στρατιωτικών συγκρούσεων.
β) Περιορισμός φορολογίας.
γ) Παιδομάζωμα.

Δ) Η θέση των Ελλήνων υπηκόων στους Βενετούς.
α) Δεν συμμετείχαν στη διοίκηση.
β) Βαριά φορολογία.
γ) Συμμετοχή σε αγγαρείες.
Αποτέλεσμα : Διαμαρτυρίες και εξεγέρσεις εναντίον των κατακτητών → Ζάκυνθος 1628 «ρεμπελιό των ποπολάρων».

E) Βελτίωση της θέσης των Ελλήνων στις βενετοκρατούμενες περιοχές.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Οθωμανοί Τούρκοι: Οι Τούρκοι που συσπειρώθηκαν γύρω από τον Τούρκο πολέμαρχο Οθμάν (Οσμάν), ο οποίος συγκρότησε το ισχυρότερο τουρκικό κράτος, που ονομάστηκε Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ιόνια Νησιά: Τα νησιά του Ιονίου Πελάγους, τα Επτάνησα.

Δημογραφικές μεταβολές: Οι αλλαγές που σχετίζονται με την αριθμητική σύνθεση του πληθυσμού.

Λόγιος : Αυτός που ασχολείται με τα γράμματα και τις τέχνες· οι συγγραφείς και οι δάσκαλοι.

Παιδομάζωμα : Υποχρεωτική στρατολόγηση από τις οθωμανικές αρχές νεαρών αγοριών χριστιανικών οικογενειών, με σκοπό την επάνδρωση του σώματος των Γενιτσάρων και του ανώτατου διοικητικού μηχανισμού της αυτοκρατορίας. Ο θεσμός παράκμασε από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα.

Έλληνες της Διασποράς : Οι Έλληνες που ζούσαν έξω από τα σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Βενετοί : Οι πολίτες της Βενετίας, παραθαλάσσιας πόλης της Βόρειας Ιταλίας και μεγάλης ναυτικής δύναμης. Η Βενετία από τον Μεσαίωνα μέχρι και το 1797 αποτελούσε ανεξάρτητο κράτος ιδιαίτερα ισχυρό, κυρίως χάρη στην εμπορική της δραστηριότητα στην Ανατολή. Για τον λόγο αυτό, ήρθε συχνά σε σύγκρουση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιες αιτίες οδήγησαν στην κατάκτηση της ελληνικής Χερσονήσου;
- 2) Ποιες περιοχές έμειναν έξω από την οθωμανική εξουσία;
- 3) Πώς ονομάζεται η περίοδος από την κατάκτηση της ελληνικής χερσονήσου μέχρι τη Μεγάλη Επανάσταση του 1821;
- 4) Ποιες δυσκολίες – προβλήματα αντιμετώπιζαν οι Έλληνες στις τουρκοκρατούμενες περιοχές;
- 5) Με ποιο τρόπο βελτιώθηκε η θέση των Ελλήνων στις τουρκοκρατούμενες περιοχές;
- 6) Ποια προβλήματα αντιμετώπιζαν οι Έλληνες υπήκοοι των Βενετών;
- 7) Ποιες ήταν οι συνέπειες των περιορισμών αυτών;
- 8) Πότε βελτιώθηκαν οι σχέσεις Ελλήνων και Βενετών;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Δημιουργία άρχουσας τάξης γύρω από το Πατριαρχείο : Φαναριώτες

B) Κοινωνική θέση των χριστιανών.

- α) Ντύνονται φτωχικά.
- β) Εκτελούν αγγαρείες.
- γ) Κατοικούν σε φτωχικές συνοικίες των πόλεων.
- δ) Σοβαρές δικαστικές υποθέσεις εξετάζονται από μουσουλμανικά ιεροδικεία.

Γ) Κατανομή φόρων

- Τακτικοί
- Έκτακτοι
- Αγγαρείες

- α) Κεφαλικός φόρος
- β) Φόρος εστίας
- γ) Φόρος για τη χρήση της γης (έγγειος)
- δ) Φόρος για την αγροτική παραγωγή (δεκάτη)
- ε) Γίνονται διακρίσεις σε βάρος των Χριστιανών που ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές.

Δ) Οι δοκιμασίες των Χριστιανών.

- α) σφαγές
- β) αιχμαλωσίες
- γ) εξισλαμισμοί
- δ) παιδομάζωμα
- ε) εγκατάσταση Τούρκων σε εύφορα εδάφη

E) Οι Υπόδουλοι κατείχαν άγονες εκτάσεις γης.
Σουλτάνος → Εύφορα κτήματα + Οθωμανοί

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Λατινοκρατούμενες περιοχές: Έτσι ονομάζονται οι περιοχές, τις οποίες κατείχαν χριστιανικές χώρες της Δυτικής Ευρώπης και κυρίως η Βενετία.

Καραμανία: Περιοχή στη σημερινή Κεντρική Τουρκία.

Πατριαρχείο: Η ανώτατη θρησκευτική αλλά και πολιτική αρχή των Ορθοδόξων κατά την Τουρκοκρατία. Αποτελεί το κέντρο της Ορθόδοξης Εκκλησίας ανά τους αιώνες. Η έδρα του βρίσκεται ακόμη και σήμερα στη συνοικία Φανάρι της Κωνσταντινούπολης.

Άρχουσα τάξη: Η ανώτερη τάξη κοινωνικά ή οικονομικά.

Ιεροδικείο: Μουσουλμανικό δικαστήριο.

Κεφαλικός φόρος: Σύμφωνα με τον νόμο του Ισλάμ, τον φόρο αυτό πλήρωναν όλοι όσοι δεν ήταν Μουσουλμάνοι. Απαλλάσσονταν οι γυναίκες, τα παιδιά, οι ανάπηροι, οι ιερωμένοι και όσοι κατείχαν κρατικά αξιώματα.

Δεκάτη: Φόρος ίσος με το 1/10 της αγροτικής παραγωγής. Συνήθως καταβαλλόταν σε είδος (π.χ. σιτάρι, ελιές) και σπάνια σε νόμισμα.

Εξισλαμισμός: Η προσχώρηση στη μουσουλμανική θρησκεία.

Ισλαμικός νόμος: Ο θρησκευτικός νόμος των μουσουλμάνων

Ραγιάδες: Οι μη μουσουλμάνοι υπήκοοι της οθωμανικής αυτοκρατορίας

Παιδομάζωμα: Στρατολόγηση των παιδιών των χριστιανών από τους Οθωμανούς

Κρυπτοχριστιανοί: Εκείνοι που καμώνονταν ότι γίνονταν μουσουλμάνοι, κρυφά όμως παρέμεναν χριστιανοί

Ναυτολογώ: Υπηρετώ σε ξένο καράβι με τη βία

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πώς σχηματίστηκε η νέα άρχουσα τάξη, οι Φαναριώτες;
- 2) Πώς ζούσαν οι χριστιανοί στους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας;
- 3) Ποιοι ήταν οι φόροι που πλήρωναν στους Τούρκους;
- 4) Ποια ήταν η θέση των Χριστιανών που ζούσαν σε απομακρυσμένες περιοχές;
- 5) Ποια ήταν τα σκληρά μέτρα που αντιμετώπισαν οι Χριστιανοί;
- 6) Ποιες περιοχές ανήκαν στους υπόδουλους και ποιες στον Σουλτάνο;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

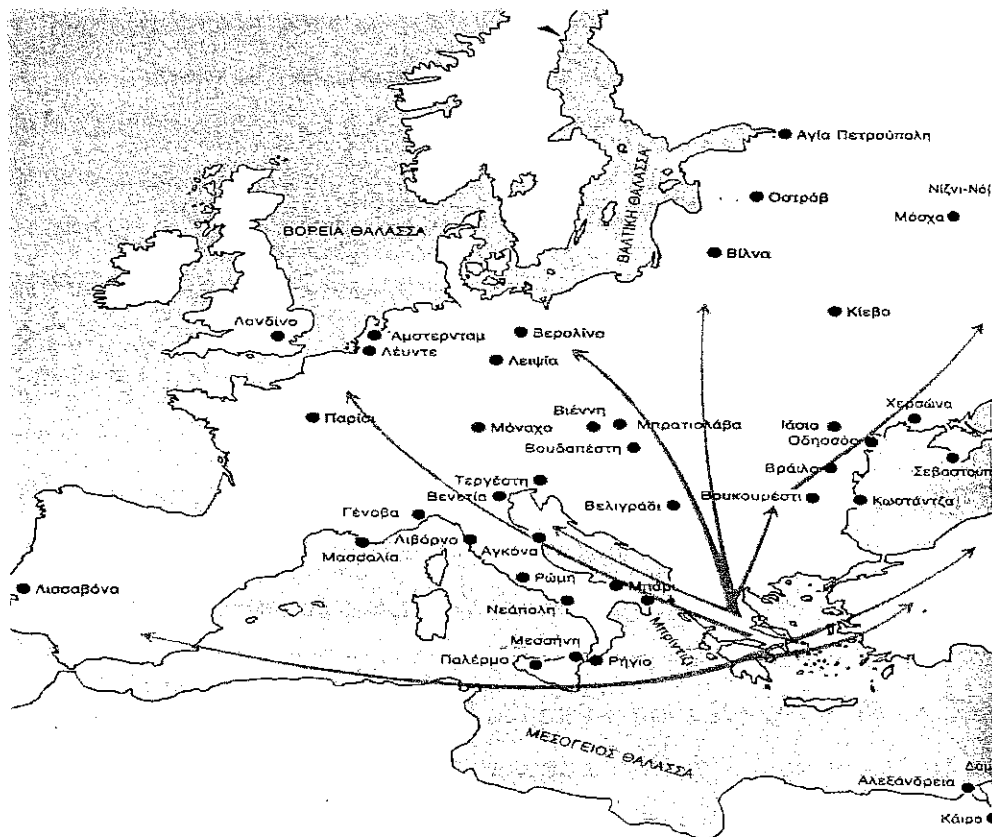
1) Τι ήθελε να επιτύχει ο σουλτάνος με το παιδομάζωμα; Ποιες συνέπειες είχε αυτό για τον ελληνισμό;

2) Αντιστοιχίζω τις λέξεις με την έννοιά τους :

Παιδομάζωμα	•	• φόρος που πλήρωναν οι ραγιάδες
Εξισλαμισμός	•	• υπόδουλοι του Οθωμανικού κράτους
Χαράτσι	•	• κοινότητα ομοεθνών σε ξένη χώρα
Ραγιάδες	•	• εξαναγκασμός κάποιου να προσχωρήσει στη μουσουλμανική θρησκεία
Παροικία	•	• στρατολογία για τα τάγματα των γενιτσάρων

3) Παρατηρώ στον χάρτη τις μετακινήσεις των Ελλήνων και υπογραμμίζω 6 πόλεις στις οποίες δημιουργήθηκαν σημαντικές ελληνικές παροικίες.

Χάρτης μετακινήσεων. Σπουδαιότερες ελληνικές παροικίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Α) Αρμοδιότητες του Πατριάρχη.
- α) Θρησκευτικός ηγέτης.
 - β) Εκπρόσωπος των Ορθόδοξων Χριστιανών.
 - γ) Αποφάσιζε για κληρονομίες.
 - δ) Δυνατότητα ίδρυσης σχολείων.
 - ε) Δυνατότητα επιβολής ειδικής φορολογίας στους πιστούς.

- Β) Η θέση των κληρικών απέναντι στην τουρκική κατάκτηση.
- α) Ως θεραπεία σταλμένη από τον Θεό.
 - β) Αμφισβητούσαν την υποταγή στους Τούρκους.
 - γ) Καλλιέργησαν σχέσεις με τη Ρωσία.

- Γ) Οι Φαναριώτες στην περίοδο της Τουρκοκρατίας.

- Δ) Ο ρόλος των κοινοτικών αρχόντων : (Επίτροποι, δημογέροντες, προεστοί, κοτσαμπάσηδες).

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Ρουμ μιλέτ: Έτσι αποκαλούνταν όλοι οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί υπήκοοι του Σουλτάνου, ανεξαρτήτως γλώσσας και εθνικότητας. Επικεφαλής του Rum Millet ήταν ο Πατριάρχης Κωνσταντινούπολης.

Λογοδοτώ: Είμαι υπεύθυνος απέναντι σε κάποιον.

«Ξανθό γένος»: Φράση που συναντάται συχνά σε κείμενα της περιόδου της Τουρκοκρατίας και έχει το νόημα ενός ισχυρού λαού με ξανθά μαλλιά, ο οποίος θα βοηθούσε στην απελευθέρωση του Γένους.

Προνόμια: Διευκολύνσεις που παραχωρεί η οθωμανική διοίκηση στους υπόδουλους χριστιανούς.

Φανάρι: Συνοικία της Κωνσταντινούπολης που από την αρχή του 17^{ου} αι. είναι η έδρα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Εγκαθίστανται επίσης εκεί πολλοί Έλληνες που παίρνουν γι' αυτό την ονομασία **Φαναριώτες**.

Πρόκριτοι: Λέγονται και προεστοί, κοτζαμπάσηδες ή δημογέροντες και αποτελούν την ανώτερη τάξη των ραγιάδων, οι οποίοι ήταν εκλεγμένοι από δημογέροντες σε

επίπεδο χωριού. Οι επικεφαλής σε επίπεδο επαρχίας των χριστιανικών κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

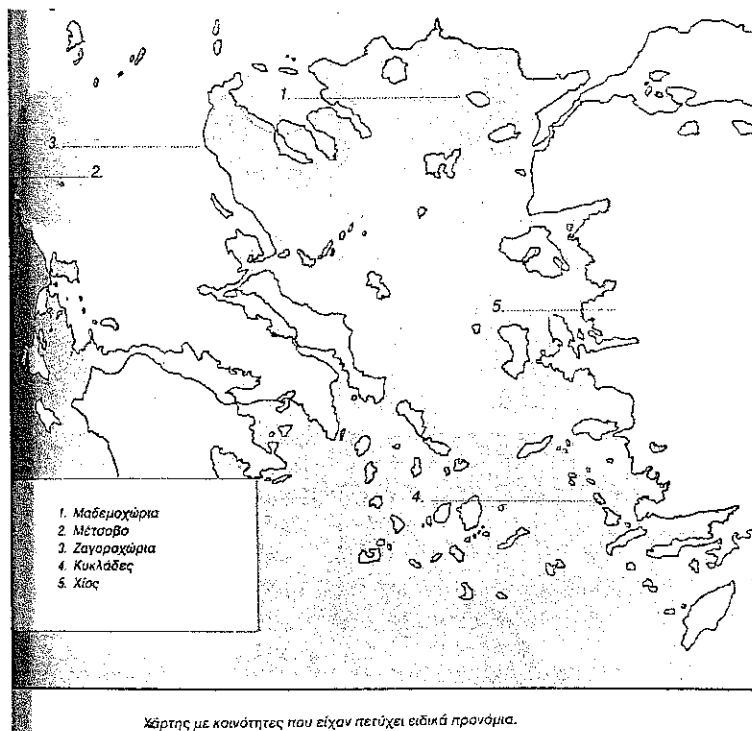
Πασάδες: Ανώτατος τίτλος στην Οθωμανική διοικητική και στρατιωτική ιεραρχία. Στην Οθωμανική διοίκηση ο τίτλος του Πασά ήταν ανώτερος του Μπέη και κατώτερος του Μεγάλου Βεζίρη με διοικητικό χωροταξικό χαρακτήρα, αντίστοιχο με τον σημερινό Περιφερειάρχη με περισσότερες όμως εξουσίες.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν η θρησκευτική οργάνωση των Ελλήνων;
- 2) Πώς αντιμετώπιζαν οι κληρικοί την τουρκική κατάκτηση; Αναφέρατε παραδείγματα
- 3) Τι γνωρίζετε για τους Φαναριώτες;
- 4) Τι γνωρίζετε για τους Κοινοτικούς άρχοντες;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Συμπληρώνω στον χάρτη τα ονόματα μερικών πόλεων ή περιοχών που είχαν πετύχει το «κοινοτικό προνόμιο», σύμφωνα με τους αριθμούς τους :

2) Αντιστοιχίζω τα δεδομένα της Α' στήλης με αυτά της Β'

Στήλη Α'	Στήλη Β'
1) Ο θρησκευτικός νόμος των μουσουλμάνων	α. Ραγιάδες
2) Οι μη Τούρκοι υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας	β. Πασάδες
3) Ανώτεροι Τούρκοι αξιωματούχοι	γ. Ισλαμικός νόμος
4) Ο ηγέτης των ορθοδόξων	δ. Χαράτσι
5) Η βίαιη αλλαγή της χριστιανικής πίστης	ε. Παιδομάζωμα
6) Η βίαιη στρατολόγηση παιδιών	στ. Πασαλίκι
7) Μορφωμένοι Έλληνες ευγενείς	ζ. Πατριάρχης
8) Κοινοτικοί άρχοντες των Ελλήνων	η. Εξισλαμισμός
9) Η περιοχή που διοικούσε ο πασάς	θ. Φαναριώτες
10) Φόρος που επέβαλαν οι Τούρκοι στους υπόδουλους	ι. Πρόκριτοι

3) Διαβάζω το κείμενο και απαντώ στην ερώτηση :

«Πληρεξούσιον της χώρας Μηλέων από 19^{ης} Μαρτίου 1816

Ημείς η χώρα Μηλιαίας μικροί και μεγάλοι απεφασίσαμεν σήμερον όλοι κοινώς και εκλέξαμεν δια πληρεξουσίους προεστούς της χώρας μας τους ... [...] να επιστατούν, να επαγρυπνούν και να φροντίζουν εις όλας τας κοινάς υποθέσεις της χώρας μας ...»

Πώς εκλέγονται οι πρόκριτοι στις Μηλιές και ποια είναι τα καθήκοντά τους;

4) Παρατηρώ τον πίνακα και απαντώ στην ερώτηση :

Πόλη	Πληθυσμός	Έτος
Αθήνα	12.000	1805
Άνδρος	16.000	1820
Βοδενά (Εδεσσα)	12.000	1797
Θεσσαλονίκη	65.000	1806
Θήρα	17.000	1820
Ιωάννινα	30.000	1809
Λάρισα	25.000	1803
Λιβαδειά	10.000	1805
Μιστράς	20.000	1805
Νάξος	13.000	1820
Πάτρα	10.000	1805
Σέρρες	20.000	1806
Τρίκαλα	12-15.000	1805
Τριπολιτσά	20.000	1805
Ύδρα	28.190	1821
Χαλκίδα	12.000	1805
Χίος	20.000	1811

Πηγή : Κρεμμυδάς Β., *Εισαγωγή στην Ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας (1700-1821)*, Αθήνα 1988, σ. 75

Ποιες είναι οι τρεις μεγαλύτερες πόλεις στις αρχές του 19^{ου} αιώνα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Η Μάνη περιοχή που δεν υποτάχθηκε στους Τούρκους.

B) Κλέφτες : Ένοπλοι Έλληνες που ζούσαν στην ύπαιθρο και είχαν τα λημέρια τους σε δύσβατα μέρη.

Οργάνωση των κλεφτών.

α) σε μικρές ομάδες με δικό της Καπετάνιο και μπαϊράκι.

β) χαρακτηριστικό των κλεφτών : η εχθρότητα για τους Τούρκους.

Γ) Αρματολοί : Βοηθητικά στρατεύματα των Τούρκων. Ένοπλοι Έλληνες τους οποίους προσεταιρίζονταν οι οθωμανικές αρχές και τους ανέθεταν την τήρηση της τάξης σε μια περιοχή (αρματολίκι).
Συνεργάζονται με τους Κλέφτες.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Ορεσίβιος: Αυτός που κατοικεί στα ορεινά.

Περιηγητής: Έτσι αποκαλούνταν παλαιότερα όσοι ταξίδευαν. Αρκετοί περιηγητές κατέγραψαν έπειτα τις εντυπώσεις τους από το ταξίδι, όσα τους φάνηκαν σημαντικά, τις δυσκολίες και τα προβλήματα που συνάντησαν. Πολλοί Ευρωπαίοι περιηγητές ταξίδεψαν στον ελληνικό χώρο και γενικότερα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά την Τουρκοκρατία και συνέγραψαν βιβλία με τις εντυπώσεις τους, τα οποία αποτελούν σημαντικές ιστορικές μαρτυρίες.

Λημέρι: Το κρησφύγετο των Κλεφτών και των Αμαρτωλών την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Μπαϊράκι: Λάβαρο, σημαία (από την τουρκική λέξη bayrak).

Κλέφτης: Ανυπόταχτος Έλληνας, που ζει στα βουνά και πολεμά τους Τούρκους.

Αρματολός: Φρουρός κάποιας περιοχής που τοποθετούσαν οι Τούρκοι.

Αρματολίκι: Η φύλαξη κάποιας περιοχής.

Καπετάνιος: Αρχηγός

Πρωτοπαλίκαιο: Υπαρχηγός

Ψυχογιάς: Ανήλικο κλεφτόπουλο

Λιμέρια: Δύσβατα, δυσκολοπάτητα μέρη.

Καραούλια: Σκοπιές.

Κλεφτοπόλεμος: Πόλεμος με ενέδρες και αιφνιδιασμούς.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι γνωρίζετε για τους Μανιάτες;
- 2) Τι γνωρίζετε για τους Κλέφτες;
- 3) Ποιους χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι για να αντιμετωπίσουν τους Κλέφτες;
- 4) Αναφέρετε φημισμένους αρματολούς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- A) Οικονομία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας
- α) Στηριζόταν στις αγροτικές καλλιέργειες.
ζούσαν σε μόνιμο μέρος.
 - β) Κτηνοτρόφοι ήταν νομάδες.
 - γ) Τα προϊόντα που περίσσευαν τα πουλούσαν σε τοπικές αγορές ή στο εξωτερικό με αντάλλαγμα βιομηχανικά εργαλεία και προϊόντα.

- B) Παράγοντες που συνέβαλαν στην παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας :
- α) Οι γεωγραφικές ανακαλύψεις
 - β) Η χρήση νέων εμπορικών δρόμων
 - γ) Ο τερματισμός των κατακτήσεων
- Οι συνέπειες της παρακμής :
- α) Μείωση εσόδων από τους φόρους του εμπορίου
 - β) Υποτίμηση νομίσματος
 - γ) Η οικονομική δραστηριότητα πέρασε στα χέρια των Ελλήνων

- Γ) Παράγοντες που ευνόησαν το ελληνικό εμπόριο και τη ναυσιπλοΐα.
- α) Η συνθήκη το Κάρολιτς (1699)
 - β) Η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774)
 - γ) Οι Διομολογήσεις (εμπορικές συμφωνίες)

- Δ) Αποτελέσματα:
- α) Ιδρύονται παροικίες.
 - β) Μεταφορά αγαθών και επαναστατικών ιδεών από την Ευρώπη.
 - γ) Αξιόλογος εμπορικός στόλος.
 - δ) Δημιουργία μεγάλων πόλεων → κέντρα ελληνικού εμπορίου.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Νομάδες: Αποκαλούνται οι πληθυσμοί που δεν είναι μόνιμα εγκατεστημένοι σε έναν τόπο, αλλά μετακινούνται διαρκώς για την επιβίωσή τους.

Υποτίμηση νομίσματος: Η μείωση της αξίας ενός νομίσματος.

Συνθήκη: Γραπτή συμφωνία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κράτη, που ρυθμίζει τις μεταξύ τους σχέσεις, συνήθως μετά από πόλεμο.

Παροιμία: Η εγκατάσταση ανθρώπων και η συγκρότηση κοινότητας σε ένα ξένο κράτος.

Τσιφλίκια: Μεγάλες αγροτικές εκτάσεις.

Συντεχνίες: Οργανωμένα επαγγελματικά σωματεία.

Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή (1774): Η συμφωνία τερματισμού του ρωσοτουρκικού πολέμου. Σύμφωνα με τη Συνθήκη, η Ρωσία γίνεται προστάτιδα δύναμη των ορθόδοξων υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα ελληνικά πλοία αποκτούν το δικαίωμα να ταξιδεύουν με ρωσική σημαία.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πού στηριζόταν η οικονομία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας;
- 2) Ποιοι ήταν οι λόγοι της σταδιακής παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας;
- 3) Ποιες ήταν οι συνέπειες;
- 4) Ποιοι παράγοντες ωφέλησαν τους Έλληνες να αναπτύξουν οικονομική δραστηριότητα κυρίως εμπορική;
- 5) Με ποιο τρόπο οι Έλληνες έμποροι ανέπτυξαν εμπορική δραστηριότητα;
- 6) Με ποιο τρόπο ευνοήθηκε η ναυσιπλοΐα;
- 7) Ποιοι ήταν οι λόγοι που βελτίωσαν τη θέση των Ελλήνων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΩΝ ΠΑΡΟΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΥΝΑΒΙΩΝ ΗΓΕΜΟΝΙΩΝ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Μετανάστευση των Ελλήνων στο Εξωτερικό.

Πρώτη περίοδος 15^{ος} – 16^{ος} αιώνας

α) Ήταν υποχρεωτική

β) Πρόσφυγες από νησιά ή παραθαλάσσια μέρη

γ) Ίδρυση παροικιών

δ) Επαγγέλματα : στρατιώτης, ναυτικός, τεχνίτης, έμπορος, αντιγραφείς χειρογράφων, δάσκαλος

Δεύτερη περίοδος 17^{ος} – 18^{ος} αιώνας

α) Ήταν εθελοντική και ειρηνική με οικονομικά αίτια

β) Μεταφορά εμπορευμάτων με καραβάνια

- Ίδρύονται παροικίες όπως η Οδησσός, Βιέννη, Τεργέστη, Σερβία, Ουγγαρία

- Παραδουνάβιες Ηγεμονίες $\begin{matrix} \nearrow \text{Βλαχία} \\ \nwarrow \text{Μολδαβία} \end{matrix}$

B) Μέλημα των Ελλήνων μεταναστών

α) Ανέγερση ναού

β) Σύνταξη καταστατικού

γ) Στη συνέχεια χτίστηκαν μοναστήρια και σχολεία καθώς εκδόθηκαν ελληνικά βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες.

Γ) Έλληνες της Διασποράς

α) Ενίσχυσαν οικονομικά τα σχολεία.

β) Κατασκεύαζαν πολυτελείς κατοικίες και αρχοντικά.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Καραβάνι: Ομάδα ανθρώπων, συνήθως εμπόρων, που ταξιδεύουν μαζί.

Καταστατικό: Ο γραπτός κανονισμός που καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της παροικίας.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πώς πραγματοποιήθηκε η μετανάστευση των Ελλήνων στο εξωτερικό;
- 2) Από πού κατάγονταν οι περισσότεροι πρόσφυγες;

- 3) Τι επάγγελμα εξασκούσαν;
- 4) Πώς γινόταν η μετανάστευση στην δεύτερη περίοδο;
- 5) Πού ιδρύθηκαν παροικίες με την μετακίνηση των Ελλήνων;
- 6) Ποιο ήταν το πρώτο μέλημα των Ελλήνων μεταναστών;
- 7) Τι έκαναν στη συνέχεια;
- 8) Με ποιο τρόπο οι Έλληνες της Διασποράς βοηθούσαν τους Έλληνες των τουρκοκρατούμενων περιοχών;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Οι δάσκαλοι του Γένους
 Σπουδές → στην Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα
 → Ιόνια Νησιά
 → Παραδουνάβιες ηγεμονίες
 Εξωτερικό

Β) Το έργο των δασκάλων του Γένους.
 α) Δίδασκαν σε ναούς, σχολεία, δημόσιους χώρους.
 β) Έγραφαν επιστολές, άρθρα, βιβλία.
 Βοήθεια που πρόσφεραν.
 α) Ίδρυση σχολείων.
 β) Τόνωση της Ελληνικής Παιδείας.
 γ) Στην Ιδεολογική προετοιμασία της Επανάστασης.
 δ) Ανάπτυξη του Φιλελληνισμού στη δύση.

Γ) Νεοελληνικός διαφωτισμός φιλελεύθερες και ριζοσπαστικές ιδέες που έφτασαν στην ελληνική χερσόνησο.

Δ) Ανέδειξε μεγάλες μορφές.
 α) Δημήτριος Καταρτζής
 β) Ευγένιος Βούλγαρης
 γ) Γρηγόριος Κωνσταντάς
 δ) Δανιήλ Φιλιππίδης
 ε) Μιχαήλ Περδικάρης

Ε) Έκδοση της «Ελληνικής Νομαρχίας» (1806) στην Ιταλία.

ΣΤ) Η προσωπικότητα του Κοσμά του Αιτωλού.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Φιλομαθής: Αυτός που αγαπά τη μάθηση, που μελετά για την απόκτηση γνώσεων.

Ιδεολογική προετοιμασία της Μεγάλης Επανάστασης: Η διάδοση και καλλιέργεια των επαναστατικών ιδεών στο λαό από τους Δασκάλους του Γένους.

Φιλελληνισμός: Έτσι αποκαλείται το κίνημα των ξένων που αγαπούσαν τους Έλληνες και τον ελληνικό πολιτισμό.

Ριζοσπαστικές ιδέες: Πρωτοποριακές για την εποχή τους αντιλήψεις.

Σχολείο των κοινών γραμμάτων: Το δημοτικό σχολείο της εποχής

Σχολείο των ελληνικών μαθημάτων: Το γυμνάσιο και το λύκειο της εποχής

Δάσκαλος του γένους: Άνθρωπος των γραμμάτων που ξεχωρίζει για την προσφορά του στην παιδεία των υπόδουλων Ελλήνων.

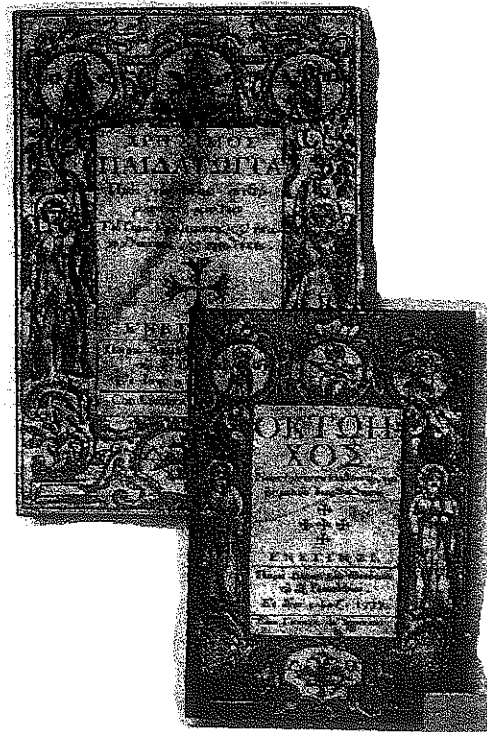
Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι ήταν οι δάσκαλοι του Γένους και πού σπούδασαν;
- 2) Ποιο ήταν το έργο τους;
- 3) Πώς βοήθησαν με το έργο τους;
- 4) Τι ονομάστηκε Νεοελληνικός Διαφωτισμός;
- 5) Ποιες μορφές ανέδειξε ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός;
- 6) Τι ήταν η «Ελληνική Νομαρχία»;
- 7) Τι γνωρίζετε για τον Κοσμά τον Αιτωλό;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1) Τα σχολεία των κοινών γραμμάτων

«Η διδασκαλία των κοινών γραμμάτων ήταν σχεδόν ομοιόμορφη σε όλα τα σχολεία. Αρχίζε με τα «πινακίδια», όπου ήταν γραμμένα τα γράμματα της αλφαβήτου, και συνέχιζε με το συλλαβισμό και την ανάγνωση, που γινόταν με τη βοήθεια κειμένων από θρησκευτικά βιβλία. Τα βιβλία αυτά ήταν, κατά σειρά, η «φυλλάδα» (ένα έντυπο βιβλιαράκι, η Χρήσιμος Παιδαγωγία, που είχε αρχίσει να εκδίδεται πριν από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα και περιείχε τα γράμματα της αλφαβήτου, προσευχές, το Σύμβολο της Πίστεως και άλλα θρησκευτικά κείμενα), η Οκτώηχος*, το Ψαλτήρι** και ο Απόστολος***.»

Εξώφυλλα βιβλίων του
«σχολείου των κοινών γραμμάτων»

* βιβλίο με εκκλησιαστικά τροπάρια

** βιβλίο με τους ψαλμούς του Δαβίδ

*** οι πράξεις των Αποστόλων

Λάμπας Κ., «Η εκπαίδευση. Οργάνωση και λειτουργία των σχολείων 1770-1821», Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000, Αθήνα 2003, τ.2, σ. 77

Με ποια βιβλία μαθαίνουν γράμματα τα παιδιά της εποχής;

Συμφωνεί το περιεχόμενο της οπτικής πηγής με το κείμενο;

2) Μια Χιώτισσα μάνα εύχεται για το παιδί της:

«Να μάθη γράμματα καλά
τσαί φρόνιμο να γίνη
για να τσερδίξη χρήματα,
παντού καλά να κάμνη
ένα τσαί είκοσι σκολειά
μ' αληθινούς δασκάλους
να μάθουν γράμματα οι φτωχοί,
ανθρώποι να γενούνε.»

Ποιες είναι οι απόψεις των ανθρώπων της εποχής για τη μόρφωση;

3) Ο Κοσμάς ο Αιτωλός, το 1779, αναφέρει :

«... έως τριάκοντα επαρχίας περιήλθαν, δέκα σχολεία ελληνικά εποίησα, διακόσια δια κοινά γράμματα.»

Τι είδους σχολεία ιδρύει ο Κοσμάς ο Αιτωλός και πόσα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Ο ΡΗΓΑΣ ΒΕΝΕΣΤΙΝΛΗΣ ΚΑΙ Ο ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Η ζωή του Ρήγα.

B) Το συγγραφικό και εκδοτικό του έργο.

- α) Γαλλικά μυθιστορήματα
- β) Βιβλίο Φυσικής
- γ) Χάρτη της Ελλάδας (Χάρτη της Ελλάδος)
- δ) Εικόνα του Μ. Αλεξάνδρου
- ε) Ο Θούριος

Γ) Όραμα του Ρήγα : Συνεργασία των υπόδουλων βαλκανικών λαών για την απελευθέρωσή τους από τον Οθωμανικό ζυγό και τη δημιουργία ενός δίκαιου δημοκρατικού κράτους.

Δ) Το τέλος του Ρήγα.

E) Η ζωή του Αδαμάντιου Κοραή.

ΣΤ) Το όραμα του Αδαμάντιου Κοραή.

Z) Η συμβολή του Αδαμάντιου Κοραή στην ιδεολογική προετοιμασία της Επανάστασης.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Θούριος: Επαναστατικό τραγούδι. Οι στίχοι του απευθύνονταν στους υποδούλους και τους καλούσαν να αγωνιστούν για να απαλλαγούν από τη σκλαβιά.

Ευνομούμενος: Αυτός που διοικείται με δίκαιους νόμους.

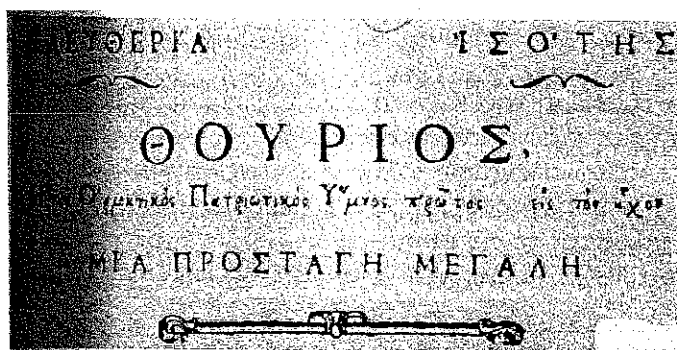
Ελληνικό Κομιτάτο: Φιλελληνική οργάνωση που ιδρύθηκε στο Παρίσι.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι γνωρίζετε για τον Ρήγα Φεραίο;
- 2) Τι γνωρίζετε για το συγγραφικό και εκδοτικό του έργο;
- 3) Ποιο ήταν το όραμα του Ρήγα;
- 4) Ποιο ήταν το τέλος της ζωής του;
- 5) Τι γνωρίζετε για τον Αδαμάντιο Κοραή;
- 6) Ποιες ήταν οι ιδέες του;
- 7) Ποια βοήθεια πρόσφερε ο Αδαμάντιος Κοραής στους τουρκοκρατούμενους Έλληνες;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1) Ρήγας Φεραίος :

Πού αλλού συναντώ τα ίδια συνθήματα;

2) Στίχοι από τον Θούριο του Ρήγα Φεραίου (1797)

«Ως πότε, παλικάρια, να ζούμεν στα στενά,
Μονάχοι σαν λιοντάρια, σταις ράχες, στα βουνά,
Σπηλαίς να κατοικούμεν, να βλέπομεν κλαδιά,
Να φεύγωμ' απ' τον Κόσμον, για την πικρή σκλαβιά
Να χάνομεν αδέρφια, Πατρίδα και Γονείς,
Τους φίλους, τα παιδιά μας κι όλους τους συγγενείς.
Καλλιώ 'ναι μιας ώρας ελεύθερη ζωή,
Παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά και φυλακή.»

Τι συγκρίνει ο Ρήγας Φεραίος στους στίχους του «Θούριου»;

3) Παρατηρώ την εικόνα και απαντώ στην ερώτηση;

Αγαλμα του Ρήγα Φεραίου
στο Πανεπιστήμιο Αθηνών
Έργο του Ι. Κόσσου (1871)

Πώς τιμά το ελεύθερο κράτος τον Ρήγα Φεραίο;

4) Συζητώ τα παρακάτω άρθρα :

«**Άρθρον 1.** Η Ελληνική δημοκρατία είναι μία, με όλον όπου συμπεριλαμβάνει εις τον κόλπον της διάφορα γένη και θρησκείας· δεν θεωρεί τας διαφοράς των λατρειών με εχθρικόν μάτι·

Άρθρον 2. Αυτά τα φυσικά δίκαια είναι ; πρώτον το να είμεθα όλοι ίσοι, και όχι ο ένας ανώτερος από τον άλλον, δεύτερον να είμεθα ελεύθεροι, και όχι ο ένας σκλάβος του αλλουνού [...]

Άρθρον 3. Όλοι οι άνθρωποι, Χριστιανοί και Τούρκοι, [...] είναι ίσοι ...»

Ρήγα του φιλοπάτριδος, Νέα πολιτική διοίκησης των κατοίκων της Ρούμελης, της Μ. Ασίας, των μεσογείων νησιών και της Βλαχομπογδανίας, 1797

5) Διαβάζω το παρακάτω άρθρο και απαντώ στις ερωτήσεις :

Άρθρον 1. Η Ελληνική δημοκρατία είναι μία, παρόλο που συμπεριλαμβάνει διαφορετικές εθνότητες και θρησκείες δεν αντιμετωπίζει με εχθρικό μάτι τις θρησκευτικές διαφορές.

Ποιο πολίτευμα οραματίζεται ο Ρήγας Φεραίος; Ποιες είναι οι βασικές αρχές του πολιτεύματος που προτείνει ο Ρήγας Φεραίος;

Η χάρτα της Ελλάδος, Ρήγας Φεραίος 1797
Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) 16^{ος} αιώνας → Κερκυραίοι, Κρητικοί, Μανιάτες πολεμούν τους Οθωμανούς Τούρκους στην ξηρά και στη θάλασσα (ναυμαχία Ναυπάκτου 1571).

Β) Ο Μητροπολίτης Λάρισας Διονύσιος γνωστός ως φιλόσοφος ξεσήκωσε τους Έλληνες στη Θεσσαλία (αποτυχία κινήματος).

Γ) 18^{ος} αιώνας → Η Ρωσία αναλαμβάνει δράση.

α) 1770 → αδελφοί Ορλώφ φτάνουν στη Μάνη και ξεσηκώνουν τους Έλληνες.

β) Ο πρόκριτος Ιωάννης Βλάχος ξεσήκωσε τα Σφακιά της Κρήτης.

γ) 1774 → ο ορθόδοξος στόλος νίκησε τους Οθωμανούς στο Τσεσμέ.

Δ) Αποτέλεσμα των συγκρούσεων ⇒ Η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή που έδινε α) το δικαίωμα στη Ρωσία να επεμβαίνει στα εσωτερικά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και β) οι Έλληνες έμποροι απέκτησαν το δικαίωμα να υψώνουν στα καράβια τους τη ρωσική σημαία.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Αναπτέρωνω: Ενθαρρύνω, εμπνυχώνω, αναζωογονώ.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν τα κυριότερα επαναστατικά κινήματα στη διάρκεια τους Τουρκοκρατίας;
- 2) Τι γνωρίζετε για το κίνημα του Διονυσίου Φιλόσοφου;
- 3) Με ποιο τρόπο η Ρωσία προσπάθησε να βοηθήσει τους Έλληνες;
- 4) Τι γνωρίζετε για τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή;
- 5) Ποια ήταν η δράση του Λάμπρου Κατσώνη;
- 6) Για ποιους λόγους απέτυχαν τα επαναστατικά κινήματα πριν την Επανάσταση του 1821;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Οι Σουλιώτες ήταν βοσκοί. Ζούσαν από επιδρομές στα χωριά για να εξασφαλίσουν ζώα και γεννήματα (δημητριακά). Θεωρούνταν σκληροί και ικανοί πολεμιστές. Οχυρώνονταν πίσω από φυσικά εμπόδια.

Γλώσσα : ελληνικά και αρβανίτικα

Ενασχόληση : με τα όπλα - πολεμιστές

B) Αγώνες των Σουλιωτών εναντίων του Αλή Πασά των Ιωαννίνων.

1803 → οι Τούρκοι κατακτούν το Σούλι.

Οχυρό Κούγκι → Καλόγερος Σαμουήλ

1822 → Επανέρχονται στο Σούλι όμως μένουν αβοήθητοι και εγκαταλείπουν το Σούλι οριστικά.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Γεννήματα: Τα δημητριακά.

Υψηλή Πύλη: Ο όρος Υψηλή Πύλη ή Μεγάλη Πόρτα, αρχικά σήμαινε τη πύλη της Σουλτανικής σκηνής που ήταν η μεγαλύτερη απ' όλες τις άλλες.

Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης ονομάστηκε έτσι το Σουλτανικό Ανάκτορο. Αργότερα ονομαζόταν έτσι το ιδιαίτερο εκείνο τμήμα του ανακτόρου της Κωνσταντινούπολης στο οποίο είχαν τα γραφεία τους ο μέγας βεζίρης, δηλαδή ο πρωθυπουργός του τουρκικού κράτους και η κυβέρνηση. Ήταν ένα διώροφο κτίριο στο οποίο στεγάζονταν η μεγάλη βεζιρία, τα υπουργεία Εσωτερικών και Εξωτερικών και το Συμβούλιο Επικρατείας. Υπήρχε επίσης και μια μεγάλη θολωτή αίθουσα στην οποία ο μέγας βεζίρης δεχόταν τους ξένους πρέσβεις. Έτσι επικράτησε η ονομασία Υψηλή Πύλη για τις οθωμανικές διπλωματικές υπηρεσίες και για τη Σουλτανική κυβέρνηση γενικότερα.

Συνθηκολογώ: Υπογράφω συμφωνία συνήθως μετά από πόλεμο.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι γνωρίζετε για τους Σουλιώτες; (γλώσσα – ζωή – ενασχόληση – τρόπος πολέμου)
- 2) Πόσες φορές ήρθαν αντιμέτωποι με τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων;

- 3) Τι συνέβη στο Σούλι το 1803;
- 4) Πότε επέστρεψαν στο Σούλι και γιατί;
- 5) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα του αγώνα των Σουλιωτών εναντίων του Αλή Πασά το 1822;

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ΄

Η Μεγάλη Επανάσταση (1821-1830)

Η Μεγάλη Επανάσταση του 1821 αποτελεί την κορυφαία προσπάθεια των Ελλήνων να αποκτήσουν την ελευθερία τους. Παρά τις δυσκολίες και τα προβλήματα, εσωτερικά και εξωτερικά, η Επανάσταση πέτυχε τελικώς τον στόχο της. Μέσα σε σχετικά σύντομο διάστημα, ως το 1830, η Ελλάδα κέρδισε την ανεξαρτησία της έστω και με περιορισμένα σύνορα. Η ελεύθερη εθνική ζωή ξεκίνησε και τέθηκαν νέοι εθνικοί στόχοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Η **Φιλική Εταιρεία** ιδρύθηκε επτά χρόνια πριν από την έναρξη της Μεγάλης Επανάστασης του 1821, με σκοπό να συντονίσει τις προσπάθειες των υπόδουλων Ελλήνων για την απελευθέρωσή τους. Η οργάνωση ιδρύθηκε μυστικά στην Οδησό της Ρωσίας, το 1814, από τρεις ασήμαντους εμπόρους, τον Εμμανουήλ Ξάνθο, τον Νικόλαο Σκουφά και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ.

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Παράγοντες που ενθάρρυναν τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας στην εγγραφή μελών :

- α) Το επαναστατικό πνεύμα του Ρήγα Βελεστινλή.
- β) Οι αγώνες του Λάμπρου Κατσώνη και των Σουλιωτών.
- γ) Η αναταραχή που προκαλούσαν οι απείθαρχοι πασάδες.

B) Η επικοινωνία γινόταν με τη χρήση κρυπτογραφικού κώδικα και την υπογραφή με ψευδώνυμα.

Γ) Η μύηση είχε τη μορφή ιεροτελεστίας.

Δ) Πολλοί πίστευαν ότι πίσω από τη Φιλική Εταιρεία υπήρχε μια μεγάλη δύναμη.

E) Το 1818 γίνεται μεταφορά της έδρας της Φιλικής Εταιρείας στην Κων/πολη.

ΣΤ) Γνωστοί Φιλικοί : ο Παπαφλέσσας, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ιωάννης Φαρμάκης, Γεωργάκης Ολύμπιος.

Ζ) Ο Ιωάννης Καποδίστριας αρνείται την αρχηγία. Το 1820 αναλαμβάνει αρχηγός ο Αλέξανδρος Υψηλάντης.

Η) Σχέδιο των Φιλικών : Η Επανάσταση να αρχίσει ταυτόχρονα από τη Μολδοβλαχία και την Πελοπόννησο.

Ιστορικό λεξιλόγιο

Οδησός: Πόλη της νότιας Ρωσίας.

Μύηση: Η διαδικασία στρατολόγησης των μελών της Φιλικής Εταιρείας.

Υπέρτατη Αρχή: Ομάδα ατόμων που αποτελεί τη μυστική ηγεσία της Φιλικής Εταιρείας.

Κρυπτογραφικός κώδικας: Ο μυστικός τρόπος επικοινωνίας των μελών της φιλικής Εταιρείας μεταξύ τους.

Αλέξανδρος Υψηλάντης: (1792-1828) Φαναριώτης, ανώτερος αξιωματικός του ρωσικού στρατού.

Ιωάννης Καποδίστριας: (1776-1831) Ανώτατος διπλωμάτης της Ρωσίας, ο πρώτος Κυβερνήτης του ελληνικού κράτους.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πού και πότε ιδρύθηκε η Φιλική Εταιρεία;
- 2) Ποιοι ήταν οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας;
- 3) Ποιοι παράγοντες ενθάρρυναν τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας στην εγγραφή των μελών της;
- 4) Πώς γινόταν κάποιος μέλος της Εταιρείας;
- 5) Πώς επικοινωνούσαν οι Φιλικοί;
- 6) Πότε έγινε η μεταφορά της έδρας της Φιλικής Εταιρείας;
- 7) Αναφέρετε πρόσωπα που έγιναν μέλη της Εταιρείας.
- 8) Ποιος ήταν ο αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας;
- 9) Ποιοι ήταν οι στόχοι της Φιλικής Εταιρείας για την Επανάσταση;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Παρακάτω δίνεται το μυστικό αλφάβητο των Φιλικών. Με βάση αυτό διαβάσω τις λέξεις της δεξιάς στήλης και τις γράφω πλάι.

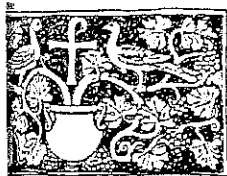
η = α	5 = λ
ξ = β	6 = μ
θ = γ	7 = ν
ψ = δ	8 = ο
ω = ε	9 = π
1 = ζ	ο = ρ
2 = θ	α = σ
3 = ι	β = τ
4 = κ	γ = φ
	δ = χ
	ε = ου

ω5ωγ2ωο3η =

ηυ87ηα =

ω9η7ηαβηα3 =

γ35343 ωβωο3η =

Βυζαντινή εποχή

1453

Τουρκοκρατία

1814 1821
Μεταπελευθερωτική
εποχή

Σήμερα

- 2) Με βάση την ιστορική γραμμή υπολογίζω :

- Πόσα χρόνια πέρασαν από την άλωση της Πόλης ως την ίδρυση της Φιλικής εταιρείας
- Πόσα χρόνια πέρασαν από την ίδρυση της Φιλικής εταιρείας ως την έκρηξη της Επανάστασης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- A) Έναρξη της Επανάστασης από της Παραδουνάβιες Ηγεμονίες γιατί :
- α) Δεν υπάρχει οθωμανικός στρατός.
 - β) Οι ηγεμόνες ήταν Έλληνες Φαναριώτες.
 - γ) Κατοικούσαν πολλοί Έλληνες.
 - δ) Είχε αναπτυχθεί ένοπλη δράση από τους οπλαρχηγούς Ιωάννη Φαρμάκη και Γεωργάκη Ολύμπιο.

- B) 22 Φεβρουαρίου 1821. → Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης περνά τον Προύθο.
 24 Φεβρουαρίου 1821 → Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης εκδίδει την προκήρυξη «Μάχου υπέρ Πίστεως και Πατρίδος».
 8 Ιουνίου 1821 → Καταστροφή στο Δραγατσάνι. Ο Ιερός Λόχος που αποτελούνταν από εθελοντές Έλληνες Σπουδαστές των παροικιών έχασε τα μισά μέλη του.
 9 Σεπτεμβρίου 1821 → Ανατίναξη μονής Σέκου.

- Γ) Η εξέγερση στη Μολδοβλαχία καταδικάστηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις και τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄.
 Συνέπειες : Η εξέγερση καταπνίγηκε από τον οθωμανικό στρατό.

Ιστορικό λεξιλόγιο

Ιερός λόχος : Στρατιωτικό σώμα εθελοντών που αποτελείται από σπουδαστές και παίρνει μέρος στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Ιδρύθηκε από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη στη Φωξάνη, πόλη στα όρια της Μολδαβίας με τη Βλαχία, στα μέσα Μαρτίου του 1821. Ήταν η πρώτη οργανωμένη στρατιωτική μονάδα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 και του ελληνικού στρατού γενικότερα.

Παραδουνάβιες ηγεμονίες : Έτσι λέγονται οι ηγεμονίες της Βόρειας Βαλκανικής που βρίσκονταν ανάμεσα στους ποταμούς Δούναβη και Προύθο. Οι ηγεμονίες αυτές ήταν της Μολδαβίας με πρωτεύουσα το Ιάσιο και της Βλαχίας με πρωτεύουσα το Βουκουρέστι. Ήταν αυτόνομες αλλά όχι απόλυτα αφού ο σουλτάνος είχε δικαίωμα εξουσίας πάνω τους.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Από πού αποφασίστηκε να ξεκινήσει η Επανάσταση και γιατί;
- 2) Τι εξέδωσε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης για να καλέσει τους Έλληνες στα όπλα;

- 3) Από ποιους καταδικάστηκε η Επανάσταση στη Μολδοβλαχία;
- 4) Τι ήταν ο Ιερός Λόχος και ποια η τύχη του;
- 5) Ποια ήταν τα αποτελέσματα της εξέγερσης;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Η επιλογή της Πελοποννήσου :

- α) Υπήρχαν πολλοί Έλληνες.
- β) Οι Τούρκοι είχαν μετακινηθεί στην Ήπειρο για να πολεμήσουν τον Αλή Πασά
- γ) Το ορεινό έδαφος.
- δ) Η απόσταση της από την Κων/πολη.
- ε) Η ευρεία εξάπλωση της Φιλικής Εταιρείας.

B) Παπαφλέσσας και Κολοκοτρώνης συνεργάζονται με τους πρόκριτους και τους αρχιερείς για συντονισμό του Αγώνα.

Γ) Οι Τούρκοι αντιδρούν → Καλούν τους προεστούς στην Τριπολιτσά.

Δ) Η Επανάσταση ξεκίνησε το Μάρτιο του 1821 από την Πελοπόννησο :

- Καλάβρυτα
- Αίγιο
- Καλαμάτα
- Πάτρα → ύψωσαν τη σημαία της Ελευθερίας

Ε) Την ηγεσία των ενόπλων αναλαμβάνει ο Κολοκοτρώνης.

ΣΤ) Την αρχηγία της Επανάστασης αναλαμβάνει ο Δημήτριος Υψηλάντης.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιοι ήταν οι παράγοντες που βοήθησαν στην επιλογή της Πελοποννήσου ώστε να αρχίσει η Επανάσταση;
- 2) Ποιες ήταν οι ενέργειες του Παπαφλέσσα και του Κολοκοτρώνη;
- 3) Πώς αντέδρασαν οι Τούρκοι απέναντι σ' αυτές τις κινήσεις;
- 4) Πότε ξεκίνησε η Επανάσταση και πού εκδηλώθηκε;
- 5) Ποιος ανέλαβε την ηγεσία των ενόπλων;
- 6) Ποιος ανέλαβε την αρχηγία της Επανάστασης;

Α. Διάκος
μάχη στην
Αλαμάνια
1821

Ο. Ανδρούτσος
μάχη στη
Γραβιά
1821

Α. Μπουμπουλίνα
παλιόρκια του
Ναυπλίου
1821

Π. Η. Γερμανός
Επισκοπός
Καλαβρύτων
1821

Γ. Κουντουριώτης
Πρόεδρος
Εκτελεστικού
1823

Α. Μιαούλης
πολιορκία της
Ακρόπολης
1826

Γ. Καραϊσκάκης
μάχη στα
Φαλάρα
1827

1821

μάχη στην Αλαμάνια
(Α. Διάκος)

μάχη στη Γραβιά
(Ο. Ανδρούτσος)

κατάληψη της
Τριπολιτσάς

1822

μάχη στα Δερβενάκια
(Θ. Κολοκοτρώνης)

πυρπόληση ναυαρχίδας
(Κ. Κανάρης)

καταστροφή της Χίου

1823

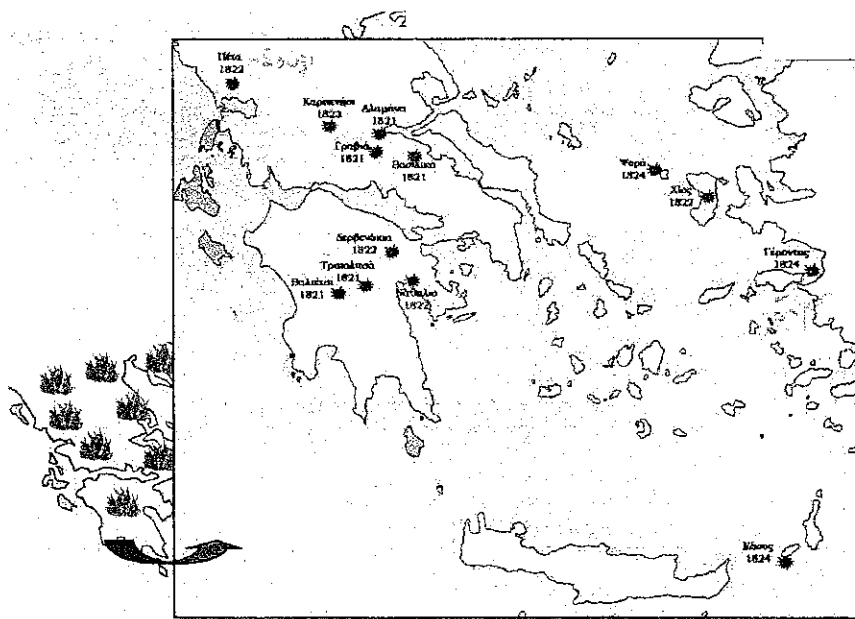
μάχη στο Καρπενήσι
(Μ. Μπότσαρης)

1824

Ναυμαχία στον κόλπο
του Γέροντα
(Α. Μιαούλης)

καταστροφή των
Ψαρών

καταστροφή της
Κάσου

Χάρτης σημαντικών πολεμικών επιχειρήσεων του Αγώνα (1821-1824)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Η επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα ξεκινά με δυσκολίες :

- α) Ήταν αραιοκατοικημένη.
- β) Υπήρχε παρουσία οθωμανικού πληθυσμού.
- γ) Υπήρχε παρουσία οθωμανικού στρατού.

Β) Επαναστατικές ενέργειες εκδηλώνονται :

- α) Ανατολική Στερεά → Πανουργιάς πολιορκεί την Άμφισσα και καταλαμβάνει το Γαλαξίδι.
Απελευθερώνονται το Λιδωρίκι Λιβαδιά, Αταλάντη, Θήβα και η Χαλκίδα.
- β) Δυτική Στερεά → Κυριεύουν το Αγρίνιο, το Αιτωλικό και το Μεσολόγγι.

Γ) Αντίδραση των Τούρκων → Ο Χουρσίτ Πασάς στέλνει τον Κιοσέ Μεχμέτ και Ομέρ Βρυώνη.

Δ) 23 Απριλίου 1821 → Σκοτώνονται ο επίσκοπος Σαλώνων Ησαΐας στην Άμφισσα.
Μάχη της Αλαμάνας → Θάνατος του Αθανασίου Διάκου.
8 Μαΐου 1821 → Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στο Χάνι της Γραβιάς αντιμετωπίζει με επιτυχία τους Οθωμανούς.

Ε) Αποτελέσματα της μάχης στο Χάνι της Γραβιάς : ανέκοψε την πορεία του Οθωμανικού στρατού προς την Πελοπόννησο.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιοι ήταν οι λόγοι που δυσκόλευαν την εξέγερση στη Στερεά Ελλάδα;
- 2) Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης;
- 3) Ποιος ήταν ο αρχηγός της μάχης στο Χάνι της Γραβιάς; Τι γνωρίζετε για τη δράση του;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Η Επανάσταση στα νησιά του Αιγαίου ξεκινά :

- α) Σπέτσες με Μπουμπουλίνα.
- β) Ύδρα με τον Αντώνιο Οικονόμου.
- γ) Ψαρά, Σάμος, Κάσος και Δωδεκάνησα.
- δ) Κρήτη

B) Οι Έλληνες ναυτικοί διακρίθηκαν σε τρία είδη πολεμικών επιχειρήσεων :

- α) Στην πολιορκία παραθαλάσσιων κάστρων.
- β) Στην υποστήριξη χερσαίων μαχών από τη θάλασσα.
- γ) Σε καταδρομές στα παράλια της Μικράς Ασίας.
- δ) Σε ναυμαχίες στο ανοιχτό πέλαγος.

Γ) Σημαντική δράση ανέπτυξαν :

Δημήτριος Παπανικολής
Κωνσταντίνος Κανάρης
Ανδρέας Μιαούλης

Δ) Αντίδραση των Τούρκων ⇒ αντίποινα σε βάρος του ελληνικού πληθυσμού στα παράλια της Μικράς Ασίας και στα νησιά.

E) 1822 → Καταστροφή της Χίου
1824 → Καταστροφή της Κάσσου και των Ψαρών
Αύγουστος 1824 → Ναυμαχία Γέροντα → Ανδρέας Μιαούλης → νίκη του ελληνικού στόλου → καταστροφή μιας φρεγάτας.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια νησιά παίρνουν μέρος στον Αγώνα;
- 2) Σε ποια είδη πολεμικών επιχειρήσεων διακρίθηκαν οι Έλληνες ναυτικοί;
- 3) Ποιοι παρουσίασαν σημαντική δράση στη θάλασσα;
- 4) Ποιες ήταν οι αντιδράσεις των Τούρκων;
- 5) Πού πραγματοποιούνται πολεμικές επιχειρήσεις και ποια ήταν τα αποτελέσματα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ, ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Ήπειρος → Επαναστατούν οι Σουλιώτες.

Αποτέλεσμα : υπογραφή τρίμηνης ανακωχής.

4 Ιουλίου 1822 → μάχη του Πέτα

Αποτέλεσμα : νικήθηκαν οι Ελληνικές δυνάμεις.

Οι Σουλιώτες εγκαταλείπουν οριστικά το Σούλι.

B) Θεσσαλία → Επανάστατεί το Πήλιο με τον Άνθιμο Γαζή και Κυριάκο Μπασδέκη.

Γ) Μακεδονία → με τον Εμμανουήλ Παπά.

Αποτέλεσμα → ήττα των ελληνικών δυνάμεων.

Δ) Απρίλιος 1822 → Καταστροφή της Νάουσας.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιες ήταν οι πολεμικές επιχειρήσεις στην Ήπειρο;
- 2) Τι γνωρίζετε για τη μάχη του Πέτα;
- 3) Ποιες ήταν οι πολεμικές επιχειρήσεις στη Θεσσαλία;
- 4) Ποιες ήταν οι πολεμικές επιχειρήσεις στη Μακεδονία;
- 5) Ποια ήταν τα αποτελέσματα όλων των στρατιωτικών επιχειρήσεων στην Ήπειρο, Θεσσαλία και Μακεδονία;
- 6) Τι γνωρίζετε για την πολιορκία της Νάουσας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Ο Χουρσίτ Πασάς στέλνει 3.500 στρατιώτες για να υπερασπιστούν την Τριπολιτσά.

B) Το σχέδιο του Κολοκοτρώνη για την άλωση της Τριπολιτσάς.

Γ) Η πολιορκία της Τρίπολιτσάς και η παράδοση των Τούρκων.

Δ) Η άλωση της Τριπολιτσάς ήταν σημαντική γιατί : α) Είχε συντριβεί η στρατιωτική βάση του Οθωμανικού στρατού, β) τονώθηκε το ηθικό των Ελλήνων, γ) πίστεψαν πως οι Τούρκοι δεν ήταν ακατανίκητοι.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιο ήταν το σχέδιο του Κολοκοτρώνη για να καταλάβουν την Τριπολιτσά;
- 2) Ποιοι συμμετείχαν στην πολιορκία;
- 3) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της πολιορκίας της Τριπολιτσάς;
- 4) Γιατί ήταν ιδιαίτερα σημαντική η άλωση της Τριπολιτσάς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Οι Έλληνες καπετάνιοι αντιμετωπίζουν τα τουρκικά καράβια με τα πυρπολικά.

B) Το σχέδιο δράσης του πυρπολικού.

Γ) Ποιοι χρησιμοποίησαν τα πυρπολικά.

Δ) Ιούνιος 1822 → Πυρπόληση της Τουρκικής ναυαρχίδας στο λιμάνι της Χίου.

Ε) Οκτώβριος 1822 → Πυρπόληση της τουρκικής αντιναυαρχίδας στην Τένεδο.

Αποτέλεσμα : Ο Οθωμανικός στόλος κλείνεται στα Δαρδανέλια.

ΣΤ) Καταστροφή δύο πλοίων στη Σάμο και Μυτιλήνη.

Ζ) Η πυρπόληση του αιγυπτιακού στόλου στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας. Η δράση του Κανάρη.

Η) Η ζωή του Κανάρη μετά την απελευθέρωση.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;
- 2) Ποιες ήταν οι ναυτικές επιχειρήσεις που πραγματοποίησε ο Κανάρης;
- 3) Ποιο ήταν το σχέδιο του Κανάρη για την πυρπόληση του αιγυπτιακού στόλου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ-ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Οι Τούρκοι επιχείρησαν να καταπνίξουν την Επανάσταση στέλνοντας τρία ασκέρια χωρίς αποτέλεσμα.

B) Ο Δράμαλης και οι ενέργειες για να καταστείλει τα επαναστατικά κινήματα των Ελλήνων.

Γ) Οι πολεμικές επιχειρήσεις του Κολοκοτρώνη για αντίσταση.

Δ) Η μάχη στα Δερβενάκια.

Ε) Το αποτέλεσμα της μάχης.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;
- 2) Ποιες ήταν οι ενέργειες του Κολοκοτρώνη για να σταματήσει τον Δράμαλη;
- 3) Ποια τακτική εφαρμόζαν οι Επαναστάτες;
- 4) Τι γνωρίζετε για τη μάχη στα Δερβενάκια;
- 5) Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Ο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Αποδεκατισμός των Ελληνικών δυνάμεων. Οχυρώνουν το Μεσολόγγι.

B) Διορισμός του Μάρκου Μπότσαρη ως στρατηγού.

Γ) Οι Τούρκοι έχουν ως στόχο την άλωση του Μεσολογγίου. Οι Έλληνες βρίσκονται διχασμένοι.

Δ) Ο Μάρκος Μπότσαρης καλεί τους οπλαρχηγούς να συμφιλιωθούν.

Σχίζει το δίπλωμα της στρατηγίας και κάνει γιουρούσι στο οθωμανικό στρατόπεδο

E) Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη.

Η μάχη στο Κεφαλόβρυσο θεωρείται το πιο σημαντικό πολεμικό γεγονός στη διάρκεια του 1823.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν η κατάσταση μετά την καταστροφή στη μάχη του Πέτα;
- 2) Ποιες ήταν οι ενέργειες της Ελληνικής Κυβέρνησης;
- 3) Ποιες ήταν οι ενέργειες των Τούρκων το καλοκαίρι του 1823;
- 4) Τι έκανε ο Μάρκος Μπότσαρης;
- 5) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της μάχης στο Κεφαλόβρυσο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Ο ΙΜΠΡΑΗΜ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Ο Ιμπραήμ Πασάς αποβιβάζεται στη Μεθώνη με πολυάριθμο στρατό.

B) Οι Ελληνικές δυνάμεις βρίσκονται διχασμένες με αποκορύφωμα τη φυλάκιση του Κολοκοτρώνη.

Γ) Οι Τούρκοι επιχειρούν να καταλάβουν τον όρμο του Ναυαρίνου. Στη συνέχεια περικυκλώνουν τα κάστρα.

Δ) Ο Παπαφλέσσας ζητάει την αποφυλάκιση των οπλαρχηγών.
Ο ίδιος οχυρώνεται στο Μανιάκι όπου έχασε τη ζωή του.

Ε) Η κυβέρνηση αποφασίζει γενική αμνηστία.
Ο Κολοκοτρώνης διορίζεται αρχιστράτηγος.
Ο Ιμπραήμ προχωρεί εναντίον της Τριπολιτσάς και του Ναυπλίου.
Στους Μύλους της Αργολίδας αναγκάζεται να επιστρέψει πίσω.

ΣΤ) Ο Κολοκοτρώνης εφαρμόζει την τακτική του κλεφτοπολέμου.
Η Κυβέρνηση αναθέτει την οργάνωση τακτικού στρατού στον Κάρολο Φαβιέρο.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πότε ο Ιμπραήμ αποβιβάζεται στην Πελοπόννησο;
- 2) Τι συμβαίνει με τους Έλληνες Επαναστάτες;
- 3) Ποιο ήταν το σχέδιο του Ιμπραήμ;
- 4) Ποια ήταν τα αποτελέσματα από τη μάχη στο Μανιάκι;
- 5) Τι έκανε η Ελληνική Κυβέρνηση μετά τη μάχη στο Μανιάκι;
- 6) Ποια ήταν η πορεία του Ιμπραήμ;
- 7) Τι εφαρμόζει ο Κολοκοτρώνης για να αντιμετωπίσει το στρατό του Ιμπραήμ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Ο Κιουταχής το 1825 πολιορκεί το Μεσολόγγι.

B) Το Μεσολόγγι βρισκόταν σε πλεονεκτική θέση :

- α) Περιβαλλόταν από ρηχή θάλασσα.
- β) Προστατευόταν από τάφρους και τείχος.
- γ) Έδρα του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου.
- δ) Το επισκέφτηκε ο ποιητής Λόρδος Μπάιρον και πολλοί φιλέλληνες.
- ε) Λειτουργούσαν νοσοκομείο, μηχανουργείο και τυπογραφείο.
- στ) Ήταν καταφύγιο προσφύγων και πολλών Σουλιωτών..

Γ) Η πολιορκία κρατά έναν χρόνο.

Αρχικά οι ελληνικές δυνάμεις αποκρούουν τους Τούρκους με τη βοήθεια του Μιαούλη και του Καραϊσκάκη.

Δ) Το Δεκέμβριο του 1825 ο Ιμπραήμ φτάνει στο Μεσολόγγι και το πολιορκεί. Οι ελληνικές δυνάμεις δυσκολεύονται να αποκρούσουν τους Τούρκους και αποφασίζουν έξοδο.

Ε) Το Μεσολόγγι πέφτει στα χέρια των Τούρκων. Ο ποιητής Διονύσιος Σολωμός γράφει το έργο «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι».

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιος πολιορκεί για δεύτερη φορά το Μεσολόγγι;
- 2) Ποια ήταν τα πλεονεκτήματα που είχε το Μεσολόγγι;
- 3) Πώς έδρασαν οι ελληνικές δυνάμεις τον πρώτο καιρό;
- 4) Τι συνέβη όταν ο Ιμπραήμ πολιορκήσε το Μεσολόγγι;
- 5) Ποιες δυσκολίες αντιμετώπιζαν οι Έλληνες;
- 6) Τι αποφάσισαν να κάνουν;
- 7) Πότε και τι συνέβη στη διάρκεια της εξόδου;
- 8) Ποια ήταν τα αποτελέσματα της αντίστασης;

Διονύσιος Σολωμός
(1797 - 1857)

Η άσπρη ανδρική
δουλοπάνα η δόξα, η
αυτοπροσώπως
σπασί των τούρκων, κατά τον
βίον, να κερδίσουν τον αγώνα
και να κερδίσουν, αφού θυσία
απέναντί τους, να κερδίσουν
και να κερδίσουν.

Εκπαιδευτικό Υπουργείο, Αθήνα, 1998

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13 ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1826. Ο ΚΙΟΥΤΑΧΗΣ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ

- Σκοπός του να καταστείλει εντελώς την επανάσταση στη Ρούμελη
- Κυριεύει την Αθήνα
- Πολιορκεί την Ακρόπολη, την οποία υπερασπίζεται η φρουρά της με αρχηγό τον στρατηγό Γιάννη Γκούρα

Β) Ο ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

- Διορίζεται από την επαναστατική Κυβέρνηση.
- Πρώην κλέφτης και έπειτα αρματολός στην περιοχή.
- Έχει μεγάλη πολεμική πείρα.
- Στέλνεται να αντιμετωπίσει τον Κιουταχή.

Γ) Ο ΑΝΤΙΠΕΡΙΣΠΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ

- Οκτώβριος 1826 : Κατευθύνεται στη Στερεά
- Στόχοι του :
 - να ξεσηκώσει τα μέρη που έχουν υποταχτεί
 - να παρεμποδίσει τον ανεφοδιασμό των Τούρκων από τη Θεσσαλία
 - να τους αναγκάσει να αποσύρουν στρατεύματα από την Ακρόπολη

Δ) ΟΙ ΝΙΚΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

- Νικάει τους Οθωμανούς στο Δίστομο και στην Αράχοβα. (Νοέμβρης 1826).
- Ως τις αρχές του 1827 κατορθώνει να διώξει τα οθωμανικά στρατεύματα από το μεγαλύτερο μέρος της Στερεάς Ελλάδας.
- Επιστρέφει στην Αττική για να βοηθήσει τους πολιορκημένους.
- Στήνει το στρατόπεδό του στο Κερατσίνι.

Ε) ΤΣΩΡΤΣ ΚΑΙ ΚΟΧΡΑΝ ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ ΕΠΙΘΕΣΗ

- Άγγλοι αξιωματικοί
- Η κυβέρνηση τους έχει αναθέσει την αρχηγία των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων (για τη στεριά ο Τσώρτς, για τη θάλασσα ο Κόχραν).
- Αποφασίζουν επίθεση εναντίον των Τούρκων για να σωθεί η Ακρόπολη.

ΣΤ) Η ΜΑΧΗ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

- Την παραμονή της επίθεσης, ένα τυχαίο γεγονός (μια μικρή συμπλοκή) εξελίσσεται απρόσμενα σε μάχη.
- Ο Καραϊσκάκης είναι άρρωστος με πυρετό.
- Σηκώνεται και ορμάει στη μάχη.

- Τραυματίζεται θανάσιμα από σφαίρα και ξεψυχά την επόμενη μέρα (23 Απριλίου 1827).
- Λίγο πριν πεθάνει συστήνει στους οπλαρχηγούς να έχουν ομόνοια και να συνεχίσουν τον αγώνα για την ελευθερία της Ελλάδας.

Ζ) ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ

- Ο θάνατος του Καραϊσκάκη ρίχνει το ηθικό των Ελλήνων.
- Η σύγκρουση οδηγεί σε καταστροφή το ελληνικό στράτευμα.
- Σκοτώνονται πολλοί οπλαρχηγοί και αγωνιστές.
- Η Ακρόπολη παραδίδεται στους Τούρκους. (Μάιος 1827)

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν η πορεία του Κιουταχή μετά την πτώση του Μεσολογγίου;
- 2) Ποιος διορίστηκε αρχιστράτηγος στη Στερεά Ελλάδα για ν' αντιμετωπίσει τον Κιουταχή;
- 3) Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχή;
- 4) Πώς πέθανε ο Καραϊσκάκης;
- 5) Ποια ήταν τα συναισθήματα που κυρίευσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη;
- 6) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της σύγκρουσης με τους Τούρκους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14 Ο ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

- Οι ξένοι που εμπνεύστηκαν από την ελληνική επανάσταση και υποστήριξαν τον αγώνα των Ελλήνων.
 - Ρομαντικοί ιδεαλιστές (κυρίως φοιτητές), λάτρεις της αρχαίας Ελλάδας.
 - Πολιτικοί, άνεργοι πρώην στρατιωτικοί και διωκόμενοι επαναστάτες (π.χ. ο Ιταλός κόμης Σανταρόζα).
 - Έμποροι, τραπεζίτες και μέλη εκπαιδευτικών ή θρησκευτικών ιδρυμάτων.

B) Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Περισσότεροι από 1.200 Ευρωπαίοι συμμετέχουν στον ένοπλο αγώνα.
- Παίρνουν μέρος σε μάχες εναντίον τω Τούρκων
- Είναι Γερμανοί, Γάλλοι, Ιταλοί, Πολωνοί, Ελβετοί, Άγγλοι..

1) Οι αποστολές στην Ελλάδα

- Η πρώτη αποστολή φτάνει τον Ιούνιο του 1821, με έξοδα του Δημ. Υψηλάντη.
- Η δεύτερη αποστολή φτάνει δύο μήνες αργότερα με επικεφαλής τον Τόμας Γκόρντον, εύπορο Βρετανό αξιωματούχο.

2) Η δημιουργία Τάγματος Φιλελλήνων

- Συγκροτείται τον Μάιο του 1822, με βάση τους γαλλικούς στρατιωτικούς κανονισμούς.
- Συμμετέχει στη μάχη του Πέτα και διαλύεται έχοντας μεγάλες απώλειες.

Γ) Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

- Σχηματίζονται Φιλελληνικές επιτροπές σε μεγάλες πόλεις του εξωτερικού.
- Σκοπός : Η ενίσχυση του αγωνιζόμενου ελληνικού λαού
- Συγκεντρώνονται και στέλνονται χρήματα, τροφές και πολεμοφόδια.
- Παρέχεται ηθική υποστήριξη με δημοσιεύσεις σε έντυπα και εφημερίδες, καλλιτεχνικά έργα και συναυλίες.

1) Ο Φιλελληνισμός σε Ελβετία και Γερμανία

- Ενθουσιώδης δραστηριότητα φοιτητών και εμπόρων.
- Δημιουργούνται Φιλελληνικές Επιτροπές (Κομιτάτα) με κύριο στόχο την περίθαλψη Ελλήνων προσφύγων.
- Πρωτοστατούν πανεπιστημιακοί καθηγητές (π.χ. Κρουγκ), που αρθρογραφούν υπέρ της Επανάστασης, αλλά και τραπεζίτες (π.χ. ο οικονομολόγος Ιωάννης Εϋνάρδος).

2) Ο Φιλελληνισμός σε Γαλλία, Αγγλία, Βέλγιο και Ολλανδία

- Δημιουργούνται παρόμοιες επιτροπές.
- Μέλη γίνονται σημαντικές προσωπικότητες, όπως ο Γάλλος συγγραφέας Βίκτωρ Ουγκώ και ο Άγγλος ποιητής λόρδος Μπάιρον.

3) Ο Φιλελληνισμός στην Αμερική

- Ο πρόεδρος των Η.Π.Α. Μονρόε βγάζει διάγγελμα υπέρ του αγώνα των Ελλήνων για την ανεξαρτησία τους (τέλη του 1823).
- Παρόλα αυτά το φιλελληνικό ενδιαφέρον περιορίζεται κυρίως στη συγκέντρωση και αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας.

Ιστορικό λεξιλόγιο

Φιλελληνικός Τύπος: Εφημερίδες και περιοδικά που εκδίδονται στην Ευρώπη και την Αμερική και υποστηρίζουν τον Αγώνα των Ελλήνων.

Λόρδος Μπάιρον: (1788-1824) Άγγλος ποιητής, μέλος της Βουλής των Λόρδων.

Σοφία ντε Μαρμπούα: (1785-1854) γαλλοαμερικανικής καταγωγής, γνωστή και ως Δούκισσα της Πλακεντίας.

Κάρολος Φαβιέρος: (1782-1855) Γάλλος αξιωματικός, το 1825 μετά από πρόσκληση της ελληνικής κυβέρνησης αναλαμβάνει την ανασύσταση τακτικού στρατού.

Ανιμπάλε Σανταρόζα: (1783-1825) Ιταλός λόγιος και επαναστάτης, σκοτώνεται στη μάχη της Σφακτηρίας.

Ευγένιος Ντελακρουά: (1798-1863) Γάλλος ζωγράφος, εμπνέεται από την Ελληνική Επανάσταση.

Ιερά Συμμαχία: Συμμαχία που δημιουργείται το 1814, μεταξύ της Αυστρίας, Ρωσίας, Πρωσίας, Αγγλίας και Γαλλίας, με στόχο τη διατήρηση της τάξης και των συνόρων μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;
- 2) Τι ήταν οι Φιλελληνικές Επιτροπές και ποιος ήταν ο σκοπός τους;
- 3) Ποιοι συγκαταλέγονταν στους Φιλέλληνες;
- 4) Τι γνωρίζετε για τις Φιλελληνικές Επιτροπές της Ελβετίας και της Γερμανίας;
- 5) Πότε έφθασε στην Ελλάδα η πρώτη και η δεύτερη αποστολή των Φιλελλήνων και ποιος ήταν ο αρχηγός;
- 6) Αναφέρετε σημαντικούς Φιλέλληνες που γνωρίζετε;
- 7) Πώς εκφράστηκε το φιλελληνικό ενδιαφέρον από την Αμερική;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Σημειώνω Σ στις σωστές απαντήσεις :

Πώς άρχισαν οι Έλληνες την Επανάσταση του 1821;

- ☐ Με οργάνωση στρατού και αποφασιστικές μάχες.
☐ Με μικροσυμπλοκές και πολιορκίες κάστρων.
☐ Με κεντρική διοίκηση που μελετούσε και αποφάσιζε το καθετί.

Πού οφείλονταν οι επιτυχίες των Ελλήνων;

- ☐ Είχαν περισσότερο στρατό και καλύτερο οπλισμό.
☐ Είχαν την υποστήριξη των Μ. δυνάμεων.
☐ Ήταν αποφασισμένοι να ελευθερωθούν και αγωνίζονταν με αυτοθυσία.

Γιατί οι Έλληνες δεν μπόρεσαν να εκμεταλλευτούν τις αντιζηλίες των πασάδων και τα άλλα προβλήματα που αντιμετώπιζε το οθωμανικό κράτος σημειώνοντας περισσότερες επιτυχίες;

- ☐ Εξασθένησε το κίνημα του φιλελληνισμού.
☐ Αυξήθηκε η αντίδραση των Μ. δυνάμεων κατά της Επανάστασης.
☐ Μεγάλωσαν οι διαμάχες ανάμεσα στους πολιτικούς και τους στρατιωτικούς.

- 2) Αφού συμπληρώσω τα κενά διαβάσω την περίληψη για την πρώτη φάση της Επανάστασης.

Η Επανάσταση του 1821 άρχισε από τη Μ..... κι αμέσως μετά ξέσπασε και στην Π..... . Σύντομα απλώθηκε σε όλη σχεδόν την Ε..... . Οι Τούρκοι στέλνουν στρατιωτικά σώματα, που προσπαθούν να περάσουν από τη Στερεά και να φτάσουν στην Πελοπόννησο, αλλά α..... . Ο τουρκικός στόλος καταστρέφει τη Χ....., αλλά ο ελληνικός στόλος, χρησιμοποιώντας με επιτυχία τα π..... τον αναγκάζει να περιορίσει τη δράση του. Έτσι η Επανάσταση στα χέρια των Τ..... κι αυτά πολιορκούνται. Πολλοί άνθρωποι σ' όλον τον κόσμο και ιδιαίτερα στην Ε..... βλέπουν με συμπάθεια τον αγώνα των Ελλήνων και δημιουργείται ένα κίνημα φ..... . Στην Ελλάδα όμως έχουν αρχίσει ε..... διαμάχες ανάμεσα σε π..... και σ....., που βάζουν σε κίνδυνο τον α..... και εμποδίζουν μεγαλύτερες ε..... .

- 3) Με βάση αυτά που μάθαμε στα προηγούμενα μαθήματα συζητούμε στην τάξη :

- α) Για τις δυνατότητες που είχαν οι Έλληνες, όταν ξεκίνησε η Επανάσταση (προετοιμασία, στρατός, πολεμοφόδια, ναυτικό, φρούρια).
 β) Για τις δυσκολίες που είχαν να αντιμετωπίσουν οι Έλληνες όταν ξέσπασε η Επανάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15

Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Η ΙΕΡΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΚΑΤΑΔΙΚΑΖΕΙ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

- Η Ιερή Συμμαχία συγκροτείται το 1815 από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής (Ρωσία, Πρωσία, Αυστρία, Αγγλία, Γαλλία).
- Με κοινές αποφάσεις σε συνέδρια το 1821 και το 1822, δηλώνουν αντίθεση απέναντι σε οποιοδήποτε επαναστατικό κίνημα.
- Καταδικάζεται το ξέσπασμα της ελληνικής Επανάστασης το 1821.

B) ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 1821 ΔΙΑΤΑΡΑΞΗ ΤΩΝ ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

- Αφορμή ο απαγχονισμός του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε' τον Απρίλιο του 1821 και οι διώξεις των Ελλήνων υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
- Ο Ρώσος πρεσβευτής αναχωρεί από την Κωνσταντινούπολη.

Γ) 1823 ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

- Τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων και ο ανταγωνισμός μεταξύ τους αλλάζουν τη στάση τους στο Ελληνικό Ζήτημα.
- Η αγγλική πολιτική γίνεται φιλική προς τους αγωνιζόμενους Έλληνες.
- Η Ρωσία δεν θέλει να αφήσει στους Άγγλους την πρωτοβουλία και αναγκάζεται να αλλάξει κι εκείνη στάση υπέρ των Ελλήνων.

Δ) 1827 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

- Οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφασίζουν να μεσολαβήσουν από κοινού για την επίλυση του Ελληνικού Ζητήματος.
- Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία υπογράφουν τη συνθήκη.
- Καλούνται οι δύο εμπόλεμες πλευρές να κάνουν ανακωχή και να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους.
- Αν οι όροι της Συνθήκης δεν γίνουν δεκτοί, οι Μεγάλες Δυνάμεις μπορούν να επέμβουν με οποιοδήποτε τρόπο, ακόμα και με στρατιωτική βία.
- Η Υψηλή Πύλη αντιδρά και απορρίπτει τη Συνθήκη.

Ε) ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1827 Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ

- Με την άρνηση της Συνθήκης του Λονδίνου από τον Σουλτάνο, οι Μεγάλες Δυνάμεις βρίσκουν την αφορμή που έψαχναν.
- Αγγλικά, Γαλλικά και Ρωσικά πλοία φτάνουν στην Πύλο (Πελοπόννησος) για να εφαρμόσουν τους όρους της Συνθήκης.
- Ναύαρχοι του στόλου είναι οι Κόδριγκτον, Δεριγνύ και Χέυδεν.
- Ενωμένες οι ναυτικές συμμαχικές δυνάμεις αντιμετωπίζουν με επιτυχία τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο, καταστρέφοντάς τον ολοκληρωτικά.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Μεγάλες Δυνάμεις: Η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία

Πρωτόκολλο του Λονδίνου: Πρώτη επίσημη διεθνής διπλωματική πράξη των Μεγάλων Δυνάμεων, (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) που υπογράφηκε στις 3 Φεβρουαρίου 1830, και σύμφωνα με αυτήν αναγνωριζόταν η ανεξαρτησία και η εδαφική ακεραιότητα του νέου ελληνικού κράτους.

Ιουλιανή Σύμβαση: Συνθήκη του Λονδίνου (Ιούλιος 1827) με την οποία οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφασίζουν τη δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους και καλούν την Υψηλή Πύλη να αποδεχθεί τις αποφάσεις τους.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν η αρχική στάση των Μ. Δυνάμεων απέναντι στην ελληνική Επανάσταση;
- 2) Πότε άλλαξε η στάση των Μ. Δυνάμεων απέναντι στην ελληνική Επανάσταση και για ποιους λόγους;
- 3) Τι ήταν το Ελληνικό Ζήτημα;
- 4) Πώς εκφράστηκε η αλλαγή στάσης των Μ. Δυνάμεων;
- 5) Πότε έγινε η ναυμαχία του Ναυαρίνου; Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της ναυμαχίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16

ΟΙ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) 1821 ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ «ΤΟΠΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ»

- Συγκροτούνται τοπικά με σκοπό την οργάνωση του Αγώνα.
 - Πελοπόννησος : Πελοποννησιακή Γερουσία
 - Δυτική Στερεά : Γερουσία της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος
 - Ανατολική Στερεά : Άρειος Πάγος
- Οι τοπικές κυβερνήσεις δεν μπορούν να συντονίσουν συνολικά την Επανάσταση.
- Κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη κεντρικής πολιτικής διοίκησης.

B) ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1821 Α' ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΗ (ΕΠΙΛΑΥΡΟΣ)

- Συμμετέχουν αντιπρόσωποι από τις επαναστατημένες περιοχές.
- Ψηφίζεται για πρώτη φορά Σύνταγμα (περισσότερο γνωστό ως «Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος»).
- Βασίζεται σε αμερικανικά και γαλλικά πρότυπα.
- Διακηρύσσεται η ανεξαρτησία των Ελλήνων.
- Σχηματίζονται δύο σώματα, ώστε να ασκούν κεντρική διοίκηση : το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό.
- Ορίζεται πρωτεύουσα του νέου κράτους η Κόρινθος.
- Οργανώνονται Υπουργεία.
- Ρυθμίζεται η απονομή δικαιοσύνης.
- Το κράτος (παρά τα προβλήματα) αποκτά σταδιακά μια διοικητική δομή (περίπου σαν τη σημερινή).

Γ) 1823 Β' ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΗ (ΑΣΤΡΟΣ)

- Ψηφίζεται νέο Σύνταγμα.
- Αποφασίζεται να καταργηθούν τα τοπικά κέντρα εξουσίας και να ενισχυθεί η κεντρική διοίκηση.
- Οι διαμάχες ανάμεσα σε πρόκριτους και στρατιωτικούς για τον έλεγχο της εξουσίας οδηγούν στη δημιουργία τριών πολιτικών κομμάτων :
 - Αγγλικό κόμμα : Υποστηρίζεται από τον Μαυροκορδάτο και τους Υδραίους.
 - Γαλλικό κόμμα : Υποστηρίζεται από τον Ιωάννη Κωλέττη και τους Ρουμελιώτες.
 - Ρωσικό κόμμα : Υποστηρίζεται από τον Κολοκοτρώνη και τους οπλαρχηγούς της Πελοποννήσου.

Δ) 1827 Γ΄ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΗ (ΤΡΟΙΖΗΝΑ)

- Οι πολιτικές αντιπαραθέσεις συνεχίζονται.
- Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις βρίσκονται σε κρίσιμο σημείο.
- Ψηφίζεται **καινούργιο Σύνταγμα**, πιο δημοκρατικό από τα προηγούμενα.
- Ορίζεται **πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους το Ναύπλιο**.
- Εκλέγεται **Κυβερνήτης της Ελλάδας ο Ιωάννης Καποδίστριας**.
- Ορίζονται αρχηγοί των ελληνικών στρατευμάτων οι Άγγλοι αξιωματικοί σερ Ρίτσαρντ Τσωρτς (ξηρά) και λόρδος Τόμας Κόχραν (θάλασσα).

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Εθνοσυνέλευση : Η συγκρότηση των αντιπροσώπων του έθνους σε σώμα.

Παραστάτες: Αντιπρόσωποι από τις επαναστατημένες περιοχές που συμμετέχουν και ψηφίζουν στην Εθνοσυνέλευση.

Σύνταγμα: Ο Νόμος που καθορίζει τον τρόπο λειτουργίας του πολιτεύματος.

Βουλευτικό: Σώμα αντιπροσώπων που ετοιμάζουν και ψηφίζουν τους νόμους.

Εκτελεστικό: Η Κυβέρνηση, αυτοί που κυβερνούν.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι ήταν οι τοπικές κυβερνήσεις, ποιες και ποιος ο σκοπός τους ;
- 2) Ποιοι λόγοι οδήγησαν στη δημιουργία των Εθνοσυνελεύσεων;
- 3) Τι γνωρίζετε για την Α΄ Εθνοσυνέλευση;
- 4) Τι γνωρίζετε για τη Β΄ Εθνοσυνέλευση;
- 5) Τι γνωρίζετε για τη Γ΄ Εθνοσυνέλευση;
- 6) Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Παρατηρώ τον χάρτη, συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και αναφέρω τον τόπο και τον χρόνο διεξαγωγής των Εθνοσυνελεύσεων του Αγώνα.

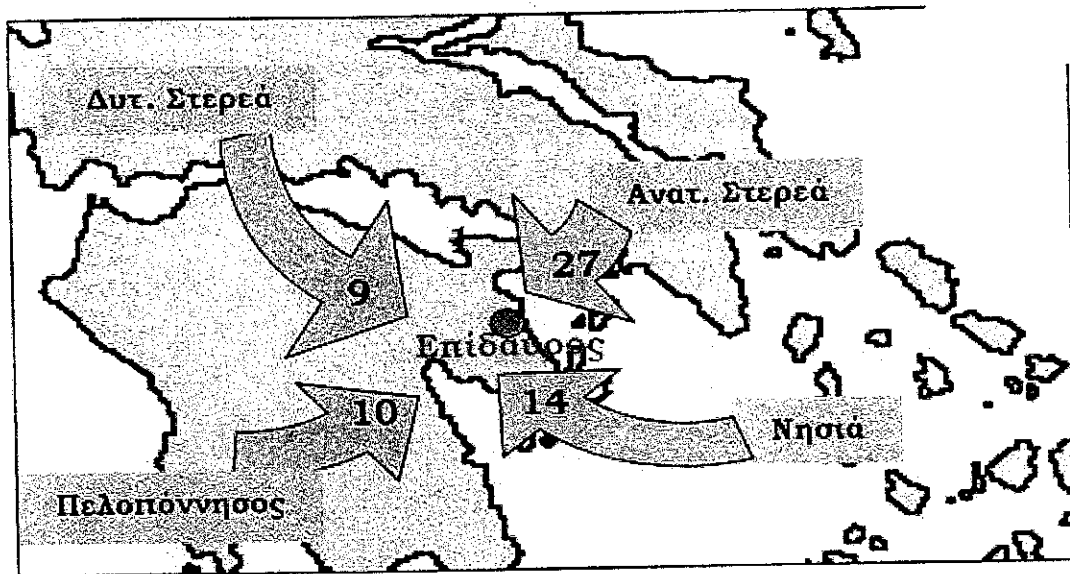

Τόποι διεξαγωγής των Εθνοσυνελεύσεων του Αγώνα

1821	1823	1827	1829
Α' Εθνοσυνέλευση Επίδαυρος	Β' Εθνοσυνέλευση Άστρος	Γ' Εθνοσυνέλευση Τροιζήνα	Δ' Εθνοσυνέλευση Αργος

- 2) Ποιες περιοχές εκπροσωπούνται στην Α' Εθνοσυνέλευση και με πόσους παραστάτες η κάθε μία;

**Περιοχές και αριθμός παραστατών
που συμμετέχουν στην Α' Εθνοσυνέλευση του Αγώνα**

Πηγή: Αλιβιζάτος Ν., «Τα Συντάγματα του Αγώνα. 1821-28», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, Αθήνα 2003, τ.3ος, σ. 174

- 3) Με ποιον τρόπο παίρνονται οι αποφάσεις στην Α' Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων, σύμφωνα με τον καλλιτέχνη;

Ψηφοφορία στην Α' Εθνοσυνέλευση
τοιχογραφία
Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων

4) Τι διακηρύσσουν οι Έλληνες με το Α' Σύνταγμα του Αγώνα;

ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ
ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

Το ελληνικόν ἔθνος, το ὑπὸ
φρικῶδη οθωμανικὴν δυ-
ναστείαν, [...] κηρύττει σή-
μερον δια τῶν νομίμων πα-
ρασταίων του, εἰς Εθνικὴν
συνηγμέναν Συνέλευσιν,
ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώ-
πων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ
ὑπαρξιν καὶ ανεξαρτησίαν.

Ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν α' Ια-
νουαρίου ἔτει αὐκβ' καὶ α'
τῆς Ἀνεξαρτησίας.

Το ελληνικό ἔθνος, που βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴ φρικιαστικὴ οθω-
μανικὴ κυριαρχία, [...] διακηρύσσει σήμερον μέσω τῶν νομίμων
ἀντιπροσώπων του, που συγκεντρώθηκαν σὲ εθνικὴ Συνέλευση,
μπροστὰ σὲ Θεὸ καὶ ἀνθρώπους τὴν πολιτικὴ του ὑπαρξὴ καὶ ανε-
ξαρτησία.

Ἐπιδαυρος, 1 Ἰανουαρίου 1822 καὶ πρῶτο ἔτος τῆς Ἀνεξαρτησίας

σ	✓ Ποιες Εθνοσυνελεύσεις
σσ	πραγματοποιούνται
ύσ	κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ
νσ	Αγώνα;
θσ	
εσ	✓ Ποιοὶ λόγοι οδηγοῦν
σσ	στὴ σύγκληση τῶν
ησ	Εθνοσυνελεύσεων τοῦ
	Αγώνα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- A) Ιωάννης Καποδίστριας :**
- Κατάγεται από αριστοκρατική οικογένεια της Κέρκυρας.
 - Διατελεί Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας, ως το 1822.
 - Το 1827 εκλέγεται Κυβερνήτης της Ελλάδας από την Γ' Εθνοσυνέλευση.

- B) 18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1828 ΑΦΙΞΗ ΣΤΟ ΝΑΥΠΛΙΟ**
- Αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση μιας χώρας που βγαίνει από πολύχρονο αγώνα.
 - Οι κάτοικοί της (και ειδικά οι πρόσφυγες) είναι εξαντλημένοι.

- Γ) Επιχειρεί να οργανώσει κράτος κάνοντας αλλαγές και βελτιώσεις.**
- **ΔΙΟΙΚΗΣΗ :**
 - Συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του
 - Αναβάλλει για δύο χρόνια τη σύγκληση της Δ' Εθνοσυνέλευσης (πραγματοποιείται στο Άργος το 1829).
 - **ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ :**
 - Ιδρύει (Εθνική) Τράπεζα.
 - Κόβει νέο νόμισμα (Φοίνικας), το οποίο αντικαθιστά τα τουρκικά γρόσια.
 - Αναπτύσσεται το εμπόριο και η ναυτιλία.
 - **ΓΕΩΡΓΙΑ :**
 - Πιστεύει ότι η πρόοδος της χώρας στηρίζεται στη γεωργία.
 - Ιδρύει Γεωργική Σχολή για την εκπαίδευση των αγροτών.
 - Εισάγει την καλλιέργεια της πατάτας.
 - Στηρίζει την παραγωγή μεταξιού.
 - **ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ :**
 - Δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη βασική εκπαίδευση.
 - Αρμόδια επιτροπή αναλαμβάνει τη σύνταξη βιβλίων.
 - Δημιουργούνται **αλληλοδιδασκτικά σχολεία**, όπου οι καλύτεροι μαθητές των μεγάλων τάξεων μαθαίνουν στους μικρότερους (με τη βοήθεια των δασκάλων) γραφή και ανάγνωση.
 - Ιδρύεται το πρώτο Ελληνικό Γυμνάσιο.
 - Στην Αίγινα λειτουργούν αλληλοδιδασκτικά, ελληνικά και χειροτεχνικά σχολεία, καθώς και το Κεντρικό Σχολείο.

- Δ) Οργανώνει εξωτερική πολιτική και άμυνα.**

- ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ :

- Οι διαπραγματεύσεις με τις Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) συνεχίζονται.

- Η χώρα δεν έχει ακόμα καθορισμένα σύνορα.
 - Ο Κυβερνήτης χρησιμοποιεί το κύρος και την εμπειρία του στη διεθνή διπλωματία για να κατοχυρώσει όσο το δυνατόν περισσότερα εδάφη στο ελληνικό κράτος.
 - Προτείνει εντελώς ανεξάρτητο ελληνικό κράτος με δικό του ηγεμόνα.
 - Προσπαθεί να κρατά επαναστατημένη την Κρήτη και τη Στερεά, ώστε να συμπεριληφθούν στο νέο κράτος.
- AMYNA :
- Οργανώνεται τακτικός στρατός.
 - Στην τελευταία μάχη της Επανάστασης (Πέτρα Βοιωτίας, Σεπτέμβριος 1829), οι Έλληνες με επικεφαλής τον Δημ. Υψηλάντη νικούν τους Τούρκους και τους αναγκάζουν να συνθηκολογήσουν.
 - Ολόκληρη η Στερεά παραδίδεται στους επαναστάτες.

Ε) 27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1831 ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

- Η συγκεντρωτική του διακυβέρνηση και η σύγκρουσή του με τοπικά συμφέροντα προκαλούν δυσαρέσκεια και αντιδράσεις.
- Δολοφονείται στο Ναύπλιο.
- Στη χώρα επικρατεί αναρχία.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Επενδύσεις: Χρηματικά ποσά που τοποθετούνται για να χρηματοδοτήσουν έργα υποδομής και ανάπτυξης.

Αντιπολίτευση: Οργανωμένες ομάδες που είναι αντίθετες με την κυβερνητική πολιτική.

Αλληλοδιδασκτική μέθοδος: Διδακτική μέθοδος, κατά την οποία ο/η δάσκαλος/α εκπαιδεύει τους/τις μεγαλύτερους/ες και ικανότερους/ες μαθητές/τριες και αυτοί/ές με τη σειρά τους τους/τις υπόλοιπους/ες μαθητές/τριες.

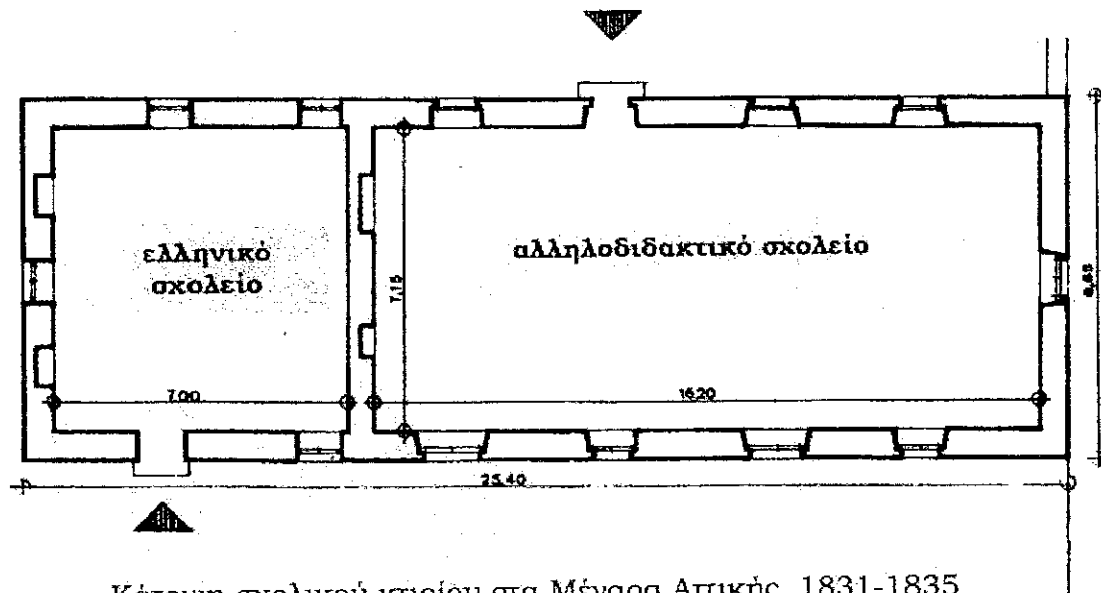
Εκπαιδευτικό σύστημα: Ο τρόπος οργάνωσης της εκπαίδευσης ενός κράτους.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιος ήταν ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας; Τι γνωρίζετε γι' αυτόν;
- 2) Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας; (διοίκηση, οικονομία, γεωργία, εκπαίδευση)
- 3) Ποιες ήταν οι διπλωματικές σχέσεις του Καποδίστρια με τις Μ. Δυνάμεις;
- 4) Ποιοι λόγοι οδήγησαν στη δολοφονία του Καποδίστρια;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Παρατηρώ την πηγή και αναφέρω τα σχολεία που συστεγάζονται στο σχολικό κτίριο.

Κάτοψη σχολικού κτιρίου στα Μέγαρα Αττικής, 1831-1835

- 2) Ποιο είναι το ενδιαφέρον του Ι. Καποδίστρια για την στοιχειώδη (πρωτοβάθμια) εκπαίδευση και πώς εκδηλώνεται;

Απόσπασμα από επιστολή του Ι. Καποδίστρια προς τον φιλέλληλα Εϋνάρδο

«Είμαι αποφασισμένος να στηρίξω την επανόρθωσιν της Ελλάδος εις δυο μεγάλας βάσεις, την εργασίαν και τη στοιχειώδη εκπαίδευσιν»

Απόσπασμα από επιστολή του Ι. Καποδίστρια προς τον Α. Κοραή (1829) :

«Η δημόσια εκπαίδευσις δεν είναι δυνατόν να κατασκευασθή όσον ταχέως και αι χρείαι το απαιτούσι και ημείς το επιθυμούμεν. [...] Συνεστήθησαν δε [...] πολλά αλληλοδιδασκτικά σχολεία, και ήδη περί τα 6.000 πτωχά παιδιά ανάγνώσκουσι, γράφουσι και αριθμούσι.

Η δημόσια εκπαίδευση δεν είναι δυνατό να λειτουργήσει τόσο γρήγορα όσο οι ανάγκες το απαιτούν και εμείς το επιθυμούμε. Ιδρύθηκαν πολλά αλληλοδιδασκτικά σχολεία και ήδη περίπου 6000 πτωχά παιδιά μαθαίνουν, ανάγνωση, γραφή και αριθμητική.

- 3) Συγκρίνω τον αριθμό των μαθητών και των μαθητριών σε αλληλοδιδασκτικά σχολεία κατά το 1829.

Αριθμός μαθητών και μαθητριών, σε κάποια αλληλοδιδασκτικά σχολεία* το 1829		
	μαθητές	μαθητρίες
Ηπειρωτική Ελλάδα	641	74
Νησιά Αιγαίου	1281	288
Σύνολο	1922	362
*Περιλαμβάνονται μόνο τα σχολεία για τα οποία διασώζονται στοιχεία		
Πηγή: Ζιώγου-Καραστεργίου Σ., <i>Η εκπαίδευση των κοριτσιών 1830-1893</i> , Αθήνα 1986, σ. 48-49		

- 4) Ποιοι βοηθούν στην ίδρυση και τη λειτουργία αλληλοδιδασκτικών σχολείων για τα κορίτσια;

«Το 1830 αρχίζει να λειτουργεί αλληλοδιδασκτικό σχολείο θηλέων και στην Αίγινα με 32 μαθήτριες, που ίδρυσε και συντηρούσε, για μικρό διάστημα, η «Δούκισσα της Πλακεντίας», η γνωστή φιλελληνίδα Σοφία ντε Μαρμπουά. [...] Από τον Οκτώβριο του 1830 [...] τα έξοδα του σχολείου άρχισε να πληρώνει η κυβέρνηση, γεγονός που μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι το σχολείο της Αίγινας είναι το πρώτο δημόσιο αλληλοδιδασκτικό σχολείο θηλέων της χώρας.»

Ζιώγου-Καραστεργίου Σ., *Η εκπαίδευση των κοριτσιών 1830-1893*, Αθήνα 1986, σ. 51-52.

- 5) Για ποιους λόγους ιδρύονται χωριστά αλληλοδιδασκτικά σχολεία για τα κορίτσια;

«Κατά την καποδιστριακή περίοδο, [...] αρχίζουν να ιδρύονται και χωριστά σχολεία για κορίτσια σε αστικές περιοχές. Είναι ενδεικτική, το 829, η απόφαση του δήμου Ερμούπολης να ιδρυθεί ιδιαίτερο σχολείο για τα κορίτσια που συνεκπαιδεύονταν με τα αγόρια στο αλληλοδιδασκτικό [...] Ως στόχο του σχολείου προβάλλεται η εξάσκηση των μαθητριών στα εργόχειρα ...»

Φουρναράκη Ε., *Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών. Ελληνικοί προβληματισμοί (1830-1910)*. Ένα Ανθολόγιο, Αθήνα 1987, σ. 17

- σς √ Ποια είναι η κατάσταση της
ύς εκπαίδευσης στα χρόνια της
νς Ελληνικής Επανάστασης;
θς
εσ √ Ποιο είναι το εκπαιδευτικό
σσ έργο του Ι. Καποδίστρια;
ης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) 1827 ΔΥΣΟΙΩΝΗ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

- Η Ακρόπολη της Αθήνας έχει παραδοθεί.
- Στη Στερεά Ελλάδα ολοκληρώνεται η τουρκική κυριαρχία.
- Στην Ηλεία έχει παραλύσει κάθε αντίσταση.
- Έχει ερημωθεί η Μεσσηνία.
- Έχει καταστραφεί η Τριπολιτσά.

Β) 1828 Ο ΑΓΩΝΑΣ ΑΝΑΖΩΠΥΡΩΝΕΤΑΙ

- Μετά τη ναυμαχία του Ναυαρίνου οι Έλληνες καταλαβαίνουν ότι η απελευθέρωση πλησιάζει.
- Ο **Κάρολος Φαβιέρος** με τακτικό στρατό αποβιβάζεται στη Χίο.
- Δυναμώνει η επαναστατική δραστηριότητα στην Κρήτη.
- Πόλεις και χωριά της Στερεάς Ελλάδας (όπως η Θήβα, η Λιβαδειά, η Άμφισσα, το Καρπενήσι, το Μεσολόγγι) απελευθερώνονται από τον **Δημήτριο Υψηλάντη**, τον **Κίτσο Τζαβέλα** και άλλους οπλαρχηγούς.

Γ) ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ ΣΤΟ ΝΕΟ ΚΡΑΤΟΣ

- Ο ελληνικός στρατός νικά σε μάχες.
- Ο **Καποδίστριας** προσπαθεί να μη δυσαρεστήσει τις Μεγάλες Δυνάμεις.
- Αναμένονται στην Πελοπόννησο Γάλλοι στρατιώτες προκειμένου να αποχωρήσουν τα αιγυπτιακά στρατεύματα.
- Παράλληλα ο Καποδίστριας στέλνει πολεμικά πλοία στον Αμβρακικό κόλπο.
- Στόχος : να συμπεριληφθεί η περιοχή στα όρια του νέου κράτους.

Δ) Η ΥΨΗΛΗ ΠΥΛΗ ΚΡΑΤΑ ΑΔΙΑΛΛΑΚΤΗ ΣΤΑΣΗ

- Απορρίπτει κάθε συζήτηση για αυτονομία ή ανεξαρτησία της Ελλάδας.

Ε) 1829 Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ

- Η Οθωμανική Αυτοκρατορία χάνει στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1828-1829).
- Ο Σουλτάνος αναγκάζεται να δεχτεί την έναρξη διαπραγματεύσεων.
- Άγγλοι και Γάλλοι θέλουν να περιορίσουν τις επιδιώξεις της Ρωσίας και την αυξημένη επιρροή της στους Έλληνες.
- Προτείνουν την ανεξαρτησία της Ελλάδας.

ΣΤ) ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1830 Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

- Υπογράφεται το **Πρωτόκολλο του Λονδίνου** από τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία).
- Διακηρύσσεται η **πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας**.
- Αρχικά, τα σύνορα του νέου κράτους ορίζονται στη γραμμή Αχελώου – Σπερχειού ποταμού.
- **1832 : Τα σύνορα επεκτείνονται στη γραμμή Αμβρακικού – Παγασητικού κόλπου.**
- Τα σύνορα αναγνωρίζονται και από την Υψηλή Πύλη.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιες ήταν οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν για την τύχη της ελληνικής Επανάστασης μετά τη ναυμαχία του Ναυαρίνου;
- 2) Ποια ήταν η στάση που κρατούσε η Υψηλή Πύλη απέναντι στη συζήτηση για την αυτονομία ή ανεξαρτησία της Ελλάδας;
- 3) Δώστε τον ορισμό : Τι είναι αυτόνομο κράτος και τι είναι ανεξάρτητο κράτος.
- 4) Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου;
- 5) Τι γνωρίζετε για το Πρωτόκολλο του Λονδίνου; Σε τι βοήθησε η υπογραφή αυτή του Πρωτοκόλλου; Ποιες περιοχές περιλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος;

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ΄

Η Ελλάδα στον 19^ο αιώνα

Η συγκρότηση του ελληνικού κράτους, το 1830, ήταν κορυφαίο ιστορικό γεγονός για τους Έλληνες. Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος έπρεπε να οργανωθεί κατά τα πρότυπα των προηγμένων κρατών της Δυτικής Ευρώπης, να αποκτήσει αξιόλογη εκπαίδευση, ισχυρό στρατό και υγιή οικονομία. Ταυτόχρονα είχε να αντιμετωπίσει το ζήτημα των Ελλήνων που ζούσαν ακόμη έξω από τα σύνορά του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ – Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΛΕΤΤΗΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία επέλεξαν το 1832 τον Όθωνα ως βασιλιά της Ελλάδας.

B) Η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε από το Ναύπλιο στην Αθήνα (1834).
Ως το 1835 την εξουσία άσκησαν τρεις αντιβασιλείς επειδή ήταν ανήλικος.

Γ) Έργο : Διαιρούν το κράτος σε 10 νομούς και τους νομούς σε 42 επαρχίες.
Κάθε επαρχία έχει δήμους με πολλά χωριά.
Οργανώνουν το στρατό με ιππικό και πυροβολικό.
Η Εκκλησία της Ελλάδας χωρίζεται από το Πατριαρχείο και γίνεται αυτοκέφαλη.
Ιδρύονται σχολεία για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (δημοτικά – ελληνικά – γυμνάσια), Διδασκαλείο και Πανεπιστήμιο (1837).

Δ) Χαρακτηριστικά εξουσίας : Κυβερνούν απολυταρχικά.
Παραμερίζουν τους πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες της Επανάστασης.

Ε) Δυσανεμία του λαού που οδηγεί σε επανάσταση με σκοπό ο Όθωνας να παραχωρήσει Σύνταγμα.
3 Σεπτεμβρίου 1843. Σχηματίζεται νέα επαναστατική κυβέρνηση.
Το πολίτευμα αλλάζει και γίνεται συνταγματική μοναρχία.

ΣΤ) Εμπνευστής της Μεγάλης Ιδέας ήταν ο Ιωάννης Κωλέττης 1844 (πρωθυπουργός της χώρας).

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Απόλυτη μοναρχία: Πολίτευμα όπου όλες οι εξουσίες συγκεντρώνονται στο πρόσωπο του μονάρχη, ο οποίος κυβερνά χωρίς Σύνταγμα.

Αντιβασιλείς: Αυτοί που κυβερνούν στη θέση του βασιλιά.

Αντιβασιλείς ήταν:

Κόμης Ιωσήφ Λουδοβίκος Άρμανσπεργκ (Armansperg), πρόεδρος

Γεώργιος Λουδοβίκος φον Μάουρερ (Maurer) - επέβλεπε τα της Δημόσιας Εκπαίδευσης και τα Εκκλησιαστικά καθώς και τα της Δικαιοσύνης.

Κάρολος Γουλιέλμος Έιντεκ (Heideck) -υποστράτηγος, επέβλεπε τα Στρατιωτικά και τα Ναυτικά.

Συνταγματική μοναρχία: Πολίτευμα όπου η εξουσία του βασιλιά ελέγχεται στη βάση ενός Συντάγματος.

Έξωση: Η εκδίωξη ενός μονάρχη, η απομάκρυνσή του από τον θρόνο.

Μεγάλη Ιδέα: Η Μεγάλη Ιδέα υπήρξε ένα από τα πιο μεγαλόπνοα προγράμματα εθνικής ολοκλήρωσης και αναπτύξεως στη Ν. Βαλκανική: προέβλεπε την απελευθέρωση και την ενσωμάτωση όλων των ιστορικών ελληνικών χωρών, δηλαδή της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας, της Θράκης, των Επτανήσων, των Δωδεκανήσων, της Κρήτης, της Κύπρου, της Μικράς Ασίας και του Πόντου σε μια «Ελληνική Αυτοκρατορία». Παράλληλα και ταυτόχρονα υπήρξε ένα άλλο ελληνικό ρεύμα που συνέδεε την απελευθέρωση των ιστορικών ελληνικών χωρών, το οποίο προϋπήρξε της Μεγάλης Ιδέας. Ήταν ο φωτισμός της Ανατολής διά των φώτων της Δύσεως. Στον φωτισμό αυτό, η Ελλάς θα είχε τον ρόλο του «φάρου» της Δύσεως στην Ανατολή. Η Μεγάλη Ιδέα γεννήθηκε στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821, μολονότι πολλά χαρακτηριστικά της κυοφορούνταν πριν από τον Αγώνα. Μάλιστα δε, η ιδέα της επικράτειας του έθνους, υπήρξε σε αντιδιαστολή με αυτή του ελληνικού κράτους προγενέστερη αυτής. Ο Ιωάννης Κωλέττης, ο πρώτος κοινοβουλευτικός πρωθυπουργός της Ελλάδος, ήταν αυτός που εξήγγειλε στην Εθνοσυνέλευση της 3ης Σεπτεμβρίου τη Μεγάλη Ιδέα, όταν μίλησε με θέρμη υπέρ των ετεροχθόνων, κατά τη συζήτηση των σχετικών άρθρων του Συντάγματος, στη συζήτηση για τη διάκριση των αυτοχθόνων από τους ετερόχθονες και τα δικαιώματά τους, το 1844.

Προσάρτηση: Η ένταξη εδαφών στα σύνορα του κράτους.

Αλύτρωτες: Οι περιοχές που παρέμεναν εκτός ελληνικών συνόρων. Οι πληθυσμοί τους ονομάζονται «αλύτρωτοι» και το ζήτημα «αλυτρωτισμός».

Εθνική ολοκλήρωση: Η ενσωμάτωση των ελληνικών πληθυσμών στα σύνορα του εθνικού κράτους.

Βαυαρία: Περιοχή της Γερμανίας

Ανασυγκρότηση: Αναδιοργάνωση

Εκπαιδευτικό σύστημα: Ο τρόπος οργάνωσης της εκπαίδευσης ενός κράτους.

Δημοτικά σχολεία: Σχολεία της στοιχειώδους (πρωτοβάθμιας) εκπαίδευσης.

Ελληνικά σχολεία: Παλιός τύπος σχολείων μεταξύ Δημοτικού και Γυμνασίου.

Διδασκαλείο: Σχολείο εκπαίδευσης δασκάλων.

Εθνικά κτήματα: Εθνικές Γαίες ή Εθνικά Κτήματα ονομάστηκαν οι αγροτικές εκτάσεις που ανήκαν σε μουσουλμάνους ιδιώτες, στο οθωμανικό κράτος ή σε μουσουλμανικά θρησκευτικά ιδρύματα και οι οποίες στη διάρκεια της Επανάστασης περιήλθαν στη δικαιοδοσία της ελληνικής διοίκησης. Τα κτήματα αυτά βρίσκονταν κατά κύριο λόγο στην Πελοπόννησο και σε μικρότερο βαθμό στη Στερεά Ελλάδα, την Εύβοια και τα νησιά. Αυτό οφείλεται στο ότι η επικράτηση της Επανάστασης στην Πελοπόννησο ήταν καθολική και σε μεγάλο βαθμό αδιαμφισβήτητη, τουλάχιστον έως την απόβαση του Ιμπραήμ (1825). Στη Στερεά αντίθετα οι διαρκείς καταλήψεις και ανακαταλήψεις των περιοχών μεταξύ των εμπολέμων επέτρεψαν στους μουσουλμάνους να διατηρήσουν τα δικαιώματά τους στη γη. Μετά την αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας ένα τμήμα των μουσουλμανικών κτημάτων καταπατήθηκαν, ενώ τα υπόλοιπα πουλήθηκαν ιδίως σε έλληνες μεγαλοϊδιοκτήτες. Έτσι, ευνοήθηκε η διαμόρφωση μεγάλων γαιοκτησιών, ιδίως στην Ανατολική Στερεά και την Εύβοια.

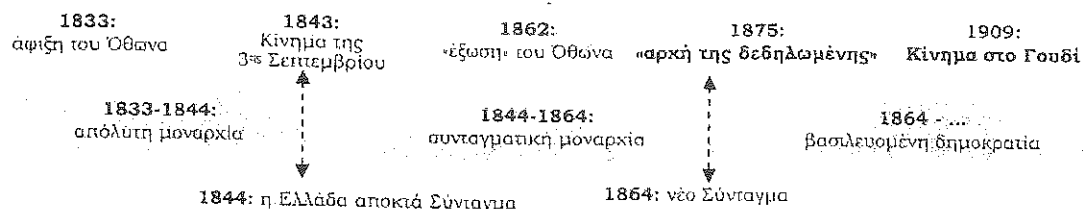
Ακτήμονας: Αυτός που δεν έχει κτηματική περιουσία.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιος έγινε βασιλιάς της Ελλάδας μετά τον θάνατο του Καποδίστρια;
- 2) Τι εγγυήθηκαν οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις;
- 3) Τι μέτρα πήραν οι Βαυαροί με τον ερχομό τους στην Ελλάδα;(διοίκηση- οικονομία- δικαιοσύνη- εκπαίδευση- στρατός- εκκλησία)
- 4) Γιατί δημιουργήθηκε δυσαρέσκεια κατά του Όθωνα και των Βαυαρών;
- 5) Ποια ήταν η συνέπεια από τη λαϊκή δυσαρέσκεια κατά του Όθωνα;
- 6) Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;
- 7) Τι διαδόθηκε κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Όθωνα;
- 8) Τι ήταν η Μεγάλη Ιδέα;
- 9) Ποιος ήταν ο εμπνευστής της;
- 10) Τι γνωρίζετε για τον Ιωάννη Κωλέτη;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1) Παρατηρώ την ιστορική γραμμή και σχολιάζω τα γεγονότα :

2) Διαβάζω το κείμενο της ιστορικής πηγής και απαντώ στην ερώτηση :

«Τα δεινά της Πατρίδος έπαυσαν. Άπασαι αι επαρχείαι και η Πρωτεύουσα συνενωθείσαι μετά του Στρατού έθεσαν τέρμα εις αυτά. Ως κοινή δε απόφασις του Ελληνικού Έθνους ολοκλήρου κηρύττεται και ψηφίζεται.

Η Βασιλεία του Όθωνος ΚΑΤΑΡΓΕΙΤΑΙ.

Η αντιβασιλεία της Αμαλίας ΚΑΤΑΡΓΕΙΤΑΙ.»

Εκτακτο παράρτημα εφημ. Φως,
(10 & 12-10.862)

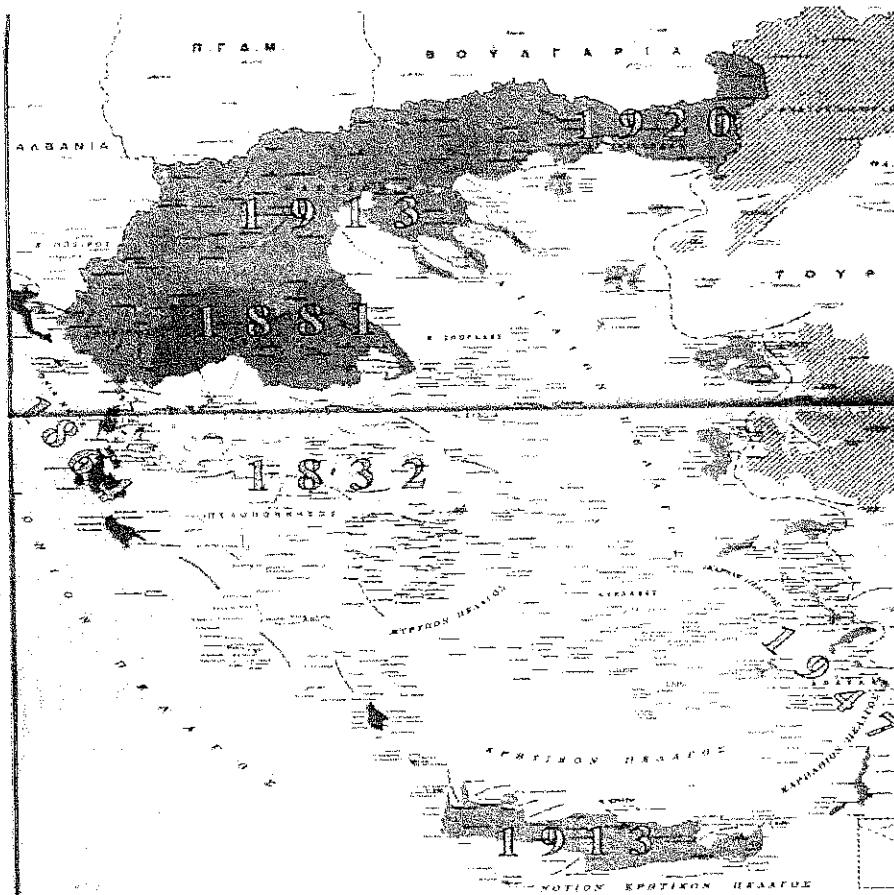
Οι δυστυχίες της πατρίδας τέλειωσαν. Όλες οι επαρχίες και η πρωτεύουσα ενώθηκαν με το στρατό και έβαλαν τέρμα σ' αυτές. Με κοινή απόφαση του ελληνικού έθνους διακηρύσσεται και ψηφίζεται:

Καταργείται η βασιλεία του Όθωνα.

Καταργείται η αντιβασιλεία της Αμαλίας.

Σε ποια πολιτικά γεγονότα αναφέρεται η πηγή;

- 3) Παρατηρώ τον χάρτη και σχολιάζω την ιστορική πηγή:
Ποια είναι τα στάδια της εθνικής επέκτασης κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα;

«Λοιπόν πολλοί λαοί βρίσκονται γύρω μας. κι επειδή ξέρουν πως η Τουρκία γρήγορα θ' αναγκασθεί να φύγει [...] όλοι αυτοί οι λαοί κοιτάζουν ποιος να πρωταρπάξει τους τόπους που φεύγοντας θ' αφήσουν οι Τούρκοι. Και οι τόποι αυτοί είναι η Ήπειρος, η Μακεδονία, η Θράκη, η Αλβανία και η παλιά Σερβία. Από τους τόπους αυτούς οι τρεις πρώτοι είναι ελληνικοί ...»

Των Δραγούμης, *Προκήρυξη στους σκλαβωμένους και στους ελευθερωμένους Έλληνες*, 1908

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' – Ο ΧΑΡΙΛΑΟΣ

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Οι Άγγλοι παραχωρούν τα Επτάνησα στην Ελλάδα.

Β) Το 1881 ενσωματώνονται στο ελληνικό κράτος η Θεσσαλία και ο νομός της Άρτας.

Αποτέλεσμα: αύξηση του πληθυσμού, αύξηση των καλλιεργήσιμων εδαφών.

Γ) Έργο του Χαρίλαου Τρικούπη.

Θετικά: Τόνωσε την ελληνικότητα των αλύτρωτων περιοχών ιδρύοντας σχολεία και εκκλησίες.

Ενίσχυσε τη δημοκρατία.

Ασχολήθηκε με την οργάνωση του κράτους και τον εκσυγχρονισμό της χώρας (διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου, αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας).

Βελτίωσε τις συγκοινωνίες κατασκευάζοντας οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο.

Αρνητικά: Πήρε δάνεια από το εξωτερικό.

Δ) Το 1893 κήρυξε πτώχευση. Η χώρα δέχτηκε Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Αγροτική μεταρρύθμιση: Η διανομή των εθνικών κτημάτων στους αγρότες μέσω απαλλοτρίωσης και κατάτμησης των τσιφλικιών σε μικρές παραγωγικές μονάδες οικογενειακού χαρακτήρα, γιατί ανταποκρίνονταν καλύτερα στις νέες οικονομικές συνθήκες.

Εκσυγχρονιστικά έργα: Έργα απαραίτητα για την προσαρμογή σε νέες και σύγχρονες συνθήκες ζωής.

Πτώχευση: Εδώ, η εκδήλωση της αδυναμίας του κράτους να καλύψει τις οικονομικές του υποχρεώσεις.

Αλύτρωτες περιοχές: Οι περιοχές που δεν απελευθερώθηκαν και έμειναν έξω από τα σύνορα του ελληνικού κράτους. Οι πληθυσμοί των περιοχών αυτών ονομάζονται «αλύτρωτοι» και το ζήτημα «αλυτρωτισμός».

Λίμνη Κωπαΐδα: Μεγάλη λίμνη στην περιοχή της Στερεάς Ελλάδας. Με την αποξήρανσή της δημιουργήθηκαν πολλά καλλιεργήσιμα εδάφη, ενώ καταπολεμήθηκε και η αρρώστια της ελονοσίας που ταλαιπωρούσε τους κατοίκους.

Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος (1897-1978): Έλεγχος της οικονομίας της χώρας από τη Διεθνή Οικονομική Επιτροπή.

Υπέρογκος: Πάρα πολύ μεγάλος, υπέρμετρος.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πότε εκλέχτηκε βασιλιάς των Ελλήνων ο Γεώργιος ο Α΄;
- 2) Ποια ήταν τα θετικά και ποια τα αρνητικά σημεία της διακυβέρνησης του Χαρίλαου Τρικούπη;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Ποια είναι η συμβολή του Χ. Τρικούπη στον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους;

Χαρίλαος Τρικούπης

(1832-1896)

Ο Χαρίλαος Τρικούπης θεωρείται ο σημαντικότερος πολιτικός του 19^{ου} αιώνα. Είναι πρωθυπουργός της χώρας για μεγάλα χρονικά διαστήματα την περίοδο από το 1875 έως το 1895.

- 2) Διαβάζω τις χρονολογίες και σχολιάζω τα γεγονότα :

1841: ίδρυση Εθνικής Τράπεζας

1878: ρύθμιση παλαιότερων δανείων

1871: αγροτική μεταρρύθμιση

1893: πτώχευση ελληνικού κράτους

1869-1909: κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου

1882-1893: κατασκευή 1300 κλμ. οδικού δικτύου

1880: έναρξη αποξήρανσης της Κοπαΐδας

1893: εγκαίνια της διώρυγας Κορίνθου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Μυστικές Εταιρείες (Αδελφότης – Εθνική Άμυνα) αναλαμβάνουν τη στρατολογία, τον εφοδιασμό και την αποστολή εθελοντών.

B) Η Επανάσταση στη Μακεδονία απέτυχε.

Γ) Στο Συνέδριο του Βερολίνου (1878) η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να πείσει τις Μεγάλες Δυνάμεις να μην παραχωρήσουν τη Μακεδονία στη Βουλγαρία που τη διεκδικούσε.

Δ) Η Μακεδονία παρέμεινε επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ε) 1866 → Κρητική Επανάσταση – Ολοκαύτωμα στο Αρκάδι.

ΣΤ) Το ελληνικό κράτος κρατά ουδέτερη στάση απέναντι στα επαναστατικά κινήματα αλλά πληρώνει αποζημίωση στους Οθωμανούς.

Ζ) 1896 → Εξέγερση Μακεδονίας και Κρήτης.

Η) Ο Σουλτάνος παραχωρεί αυτονομία στην Κρήτη.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Στρατολογία: Συγκέντρωση στρατευσίμων για κατάταξή τους στο Ν στρατό.

Εταιρεία: Ομάδα ανθρώπων που συνεργάζονται για την πραγματοποίηση κοινού σκοπού.

Συνέδριο Βερολίνου: Πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 1878 αναφορικά με την τύχη των βαλκανικών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια κινήματα έγιναν στη Μακεδονία κατά τον 19^ο αιώνα για την απόκτηση της ελευθερίας της και ποια ήταν η κατάληξή τους;
- 2) Ποιοι και με ποιον τρόπο βοήθησαν στον Μακεδονικό Αγώνα;
- 3) Ποια ήταν η κατάληξη των επαναστατικών κινημάτων;
- 4) Τι έγινε στο Συνέδριο του Βερολίνου;
- 5) Πότε επαναστάτησε η Κρήτη;
- 6) Πώς κατέληξε η Κρητική Επανάσταση;
- 7) Ποιος εξεγέρθηκε το 1896 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της εξέγερσης;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) 1875 → Ο Χαρίλαος Τρικούπης καθιερώνει την αρχή της δεδηλωμένης.

B) Υπάρχουν δύο πολιτικοί σχηματισμοί : α. Το κόμμα του Χαρίλαου Τρικούπη που υποστήριζε τον εξευρωπαϊσμό της χώρας.
β. Το κόμμα του Θεόδωρου Δηλιγιάννη που στήριζε τα πιο φτωχά κοινωνικά στρώματα.

Γ) 1880 → οικονομική κρίση.
Κατάρρευση του εμπορίου της σταφίδας.

Δ) 1893 → ο δανεισμός οδηγεί στην πτώχευση.
Το φαινόμενο της ληστείας παίρνει μεγάλες διαστάσεις.

Ε) 1897 → Η Τουρκία κηρύττει τον πόλεμο στην Ελλάδα. Η Ελλάδα αναγκάζεται να υπογράψει ταπεινωτική συνθήκη ειρήνης και να πληρώσει στην Τουρκία πολεμική αποζημίωση.

ΣΤ) Γλωσσικό ζήτημα η διαμάχη για το είδος της γλώσσας που έπρεπε να χρησιμοποιείται (δημοτική ή καθαρεύουσα).

Z) 19^{ος} αιώνας → Παρουσιάζονται σημαντικοί λογοτέχνες. (Κωστής Παλαμάς, Κωνσταντίνος Καβάφης, Γεώργιος Βιζυηνός, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης)
Γλυπτική : (Γιαννούλης Χαλεπάς)
Ζωγραφική : (Νικηφόρος Λύτρας, Νικόλαος Γκύζης, Κωνσταντίνος Βολανάκης, Γεώργιος Ιακωβίδης)

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Νομάδες κτηνοτρόφοι: Κτηνοτρόφοι που μετακινούνται από τόπο σε τόπο.

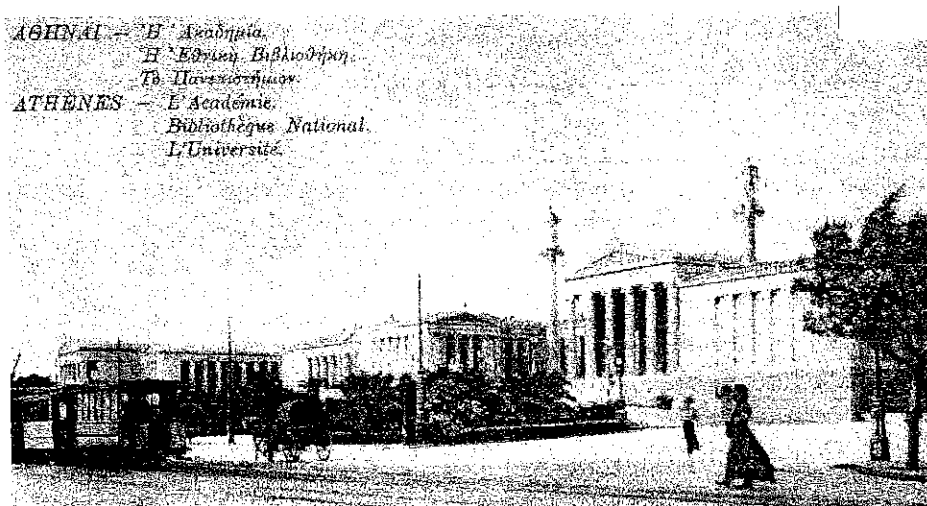
Γλωσσικό ζήτημα: Η διαμάχη ανάμεσα στους δημοτικιστές και στους αρχαϊστές για το είδος της ελληνικής γλώσσας που θα καθιερωνόταν ως επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους. Οι δημοτικιστές υποστήριζαν τη χρήση μιας γλώσσας κοινής και κατανοητής απ' όλους, ενώ οι αντίπαλοί τους ήθελαν μια γλώσσα που συγγένευε με την αρχαία ελληνική.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι ήταν η αρχή της δεδηλωμένης και πότε καθιερώθηκε;
- 2) Ποιοι πολιτικοί σχηματισμοί εναλλάσσονται στην εξουσία;
- 3) Ποιοι παράγοντες βοήθησαν στην επιδείνωση της οικονομικής κρίσης;
- 4) Τι γνωρίζετε για το φαινόμενο της ληστείας;
- 5) Γιατί η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Ελλάδας το 1897 και ποιες ήταν οι συνέπειες για την Ελλάδα;
- 6) Τι ήταν το γλωσσικό ζήτημα;
- 7) Ποιοι ήταν οι σημαντικοί λογοτέχνες του 19^{ου} αιώνα;
- 8) Τι έγραψε ο δημοτικιστής Γιάννης Ψυχάρης και τι εννοούσε μ' αυτό;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Ποια κτίρια εικονίζονται και πού βρίσκονται;

Η Ακαδημία, το Πανεπιστήμιο και η Εθνική Βιβλιοθήκη,
αρχιτεκτονικά έργα των αδελφών Χάνσεν

1836:
έναρξη λειτουργίας
Πανεπιστημίου Αθηνών

1836:
ίδρυση Αρχαιολογικής
Εταιρείας Αθηνών

1896:
αναβίωση των
Ολυμπιακών Αγώνων

1850: εκδίδεται το περιοδικό «Πανδώρα»

1883: εκδίδεται η εφημερίδα «Ακρόπολις»

1853: εκδίδεται η «Ιστορία του Ελληνικού
Έθνους» του Κ. Παπαρρηγόπουλου

1865: καθιερώνεται ο «Ύμνος εις την ελευθερίαν»
του Δ. Σολωμού ως Εθνικός Ύμνος

2) Ποια έργα παίζονται στο «Θέατρο του Λαού;»

«Δύο είδη θεάτρου υπάρχουν στην Αθήνα ; το κοσμικό και το λαϊκό. [...] Στο Θέατρον του Λαού παίζεται η πατριωτική παντομίμα. Τέσσερις δεκάρες η είσοδος για να δεις την τρομερή ανατίναξη της μονής του Αρκαδίου, τις διακρύβρεχτες περιπέτειες της Παπαρούνας, ευνοούμενης του Αλή-Πασά, ή Τα σπουδαία ανδραγαθήματα του Μάρκου Μπότσαρη. Αυτό το τελευταίο έργο προκαλεί και τα περισσότερα χειροκροτήματα. Οι θεατές κάθονται στο ύπαιθρο, σε έναN χώρο περιφραγμένο με παλιές σανίδες. Οι ηθοποιοί παίζουν μέσα σε ένα μικρό σπιτάκι που μοιάζει με όρθιο κουτί. Μια ορχήστρα εκτοξεύει εθνικές μελωδίες. [...] Στον αντίποδα των λαϊκών θεαμάτων, το κοσμικό θέατρο πασχίζει συνεχώς να είναι «εξόχως παριζιάνικο».

Deschamps G., *Η Ελλάδα σήμερα – Οδοιπορικό 1890*, Αθήνα χ.χ., σ. 151-152, 163

3) Περιγράψω το «Θέατρο του Λαού».

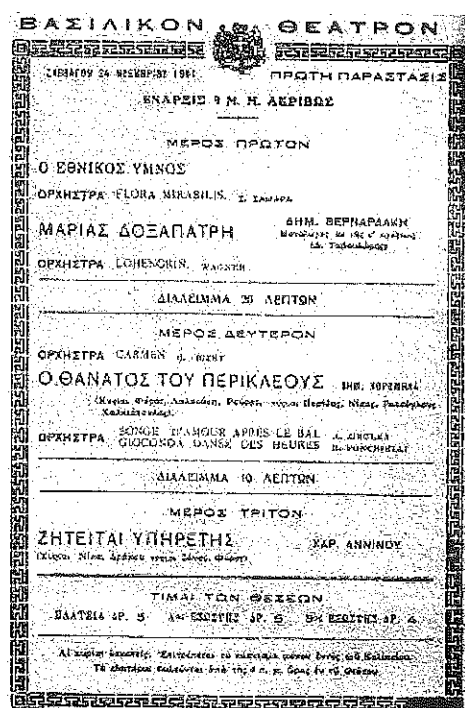
4) Ποια είδη θεάτρου αναφέρονται στις πηγές;

5) Συζητώ για το κοινό που παρακολουθεί θεατρικές παραστάσεις κατά τον 19^ο αιώνα.

«Από την εποχή του Όθωνα ακόμη, τα πιο εξελιγμένα από κοινωνική άποψη στρώματα του πληθυσμού προτιμούσαν το μουσικό θέατρο και σ' αυτό αφιέρωναν με ενθουσιασμό τις βραδιές τους, κάθε φορά που έφτανε στην πρωτεύουσα κάποιος ευρωπαϊκός θίασος όπερας ή οπερέτας.»

Χατζηπανταζής Θ., «*Η γένεση της Αθηναϊκής Επιθεώρησης*», Η Καθημερινή, Αθηναϊκή Επιθεώρηση, Επτά Ημέρες, 5.4.1998, σ.3

6) Ποιες πληροφορίες αντλώ από το πρόγραμμα της θεατρικής παράστασης;

Πρόγραμμα θεατρικής παράστασης (1901)

- σσ ✓ Ποια είναι τα κύρια ζητήματα
 ύσ που απασχολούν την
 νσ πνευματική και καλλιτεχνική
 θσ ζωή κατά τον 19^ο αιώνα;
 εσ
 σσ ✓ Ποια είναι η πνευματική και
 ησ η καλλιτεχνική ζωή κατά τον
 19^ο αιώνα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΘΡΑΚΗ, Η ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΝΤΟΣ, ΑΚΜΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων των αλύτρωτων περιοχών της Θράκης, της Μικράς Ασίας και του Πόντου βελτιώνονται ύστερα από τις μεταρρυθμίσεις που επέβαλλαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία οι Μ. Δυνάμεις και από τις πρωτοβουλίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου .

B) Ο τοπικός μητροπολίτης και οι εκλεγμένοι δημογέροντες διοικούσαν τους υπόδουλους Έλληνες.
Αργότερα οι πρόξενοι και οι εμπορικοί αντιπρόσωποι σε συνεργασία με τους κληρικούς υπερασπίζονται τα συμφέροντα των υπόδουλων Ελλήνων.

Γ) 19ος αιώνας Κωνσταντινούπολη 1836 ιδρύεται η «Κεντρική Εκκλησιαστική και Πνευματική Επιτροπή».
Δράση εκτύπωση βιβλίων, ίδρυση σχολείων για αγόρια και κορίτσια.

Δ) Φιλολογικοί σύλλογοι και σωματεία εργάζονται προς την ίδια κατεύθυνση.

Ε) Η Θράκη ήταν χωρισμένη σε δύο επαρχίες : α. Της Κωνσταντινούπολης, β . της Αδριανούπολης.

ΣΤ) Αρνητικά: αναγκαστικοί εξισλαμισμοί, μεταναστεύσεις, επιδημίες, στρατολογίες, πόλεμοι, εκβουλγαρισμοί κατοίκων.
Θετικά : ανεπτυγμένη οικονομική δραστηριότητα , εξαγωγές σιταριού ή καπνών Μικρά Ασία και Πόντος αύξηση του ελληνικού πληθυσμού.

Ζ) Οι Έλληνες διακρίθηκαν στο εμπόριο και τη ναυτιλία, καλλιέργησαν τα γράμματα ιδρύοντας σχολεία (Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης, Φροντιστήριο της Τραπεζούντας), τυπώνουν βιβλία και εκδίδουν εφημερίδες.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Εποπτεύω: Επιβλέπω

Επιδημία: Η εξάπλωση αρρώστιας σε μια περιοχή σε σύντομο χρονικό διάστημα

Ανατολική Ρωμυλία: Περιοχή στην οποία κατοικούσαν πολλοί Έλληνες. Σήμερα ανήκει στη Βουλγαρία και εκτείνεται από τη Φιλιππούπολη μέχρι τις ακτές του Εύξεινου Πόντου.

Ενδότερα: Το εσωτερικό, η ενδοχώρα

Ανατολία: Η Μικρά Ασία

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στη βελτίωση των συνθηκών ζωής των Ελλήνων της Θράκης, της Μικράς Ασίας και του Πόντου;
- 2) Πώς διοικούσαν οι υπόδουλοι Έλληνες στην αρχή;
- 3) Ποιοι υπεράσπιζαν τα συμφέροντα των Ελλήνων;
- 4) Σε τι διακρίθηκαν οι Έλληνες υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 10^ο αιώνα;
- 5) Τι γνωρίζετε για τους ελληνικούς πληθυσμούς της Θράκης; (αρνητικά- θετικά)
- 6) Σε τι διακρίθηκαν οι Έλληνες της Μικράς Ασίας και του Πόντου;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Παρατηρώ τις πηγές και σημειώνω όσες πληροφορίες σχετίζονται με την ελληνική παρουσία στη Μικρά Ασία.

Μαρτυρία της Έλλης Βαλσαμάκη :

«Διαβάζαμε ταχτικά ελληνικές εφημερίδες στο σπίτι μας. είχαμε δυο φορές τη βδομάδα ταχυδρομείο. Τετάρτη και Παρασκευή. Πήγαινε το αμάξι μας στο Αδραμύττι και έπαιρνε το ταχυδρομείο. Μας έστελναν απ' τη Σμύρνη την «Αμάλθεια» και απ' την Πόλη τον «Ταχυδρόμο» και το «Νεολόγο».

Είχαμε μεγάλη επαφή με την Πόλη. Κάναμε λαδεμπόριο. Είχαμε αντιπροσώπους στην Πόλη, [...] Πήγαινε ταχτικά ο πατέρας μου εκεί, καμιά φορά μ' έπαιρνε κι εμένα μαζί του».

Το ελληνικό σχολείο (Φροντιστήριο) Τραπεζούντας
Κάρτα των αρχών του 20^{ου} αιώνα

Χορός Ποντίων στην Τραπεζούντα
Κάρτα των αρχών του 20^{ου} αιώνα

Δρόμος με ελληνικό καφενείο στην Πρίγκιπιο
Κάρτα των αρχών του 20^{ου} αιώνα

Το ελληνικό σχολείο (Ευαγγελική Σχολή) και ο ναός του Αγίου Γεωργίου στη Σμύρνη
Κάρτα των αρχών του 20^{ου} αιώνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19^ο αιώνα οδήγησε στη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Πολλοί Βαλκανικοί λαοί καταφέρνουν να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους ή την αυτονομία τους.

B) Δημιουργείται το Ανατολικό Ζήτημα : επίλυση των θεμάτων που σχετίζονται με τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Γ) 1875 → εξέγερση στην Ερζεγοβίνη
1876 → εξέγερση στη Βουλγαρία , Σερβία και Μαυροβούνιο.

Δ) Η Ρωσία κηρύττει τον πόλεμο στην Τουρκία.

Ε) Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878) και η ρύθμιση των συνόρων της Βουλγαρίας.

ΣΤ) Η Αγγλία αντιδρά. Το Συνέδριο του Βερολίνου (1878) ανατρέπει τις αποφάσεις της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου.

Ζ) Η Ανατολική Ρωμυλία γίνεται αυτόνομη επαρχία.
Μακεδονία και Ήπειρος μένουν στην Τουρκία.
Η Κύπρος πηγαίνει στην Αγγλία.

Η) 1885 → Η Βουλγαρία προσάρτησε την Ανατολική Ρωμυλία.

Θ) Η Ελλάδα αντέδρασε κηρύσσοντας επιστράτευση αλλά οι Μ Δυνάμεις εμπόδισαν την πολεμική σύγκρουση.

Ι) Η αντιπαράθεση των εθνικών διεκδικήσεων οδήγησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην κήρυξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Ανατολικό Ζήτημα: Ονομάζεται το διεθνές ζήτημα που προκλήθηκε από τη βαθμιαία υποχώρηση της ισχύος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την πλήρωση του κενού που προέκυψε από αυτήν την υποχώρηση στην Εγγύς Ανατολή και στη Βαλκανική Χερσόνησο. Χρονολογείται από τον 17^ο αιώνα και μετά.

Επιστράτευση: Η κλήση στα όπλα για ενδεχόμενο πόλεμο.

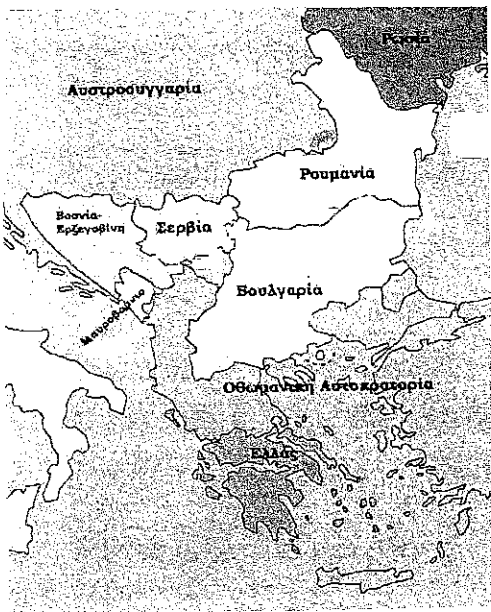
Αντιπαράθεση: Αντιπαλότητα, σύγκρουση.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια από τις χώρες των Βαλκανίων επαναστάτησε πρώτη φορά κατά τον 19^ο αιώνα εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και δημιούργησε ανεξάρτητο κράτος;
- 2) Ποια ήταν η κύρια αιτία που προκαλούσε την ένταση στα Βαλκάνια τον 19^ο αιώνα;
- 3) Ποια χώρα ευνοούσε κυρίως η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και ποιας χώρας τα συμφέροντα έβλαπτε;
- 4) Τι γνωρίζετε για τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου;
- 5) Τι γνωρίζετε για το Συνέδριο του Βερολίνου ;
- 6) Τι προέβλεπε το Συνέδριο του Βερολίνου;
- 7) Πώς αντέδρασε η Ελλάδα στην προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας από τη Βουλγαρία;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Παρατηρώ τον χάρτη και σημειώνω τα βαλκανικά κράτη που δημιουργούνται με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου.

Ο χάρτης των Βαλκανίων σύμφωνα με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου

- 2) Συζητώ τις επιπτώσεις των ρυθμίσεων της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου για τον ελληνικό αλυτρωτισμό.
- 3) Ποιες αλλαγές παρατηρώ στον χάρτη των Βαλκανίων σύμφωνα με τις ρυθμίσεις της Συνθήκης του Βερολίνου;

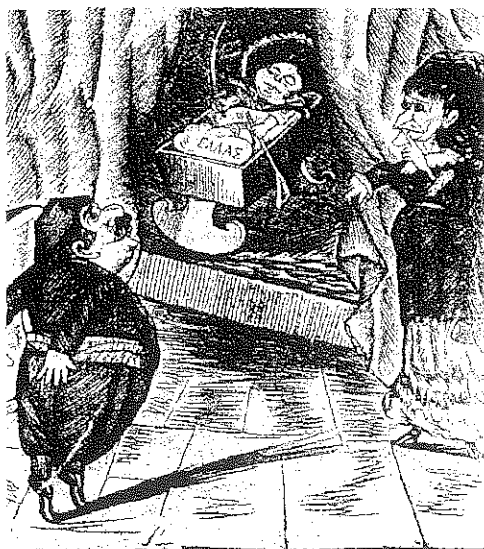
Ο χάρτης των Βαλκανίων σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βερολίνου

- 4) Οι αλλαγές αυτές είναι θετικές ή αρνητικές για τις ελληνικές διεκδικήσεις;

Η Ρωσία, η Αγγλία και η Αυστρία ασχολούνται με το Ανατολικό Ζήτημα
Γελοιογραφία (1878)

- 5) Πώς απεικονίζεται το Ανατολικό Ζήτημα σύμφωνα με τον σκιτσογράφο;
6) Ποιες είναι οι Δυνάμεις που μπλέκονται στο κουβάρι;

ΤΟΥΡΚΙΑ, "Μακάρι με, βασίλει, να γάρ το μαρτύρ
ΕΥΡΩΠΗ. Νίαι, κρό, Τουρκία, Γ'ό σε δικαίω."

Παύλ. Δ. Αρναούτοβιτς. 4. 1882

Γελοιογραφία (1882)

- 7) Ποιες είναι οι χώρες που γελοιογραφούνται;
8) Πώς παρουσιάζεται η Ελλάδα;
9) Ποιος τον απειλεί και ποιος την προστατεύει;

σσ	✓ Ποιοι παράγοντες καθορίζουν
ύσ	τη σχέση της Ελλάδας με τον
νσ	υπόλοιπο κόσμο;
θσ	
εσ	✓ Ποιοι εμπλέκονται στη λύση
σσ	του Ανατολικού Ζητήματος;
ησ	

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε΄

Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα

Στη διάρκεια του 20ού αιώνα η Ελλάδα απέκτησε τα σημερινά σύνορά της. Αυτό ήταν κυρίως το αποτέλεσμα συνεχόμενων πολέμων, τόσο τοπικών όσο και παγκόσμιων. Παράλληλα, την ίδια περίοδο η Ελλάδα αναπτύχθηκε οικονομικά και κοινωνικά. Τέλος, η ένταξή της στην ενωμένη Ευρώπη, στα τέλη του ίδιου αιώνα, αποτελεί το ξεκίνημα νέων προκλήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ 1897 ΣΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος του 1897 σκόρπισε απογοήτευση και προβληματισμό στο ελληνικό βασίλειο.

B) Κρήτη και Μακεδονία επαναστατούν για να ενωθούν με την Ελλάδα.

Γ) Η ελληνική κυβέρνηση δεν αναγνωρίζει την ένωση της Κρήτης προκαλώντας λαϊκή δυσαρέσκεια.

Δ) Οι Βούλγαροι προσπαθούν να προσαρτήσουν τη Μακεδονία.

Ε) Χρησιμοποιούν διάφορα μέσα: ανταρτικές ομάδες (κομιτατζήδες) κάνουν προπαγάνδα πιέζουν τους κατοίκους, τους δασκάλους και τους ιερείς να δηλώσουν ότι είναι εξαρχηκοί, δηλαδή ανήκουν στη Βουλγαρική Εκκλησία.

ΣΤ) Οργανώνεται ο Μακεδονικός Αγώνας (1904- 1908).

Ζ) Σημαντικοί αξιωματικοί (Μακεδονομάχοι) Παύλος Μελάς, Τέλλος Αγαπητός (Αγρας).

Η) Υποστηρικτές των ελληνικών αντάρτικων ομάδων : ο Μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης , ο Πρόξενος Θεσσαλονίκης Λάμπρος Κορομηλάς και ο Ίων Δραγούμης.
Αποτέλεσμα : να σωθεί η εθνική συνείδηση των κατοίκων της Μακεδονίας.

Θ) Ο θάνατος του Παύλου Μελά κινητοποίησε τους Έλληνες.

Ι) 1908 → κίνημα των Νεότουρκων στην Τουρκία.

Κ) Διακόπηκε η ένοπλη φάση του Μακεδονικού Αγώνα.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Εξαρχία: Έτσι ονομάζεται η Βουλγαρική εκκλησία, η οποία αποσχίσθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1870

Ανταρτικές ομάδες: Στρατιωτικά σώματα πολεμιστών, που δεν ανήκουν στον τακτικό στρατό και αγωνίζονται για την απελευθέρωση της πατρίδας τους

Διπλωμάτης, Πρόξενος: Επίσημοι αντιπρόσωποι μιας χώρας σε μία άλλη χώρα

Ανακόπτω: Συγκρατώ, σταματώ / **Διεισδύω:** Εισχωρώ

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν η στάση της Ελλάδας μετά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 απέναντι στα εθνικά ζητήματα της Κρήτης και της Μακεδονίας;
- 2) Πότε ξέσπασε η ένοπλη εξέγερση της Κρήτης και με ποιο αίτημα ;
- 3) Γιατί η Ελλάδα έμεινε ουδέτερη και δε βοήθησε τους Κρητικούς που κήρυξαν την ένωση με την Ελλάδα;
- 4) Ποιο από τα βαλκανικά κράτη είχε βλέψεις στη Μακεδονία και με ποιους τρόπους έδρασε για να πετύχει τον στόχο του ;
- 5) Ποιοι έκαναν τον Μακεδονικό Αγώνα και με ποια μέσα;
- 6) Πώς ονομάστηκαν όσοι πήραν μέρος στον Μακεδονικό Αγώνα κατά την πιο κρίσιμη φάση του ;
- 7) Ποιοι ονομάστηκαν Νεότουρκοι;

ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Ποιοι διεκδικούν την Μακεδονία, σύμφωνα με την πηγή;
Ο Χαρίλαος Τρικούπης αναφέρει (1880) :
«... όταν έλθη ο μέγας πόλεμος η Μακεδονία θα γίνη ελληνική ή βουλγαρική κατά τον νικήσαντα. Αν την λάβωσιν οι Βούλγαροι δεν αμφιβάλων ότι θα είναι ικανοί να εκσλαβίσωσι τον πληθυσμόν μέχρι των θεσσαλικών συνόρων. Αν ημείς την λάβωμεν, θα τους κάνωμεν όλους Έλληνες ...»
- 2) Ποια είναι η κύρια φάση του Μακεδονικού Αγώνα και πόσο διαρκεί;
«Η τελική αυτή φάση του Μακεδονικού Αγώνα, που είναι και η γνωστότερη, κράτησε τέσσερα χρόνια, από το 1904 ως το 1908.»
Dakin D., *Μακεδονικός Αγώνας*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1985, σ. 7
- 3) Πώς συμμετέχουν οι Κρήτες στον Μακεδονικό Αγώνα;
Ο Παύλος Μελάς προς το μητροπολίτη Καστοριάς (1903) :

«Οι ένδεκα Κρήτες ους σας στέλλομεν, είναι τέλειοι τύποι πολεμιστών [...] είμαι βέβαιος, ότι θα ενισχύσωσιν καταπληκτικώς τον αγώνα σας.»

Το σώμα μακεδονομάχων
του Κ. Μαζαράκη (καπετάν Ακρίτας) στο Βέρμιο

- 4) Ποιοι απεικονίζονται;
- 5) Περιγράψω την εμφάνισή τους.
- 6) Ποια είναι η συμβολή του Π. Μελά στον Μακεδονικό Αγώνα;

Πάυλος Μελάς (1870-1904)

Αξιωματικός του ελληνικού στρατού, η σημαντικότερη μορφή του μακεδονικού Αγώνα. Αναλαμβάνει το 1904 τη συγκρότηση ένοπλων σωμάτων και ορίζεται διοικητής των αντάρτικων ελληνικών δυνάμεων στη Δυτική Μακεδονία. Σκοτώνεται στο χωριό Στάτιστα της Καστοριάς, στις 13 Οκτωβρίου 1904. Ο θάνατός του συγκινεί τους Έλληνες και προκαλεί κινητοποίηση υπέρ του Μακεδονικού Αγώνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΓΟΥΔΙ ΚΑΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Τον Αύγουστο του 1909 αξιωματικοί του στρατού ξεσηκώθηκαν ενάντια στον βασιλιά ζητώντας αλλαγές. Το κίνημα στο Γουδί, όπως ονομάστηκε, οδήγησε στον σχηματισμό κυβέρνησης από τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Το κίνημα στο Γουδί (14-8-1909)

Τα αίτια του κινήματος	
- Οικονομική κρίση - Ο ατυχής πόλεμος του 1897 - Η πολιτική αστάθεια	- Αξιωματικοί του στρατού, πολλοί οπλίτες και αρκετοί πολίτες, συγκεντρώθηκαν στο Γουδί (περιοχή της Αθήνας) και κήρυξαν επανάσταση. - Ζητούσαν την κατάργηση της βασιλείας ή την αντικατάσταση του βασιλιά, βελτίωση του συντάγματος και αλλαγές στο στράτευμα. - Η κυβέρνηση παραιτείται. - Οι αξιωματικοί καλούν στην Αθήνα τον Ελευθέριο Βενιζέλο, που αργότερα θα γίνει πρωθυπουργός.
Ο Ελευθέριος Βενιζέλος	Το έργο του
- Ήταν ένας έμπειρος πολιτικός 45 ετών από την Κρήτη. - Ήταν επικεφαλής των επαναστατών που είχαν σκοπό την ένωση της Κρήτης με την υπόλοιπη Ελλάδα. - Ήθελε να εκσυγχρονίσει τη χώρα και να ενώσει τις αλύτρωτες περιοχές. - Φρόντισε για την οργάνωση και τον εξοπλισμό του στρατού. - Με το κόμμα οι «Φιλελεύθεροι» κερδίζει τις εκλογές του 1910 με μεγάλη πλειοψηφία.	- Αναθεωρεί το Σύνταγμα, με στόχο τη δημιουργία ενός δίκαιου κράτους. - Καθιέρωσε την υποχρεωτική και δωρεάν φοίτηση στο Δημοτικό Σχολείο. - Προσκλήθηκαν Γάλλοι και Άγγλοι αξιωματικοί για την αναδιοργάνωση του στρατού. - Ιδρύθηκαν συνεταιρισμοί. - Καθιερώθηκαν οι αργίες και το ωράριο εργασίας. - Αντιμετωπίστηκαν σοβαρά προβλήματα των αγροτών όπως η εκμετάλλευση των κολίγων από τους γαιοκτήμονες.

Ιστορικό Λεξιλόγιο

Εκσυγχρονισμός: Η εφαρμογή σύγχρονων αντιλήψεων στην πολιτική και κοινωνική ζωή.

Συνεταιρισμοί: Ενώσεις αγροτών για την καλύτερη διαχείριση της γεωργικής παραγωγής.

Κολίγοι: Οι καλλιεργητές ξένων κτημάτων. Οι κολίγοι εργάζονταν σκληρά και ζούσαν φτωχικά, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής το έπαιρνε ο ιδιοκτήτης.

Γαιοκτήμονες: Οι ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων γης

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πότε έγινε το κίνημα στο Γουδί;
- 2) Τι ζητούσαν οι επαναστάτες;
- 3) Τι έγινε μετά το κίνημα στο Γουδί;
- 4) Τι γνωρίζετε για τον Ελευθέριο Βενιζέλο ;
- 5) Ποιο ήταν το μεταρρυθμιστικό έργο του Ελευθέριου Βενιζέλου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α΄ ΦΑΣΗ

- A) Αιτίες :
- Η εξασθένηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
 - Η επιθυμία των βαλκανικών λαών να απελευθερώσουν εδάφη.
 - Η καταπάτηση από τους Νεότουρκους των δικαιωμάτων των εθνοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
 - Ο ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, που ήθελαν να επεκτείνουν την επιρροή τους σε μια περιοχή ζωτική για τα οικονομικά τους συμφέροντα.

- B) Αντίπαλοι : Βαλκανικά κράτη – Τουρκία.

- Γ) Αφορμή : Η τουρκική κυβέρνηση απέρριψε αίτημα των βαλκανικών συμμάχων (Ελλάδας – Σερβίας – Βουλγαρίας) να διασφαλίσει την εθνική αυτονομία των εθνοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

- Δ) Συνέπειες : Με τη Συνθήκη του Λονδίνου η Τουρκία έχασε ευρωπαϊκά εδάφη, που πήραν τα βαλκανικά κράτη.

- E) Πολεμικά γεγονότα : Οι δυνάμεις των βαλκανικών κρατών σημείωσαν επιτυχίες, ο ελληνικός στρατός ελευθέρωσε Γιαννιτσά και Θεσσαλονίκη.

Β΄ ΦΑΣΗ

- A) Αιτίες :
- Η Συνθήκη του Λονδίνου δεν καθόρισε πως θα μοιράζονταν τα τουρκικά εδάφη λόγω του ανταγωνισμού των Μ. Δυνάμεων.
 - Δεν καθορίστηκε η τύχη των νησιών του Αιγαίου και τα σύνορα της Αλβανίας.
 - Η Βουλγαρία ήταν δυσαρεστημένη.

- B) Πολεμικά γεγονότα : Οι βουλγαρικές δυνάμεις ηττήθηκαν.

- Γ) Αντίπαλοι : Ελλάδα, Σερβία, Μαυροβούνιο, Ρουμανία, Βουλγαρία.

- Δ) Βαλκανικοί πόλεμοι : Συνέπειες για την Ελλάδα : Διπλασίασε την έκταση και τον πληθυσμό της.

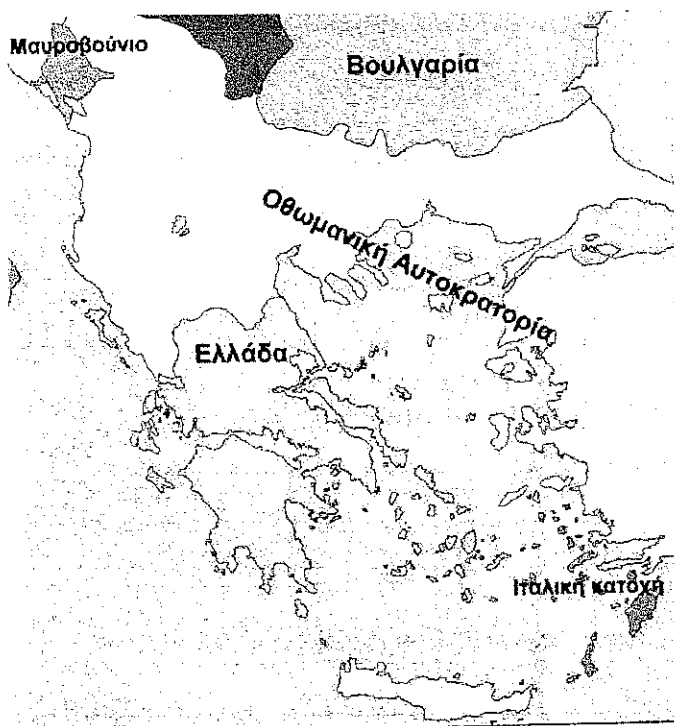
- E) Συνθήκη Βουκουρεστίου 1913 :
- Οι Έλληνες πήραν την Ανατολική Μακεδονία.
 - Οι βούλγαροι κράτησαν τη Δυτική Θράκη.
 - Η Β. Ήπειρος παραχωρήθηκε στην Αλβανία, με την επιμονή των Μεγάλων Δυνάμεων, που τότε δημιουργήθηκε ως κράτος.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πότε ξεκίνησε ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος; Ποιες χώρες συμμετείχαν ; Σε ποια κατάσταση ήταν η Ελλάδα;
- 2) Ποιος ηγούνταν του ελληνικού στρατού στον πόλεμο; Ποιο ήταν το σχέδιο και ποιες ήταν οι πρώτες επιτυχίες;
- 3) Πότε και πώς ελευθερώθηκε η Θεσσαλονίκη;
- 4) Ποιες άλλες επιτυχίες σημείωσε ο ελληνικός στρατός μετά τη Θεσσαλονίκη;
- 5) Πότε τερματίστηκε ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος; Τι προέβλεπε η Συνθήκη του Λονδίνου;
- 6) Γιατί έγινε ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος; Ποιοι συμμετείχαν σ' αυτόν; Ποια ήταν η έκβασή του;
- 7) Τι προέβλεπε η Συνθήκη του Βουκουρεστίου;
- 8) Ποια ήταν τα κέρδη της Ελλάδας από τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους;

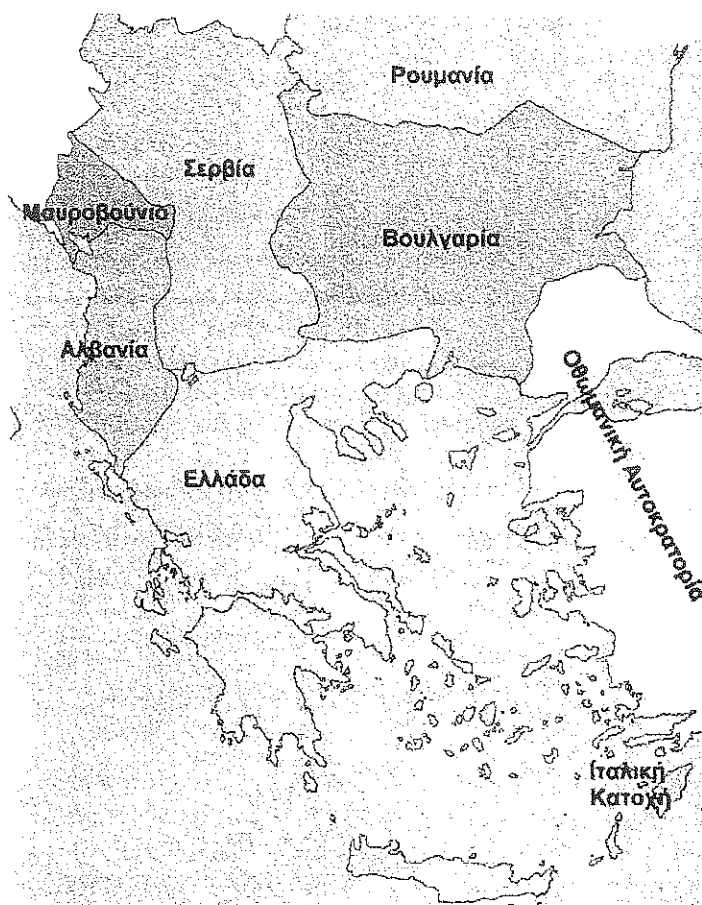
ΕΜΠΕΔΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Παρατηρώ τον χάρτη και αναφέρω την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Βαλκανική χερσόνησο, πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους.

Χάρτης των Βαλκανικών κρατών πριν την έναρξη των Βαλκανικών πολέμων

- 2) Ποιες είναι οι συνέπειες των Βαλκανικών πολέμων για την Οθωμανική Αυτοκρατορία;

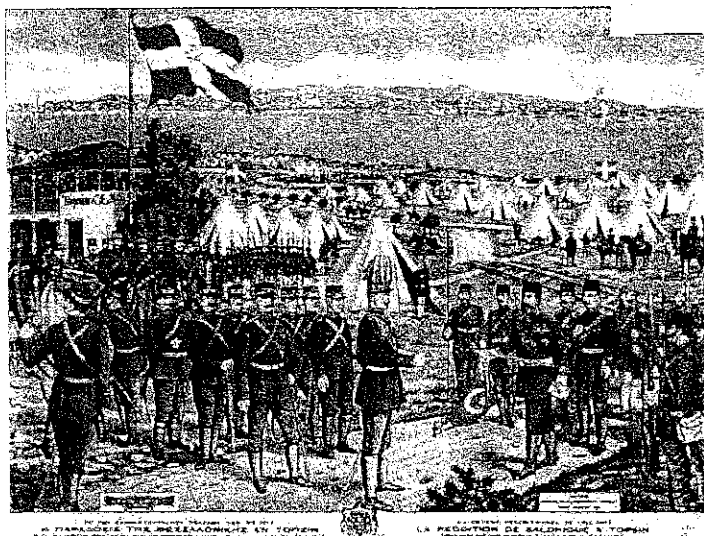
Χάρτης των Βαλκανικών κρατών, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (1913)

- 3) Ποια εδάφη κερδίζει η Ελλάδα, με τις ρυθμίσεις της Συνθήκης του Βουκουρεστίου;
- 4) Ποια είναι η εδαφική και πληθυσμιακή αύξηση της Ελλάδας το 1913;

	έκταση	πληθυσμός
Ελλάδα (1907)	63.211	2.631.952
Ελλάδα (1913)	120.308	4.718.221

Πηγή: Σβολόπουλος Κ., «Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* Αθήνα 1978, τ.ΙΔ', σ. 354

5) Σε ποιο γεγονός αναφέρεται η εικόνα;

Η παράδοση της Θεσσαλονίκης από τον Οθωμανό Διοικητή
στο διάδοχο Κωνσταντίνο, αρχηγό του ελληνικού στρατού
Λαϊκή λιθογραφία της εποχής

6) Ποια είναι η μεγαλύτερη πληθυσμιακή ομάδα στη Θεσσαλονίκη, το 1913;

Πληθυσμός της Θεσσαλονίκης σύμφωνα με την απογραφή του 1913		
Εβραίοι	61.439	38,9%
Μουσουλμάνοι	45.889	29,1%
Ελληνες	39.956	25,3%
Άλλοι	10.605	6,7%
Σύνολο	157.889	100%
Πηγή: Ρακτιβάν Κ., <i>Εγγγραφα και σημειώσεις εκ της πρώτης ελληνικής διοικήσεως της Μακεδονί- ας (1912-13)</i>		

Το Μπέη χαράμ (οθωμανικό λουτρό)
Σήμερα λειτουργεί ως πολιτιστικός χώρος

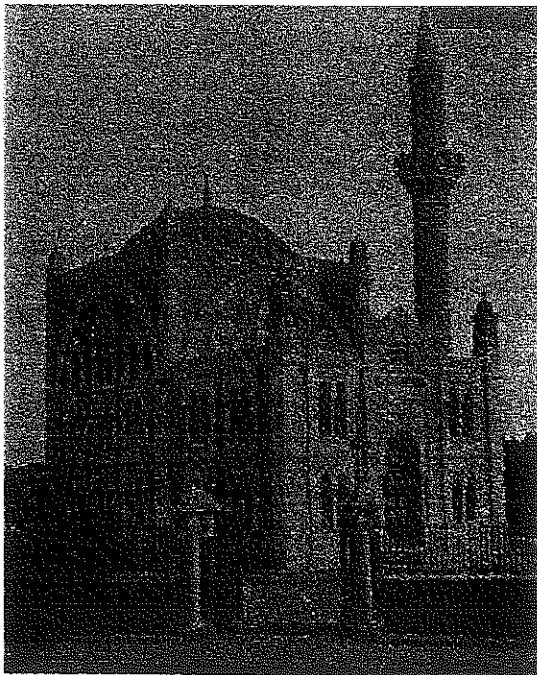
- 7) Σε ποιο γεγονός αναφέρεται η επιστολή;

Απόσπασμα από επιστολή Έλληνα στρατιώτη των Βαλκανικών πολέμων (27 Οκτωβρίου 1912):

«Αγαπημένη μου γυναικούλα

Την στιγμή που σου γράφω η Θεσσαλονίκη είναι εις χείρας του Ελληνικού στρατού. Από προχθές οι Τούρκοι έστειλαν απεσταλμένους [...] να ζητήσωσι παρά του Διαδόχου ανακωχήν.»

- 8) Αιτιολογώ την παρουσία των οθωμανικών μνημείων στη σημερινή Θεσσαλονίκη.

Το Γενί τζαμί

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης στεγάζει το Αρχαιολογικό Μουσείο και σήμερα λειτουργεί ως χώρος πολιτισμού

σσ	✓	Ποια είναι τα αποτελέσματα
ύσ		των Βαλκανικών πολέμων;
νσ		
θσ	✓	Ποια είναι τα οφέλη της
εσ		Ελλάδας από τη συμμετοχή
σσ		της στους Βαλκανικούς
ησ		πολέμους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

A) Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1913

- Έχει διπλασιάσει σχεδόν τα εδάφη και τον πληθυσμό της μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους.
- Τα σύνορα είναι δύσκολο να φυλαχτούν.
- Το οδικό δίκτυο είναι περιορισμένο και δυσκολεύει τη μετακίνηση των στρατιωτών.
- Δεν έχουν ακόμα οριστεί τα σύνορα με την Αλβανία (για την οποία ενδιαφέρεται η Ιταλία).
- Κύριος αντίπαλος είναι η Βουλγαρία και γι' αυτό ο ελληνικός στρατός κατασκευάζει οχυρά.
- Μετά τη δολοφονία του βασιλιά Γεωργίου του Α΄ στη Θεσσαλονίκη (Μάρτιος 1913), στο θρόνο ανεβαίνει ο γιος του Κωνσταντίνος.
- Οι σχέσεις μεταξύ του Ελευθέριου Βενιζέλου και του βασιλιά Κωνσταντίνου γίνονται ολοένα και χειρότερες και επέρχεται σφοδρή ρήξη.

B) Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙ.

- Αυξάνεται ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις.
- Τα οικονομικά συμφέροντα της Γερμανίας τη φέρνουν αντιμέτωπη με άλλες χώρες, όπως η Αγγλία και η Γαλλία.
- Ο έλεγχος του διεθνούς εμπορίου και η κυριαρχία στα Βαλκάνια οδηγούν στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Η αφορμή δίνεται όταν ένας σέρβος φοιτητής δολοφονεί τον διάδοχο της Αυστρίας και τη σύζυγό του (1914).

Γ) Ο Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ : Στην αρχή : Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Ιταλία (στα πρώτα χρόνια του πολέμου).

Σύμμαχοι έπειτα : Τουρκία, Βουλγαρία, κ.ά.

ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΑΝΤΑΝΤ (Εγκάρδια Συνεννόηση) :

Στην αρχή : Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία

Σύμμαχοι έπειτα : Ιταλία, Η.Π.Α., Σερβία, Μαυροβούνιο, Ρουμανία κ.ά.

Δ) «ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΙΧΑΣΜΟΣ» ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Ο Βενιζέλος επιθυμεί την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ.
- Πιστεύει στη νίκη των Συμμάχων.
- Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος επιθυμεί ουδέτερη στάση.
- Η κυβέρνηση Βενιζέλου παραιτείται.
- Η χώρα διχάζεται.
- Η εποχή ονομάζεται «Εθνικός Διχασμός».

Ε) Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

- **Φθινόπωρο 1915** : Οι συμμαχικές δυνάμεις αποβιβάζονται στη Θεσσαλονίκη.
- **Μάιος 1916** : Οι Γερμανοί και οι σύμμαχοί τους εισβάλλουν στην Ανατολική Μακεδονία.

Β' ΜΕΡΟΣ**Α) ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ «ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ»**

- Πολιτικοί του κόμματος των Φιλελευθέρων, αξιωματικοί και στρατιώτες επαναστατούν.
- Δημιουργούν στη Θεσσαλονίκη την «Επιτροπή Εθνικής Αμυνας» και σχηματίζουν προσωρινή κυβέρνηση.
- Η χώρα διχάζεται και οι πολίτες φανατίζονται.
- Οι αψιμαχίες μεταξύ «Βενιζελικών» και «Κωνσταντινικών» είναι καθημερινές.
- Ακολουθούν συγκρούσεις, διωγμοί και δολοφονίες ανάμεσα στους οπαδούς των δύο παρατάξεων.

Β) Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΑΓΚΑΖΕΤΑΙ ΝΑ ΜΠΕΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

- Άγγλοι και Γάλλοι πιέζουν τον βασιλιά να εγκαταλείψει την ουδετερότητα.
- Γαλλικά πλοία από τον Πειραιά βομβαρδίζουν τα ανάκτορα.
- Αποβιβάζονται Γάλλοι στρατιώτες και ακολουθούν μάχες στην Αθήνα.
- Ο Κωνσταντίνος εκθρονίζεται και εγκαταλείπει τη χώρα.
- Νέος βασιλιάς γίνεται ο δευτερότοκος γιος του Αλέξανδρος.
- **Η Ελλάδα μπαίνει στον πόλεμο του 1917, στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ.**

Γ) ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

- Σκληρές μάχες εναντίον Γερμανών και Βουλγάρων.
- Συμμετέχουν και Έλληνες στρατιώτες.
- **Οι Κεντρικές δυνάμεις χάνουν τον πόλεμο και συνθηκολογούν το 1918.**
- Η Γερμανία χάνει πολλά εδάφη και υποχρεώνεται να πληρώσει αποζημιώσεις.
- **Οι νεκροί σε ολόκληρο τον κόσμο ανέρχονται σε δεκάδες εκατομμύρια.**
- **Η Ευρώπη βγαίνει από τον πόλεμο κατεστραμμένη..**

Δ) 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1920 Η «ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ»

- Η Ελλάδα έχει σημαντικά οφέλη.
- Σύμφωνα με τη Συνθήκη, κατοχυρώνει τα νησιά του Αιγαίου (εκτός από τα Δωδεκάνησα).
- **Κερδίζει την Δυτική και την Ανατολική Θράκη (εκτός από την περιοχή της Κωνσταντινούπολης) και τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο.**
- Αναλαμβάνει για πέντε χρόνια τη διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης (έπειτα οι κάτοικοι θα έπρεπε να δηλώσουν εάν ήθελαν την Ένωση με την Ελλάδα ή την παραμονή τους στην Τουρκία).

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Ελλάδα το 1913;
- 2) Ποιες ήταν οι αιτίες που οδήγησαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;
- 3) Ποια ήταν η θέση των βαλκανικών κρατών απέναντι στον πόλεμο;
- 4) Ποια ήταν η στάση της Ελλάδας;
- 5) Ποια εποχή ονομάστηκε «Εθνικός Διχασμός» και γιατί;
- 6) Ποια ήταν τα πολεμικά γεγονότα της περιόδου 1915-1916;
- 7) Ποια ήταν η στάση της Ελλάδας απέναντι στις καταστάσεις που δημιουργήθηκαν ;
- 8) Ποιο ήταν το τέλος του Πολέμου;
- 9) Ποια ήταν τα οφέλη για την Ελλάδα μετά τη λήξη του Πολέμου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

- Η Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι ηττημένη χώρα από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Με τη Συνθήκη των Σεβρών δημιουργείται μια περιορισμένη εδαφικά Τουρκία.
- Οι νικήτριες δυνάμεις της Αντάντ διεκδικούν εδάφη της :
 - Η Βρετανία το Βόσπορο και την Κωνσταντινούπολη.
 - Η Ιταλία της Αιτάλεια.
 - Η Γαλλία την Κιλικία.
 - Η Ελλάδα την περιοχή της Σμύρνης.

Β) Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

- 2 Μαΐου 1919 : Ελληνικός στρατός αποβιβάζεται στη Σμύρνη, όπου κατοικούν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες.
- Στην Πέργαμο και στο Αϊδίνι έρχεται σε σύγκρουση με Τούρκους στρατιώτες και αντάρτες.
- Αποφασίζεται να επεκταθεί η γραμμή κατοχής προς το εσωτερικό της Τουρκίας, ώστε να προστατευτούν οι ελληνικοί πληθυσμοί.
- προκρίνεται η κατάληψη του Αφιόν Καραχισάρ και του Εσκή Σεχίρ, 300 χιλιόμετρα από τη βάση της Σμύρνης.

Γ) ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΛΑΣΗΣ

- Δημιουργείται εκτεταμένο μέτωπο επιχειρήσεων.
- Υπάρχουν τεράστιες δυσκολίες στον ανεφοδιασμό.
- Δεν υπάρχουν ακριβείς χάρτες.
- Οι Τούρκοι έχουν περισσότερο ιππικό και πυροβολικό.

Δ) ΑΛΛΑΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Νοέμβριος 1920 : Ο Βενιζέλος χάνει τις εκλογές.
- Οι πολιτικοί του αντίπαλοι επαναφέρουν στο θρόνο το βασιλιά Κωνσταντίνο (οι Άγγλοι και οι Γάλλοι δυσαρεστούνται).
- Συνεχίζουν τον πόλεμο στη Μικρά Ασία, παρά το γεγονός ότι είχαν υποσχεθεί πως θα τον σταματούσαν.
- Αλλάζουν την ηγεσία του στρατεύματος.

Ε) ΑΛΛΑΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

- Στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ξεσπά εμφύλιος ανάμεσα στους οπαδούς του Σουλτάνου και του αξιωματικού **Μουσταφά Κεμάλ**.
- Ο Κεμάλ διατηρεί επαφές με τους Ιταλούς και τους Γάλλους.
- Προμηθεύεται από αυτούς όπλα και πυρομαχικά.
- Οργανώνει αντίσταση εναντίον του ελληνικού στρατού.

ΣΤ) ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ

- Οι περισσότεροι σύμμαχοι αρχίζουν να εγκαταλείπουν τα τουρκικά εδάφη που κατείχαν.
- Οι Σοβιετικοί αρχίζουν να υποστηρίζουν τον Κεμάλ.

Ζ) 1921 ΝΕΑ ΠΡΟΕΛΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

- Παρά τις αντίξοες συνθήκες, ο ελληνικός στρατός προχωρά νικηφόρα στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας.
- Καταλαμβάνει το Αφιόν Καραχισάρ και το Εσκή Σεχίρ.
- Οι Τούρκοι του Κεμάλ υποχωρούν και οχυρώνονται στην περιοχή της Άγκυρας.
- Ο ελληνικός στρατός, για να τους εξολοθρεύσει οριστικά, αναγκάζεται να περάσει τον ποταμό Σαγγάριο και την Αλμυρά έρημο.
- Ο ανεφοδιασμός γίνεται ολοένα και πιο δύσκολος.
- Οι Έλληνες στρατιώτες είναι ταλαιπωρημένοι από τους συνεχείς πολέμους.

Η) ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1921 Η ΟΠΙΣΘΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

- Ο ελληνικός στρατός υποχωρεί.
- Οχυρώνεται στην αμυντική γραμμή Εσκή Σεχίρ - Κιουτάχεια - Αφιόν Καραχισάρ.

Θ) ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1922 Η ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

- Οι Τούρκοι του Κεμάλ επιτίθενται στους εξασθενημένους Έλληνες.
- Η αμυντική γραμμή σπάει.
- Ο ελληνικός στρατός υποχωρεί.
- Μαζί ακολουθούν και χιλιάδες Έλληνες κάτοικοι, οι οποίοι φοβούνται τα αντίποινα των Τούρκων.

Ι) Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

- **Τέλη Αυγούστου 1922 : Οι Τούρκοι μπαίνουν στη Σμύρνη.**
- Πυρπολούν την ελληνική και την αρμένικη συνοικία της πόλης.
- Με τη βοήθεια του ανέμου, η πόλη παραδίδεται στις φλόγες.
- Ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος θανατώνεται από το μουσουλμανικό πλήθος.
- Ακολουθούν σφαγές Χριστιανών και λεηλασίες.
- Στο λιμάνι **πλήθος προσφύγων αγωνίζεται να μπει στα πλοία για να σωθεί.**
- Οι ναύτες των συμμαχικών δυνάμεων παρακολουθούν αμέτοχοι τις σκληρές φρίκες.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιες ήταν οι συνέπειες με την Συνθήκη των Σεβρών (1920) για την Τουρκία;
- 2) Ποιες ήταν οι ενέργειες των Ελλήνων στην περιοχή της Σμύρνης; (1919)
- 3) Ποια ήταν τα πολιτικά γεγονότα του 1920;
- 4) Με ποιο τρόπο αντέδρασαν οι Τούρκοι απέναντι στους όρους της Συνθήκης των Σεβρών;
- 5) Ποιες ήταν οι ενέργειες του ελληνικού στρατού στη διάρκεια του 1921 στη Μικρά Ασία;
- 6) Ποιες ήταν οι ενέργειες των Τούρκων τη διάρκεια του 1922 απέναντι στους Έλληνες της Μικράς Ασίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Ο ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) 1923 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ

- Υπογράφεται μετά τη Μικρασιατική καταστροφή.
- Η Ελλάδα αποσύρεται από την Ανατολική Θράκη, την περιοχή της Σμύρνης και τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο (περνούν όλα στην Τουρκία).
- Τα Δωδεκάνησα παραμένουν στην Ιταλία.
- Αποφασίζεται ανταλλαγή πληθυσμού ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία, με βάση το θρήσκευμα :
 - Μετακινούνται 1.650.000 Χριστιανοί από την Τουρκία στην Ελλάδα και 670.000 Μουσουλμάνοι από την Ελλάδα στην Τουρκία.
 - Εξαιρούνται και δεν μετακινούνται οι Χριστιανοί Έλληνες που ζουν στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο, καθώς και οι Μουσουλμάνοι που ζουν στη Δυτική Θράκη.

B) 1924-1925 ΑΒΑΣΙΛΕΥΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

- Ανακηρύσσεται από τη Βουλή και επικυρώνεται με δημοψήφισμα το πολίτευμα της αβασίλευτης Δημοκρατίας.
- Ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ έχει εγκαταλείψει τη χώρα το 1923.
- Πρώτος Πρωθυπουργός στο νέο πολίτευμα γίνεται ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου.
- Ο Γεώργιος Β΄ επιστρέφει στον θρόνο στα τέλη του 1925 και καταργείται η αβασίλευτη Δημοκρατία.

Γ) Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- Η χώρα κλονισμένη από την ήττα στη Μικρά Ασία.
- Είναι διχασμένη πολιτικά και με οικονομικές δυσκολίες.
- Τα προβλήματα αυξάνονται μετά τη διεθνή οικονομική κρίση του 1929.
- Κύριο μέλημα είναι να βρεθεί στέγη και απασχόληση για τα εκατομμύρια των προσφύγων.

Δ) ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Οι περισσότεροι εγκαθίστανται στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, ενισχύοντας εκεί το ελληνικό στοιχείο.
- Προσωρινά μένουν σε καταυλισμούς, ενώ αργότερα δημιουργούνται οικισμοί για τη στέγασή τους.
- Η παρουσία τους τονώνει τον πληθυσμό των πόλεων και τον αγροτικό πληθυσμό.
- Συμβάλλουν στην οικονομική και πνευματική ανάπτυξη της χώρας.

Ε) ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Τα πολιτικά κόμματα εναλλάσσονται στην εξουσία.
- Οργανώνονται πραξικοπήματα από αξιωματικούς του στρατού.
- Στην Ιταλία κυριαρχεί το φασιστικό κόμμα του Μπενίτο Μουσολίνι και στη Γερμανία το ναζιστικό κόμμα του Αδόλφο Χίτλερ.
- Στην Ελλάδα επικρατεί κοινωνική αναταραχή με διαδηλώσεις, πορείες και απεργίες.
- Αναλαμβάνει την εξουσία ο υπουργός των Στρατιωτικών Ιωάννης Μεταξάς.

ΣΤ) Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΜΕΤΑΞΑ

- **4 Αυγούστου 1936** : Ο Μεταξάς, ενώ του έχει ανατεθεί η πρωθυπουργία, διαλύει τη Βουλή και επιβάλλει δικτατορία.
- Ασκεί διώξεις εναντίον των πολιτικών του αντιπάλων.
- Αποτυγχάνει να προσεγγίσει τους αγρότες και τους εργάτες.
- Φροντίζει να προετοιμάσει τη χώρα για τον πόλεμο που έρχεται.
- Επικαλείται ουδετερότητα, αλλά ακολουθεί σταθερή πολιτική φιλίας με τη Βρετανία.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιοι ήταν οι όροι της Συνθήκης της Λωζάννης το 1923;
- 2) Ποιο ήταν το καινούριο πολίτευμα στην Ελλάδα το 1924;
- 3) Ποιο διάστημα ονομάζεται Μεσοπόλεμος;
- 4) Ποια ήταν τα προβλήματα που αντιμετώπισε η χώρα το διάστημα αυτό;
- 5) Ποιος ανέλαβε την εξουσία το 1936;
- 6) Ποια ήταν η πολιτική του Ιωάννη Μεταξά;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΕΠΟΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΝ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ

- Σε πολλές χώρες της Ευρώπης έχουν εγκαθιδρυθεί δικτατορίες.
- Μετά από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο η Γερμανία έχει χάσει αρκετά εδάφη, έχει αναγκαστεί να πληρώσει μεγάλες αποζημιώσεις και να μειώσει δραστικά τον στρατό της.
- Το 1933 την εξουσία αναλαμβάνει στη Γερμανία ο αρχηγός του ναζιστικού κόμματος, Αδόλφος Χίτλερ.
- Υπόσχεται να ξανακάνει τη χώρα υπολογίσιμη δύναμη από τους αντιπάλους της.
- Στην Ιταλία από το 1922 έχει επικρατήσει ο ιδρυτής του φασιστικού κόμματος, Μπενίτο Μουσολίνι.

Β) Η ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ

- 1936 : Η Γερμανία συμμαχεί με την Ιταλία («άξονας Βερολίνου – Ρώμης»), η οποία προσπαθεί να κυριαρχήσει στη Μεσόγειο και στα Βαλκάνια.
- Φόβοι για νέο πόλεμο στην Ευρώπη.

Γ) ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

- 1938 : Ο Χίτλερ κατά τη Συνδιάσκεψη του Μονάχου (29 Σεπτεμβρίου 1938) απαιτεί και προσαρτά εδάφη της Τσεχοσλοβακίας στη Γερμανία, που κατοικούσαν από Σουδήτες (κάτοικοι των δυτικών περιοχών Τσεχοσλοβακίας, γερμανικής εθνικότητας που είχαν προκύψει από τη διάσπαση της Αυστρο-Ουγγαρίας μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου).
- 1939 : Η Γερμανία εισβάλλει στην Τσεχοσλοβακία και την καταλαμβάνει.
- 1939 : Ο ιταλικός στρατός καταλαμβάνει την Αλβανία.
- 1 Σεπτεμβρίου 1939 : Η Γερμανία εισβάλλει στην Πολωνία, την ασφάλεια της οποίας έχει εγγυηθεί η Αγγλία.
- Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκινά.

Δ) Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

- Από το 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς έχει φροντίσει για τη στρατιωτική προετοιμασία της χώρας.
- Έχει διπλασιάσει τις πολεμικές δαπάνες.
- Έχει φροντίσει για δημιουργία αξιόπιστου πυροβολικού.
- Έχει εκπονήσει σχέδια μάχης για ενδεχόμενες επιθέσεις από Βουλγαρία και Ιταλία.

Ε) Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

- Οι Ιταλοί προβαίνουν σε προκλητικές ενέργειες εις βάρος της Ελλάδας (πτήση ιταλικών αεροσκαφών εντός του ελληνικού εναέριου χώρου, επιθέσεις αεροσκαφών σε ελληνικά πλοία).
- 15 Αυγούστου 1940 : Ιταλικό τορπιλίζει το καταδρομικό ελληνικό πλοίο «Έλλη» στο λιμάνι της Τήνου.
- 28 Οκτωβρίου 1940 : Ο Ιταλός πρέσβης Γκράτσι επιδίδει στον Ιωάννη Μεταξά τελεσίγραφο ζητώντας την παράδοση της Ελλάδας.
- Ο Μεταξάς αρνείται.
- Ο πόλεμος ξεκινά για την Ελλάδα.

ΣΤ) Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ

- Ιταλικά στρατεύματα εισβάλλουν από τα ελληνοαλβανικά σύνορα.
- Σκοπός τους είναι να καταλάβουν αρχικά την Ήπειρο.
- Ομάδα Αλпинιστών διεισδύει στη Βόρεια Πίνδο.
- Σκοπός τους είναι νά χτυπήσουν τους οχυρωμένους Έλληνες και να εμποδίσουν την άφιξη ενισχύσεων από τη Θεσσαλία.

Ζ) Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ

- Ο ελληνικός στρατός αμύνεται με επιτυχία.
- Οι Ιταλοί Αλпинιστές εξουδετερώνονται στον Σμόλικα.
- Μέσα Νοεμβρίου 1940 : Οι Έλληνες κάνουν αντεπίθεση.
- Αναγκάζουν τους Ιταλούς να αποσυρθούν.
- Πετυχαίνουν σημαντικές νίκες και μπαίνουν στην Βόρεια Ήπειρο.

Η) ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΛΑΣΗΣ

- Το έδαφος είναι πολύ ορεινό.
- Ο Χειμώνας του 1940-'41 είναι βαρύς και δύσκολος.
- Τα κρυοπαγήματα στους Έλληνες στρατιώτες είναι περισσότερα από τις απώλειες στις μάχες.
- Η μεταφορά τροφίμων και πυρομαχικών δυσκολεύει όσο ο στρατός απομακρύνεται από τα ελληνικά σύνορα.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν τα γεγονότα πριν ξεκινήσει ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος;
- 2) Πότε ξέσπασε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και ποιες ήταν οι ενέργειες του γερμανικού στρατού;
- 3) Με ποιον τρόπο η Ελλάδα ετοιμάστηκε για τον πόλεμο αυτό;
- 4) Πότε η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο;
- 5) Ποιες αιτίες οδήγησαν την Ελλάδα στον πόλεμο αυτό;
- 6) Ποιες ήταν οι ενέργειες του ιταλικού στρατού;
- 7) Πώς αντιμετώπισαν τους Ιταλούς οι Έλληνες;
- 8) Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της ιταλικής επιχείρησης στο μέτωπο της Αλβανίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΙ Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

A) ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ ΝΑ ΑΛΛΑΞΟΥΝ Α ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥΣ

- Οι Γερμανοί έχουν σκοπό, μετά την κατάκτηση της Γαλλίας, να επιτεθούν στη Σοβιετική Ένωση.
- Αλλάζουν τα σχέδιά τους και στρέφονται προς τα Βαλκάνια, έπειτα από την αποτυχία των Ιταλών να κατακτήσουν την Ελλάδα.

B) ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- **Μάρτιος 1941 :** Η Βουλγαρία συμμαχεί με τη Γερμανία.
- Γερμανικές φάλαγγες διαβαίνουν ελεύθερα το έδαφος της και κατευθύνονται στην Ελλάδα.
- Η ελληνική κυβέρνηση εγκαταλείπει την ουδετερότητα και επιτρέπει στις συμμαχικές δυνάμεις να αποβιβάσουν στρατιώτες.
- **6 Απριλίου 1941 :** Εκατοντάδες γερμανικά αεροπλάνα αρχίζουν βομβαρδισμούς ενώ Γερμανοί στρατιώτες κάνουν επίθεση σε ελληνικά οχυρά και άρματα μάχης κατευθύνονται προς τη Δυτική Μακεδονία.

Γ) Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

- Ο ελληνικός στρατός αντιστέκεται στο Ρούπελ και στα άλλα οχυρά στα σύνορα με τη Βουλγαρία.
- Δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την ταυτόχρονη εισβολή από δύο περιοχές.
- **9 Απριλίου 1941 :** Οι Γερμανοί καταλαμβάνουν τη Θεσσαλονίκη και κατευθύνονται νότια.
- Η ελληνική κυβέρνηση αποσύρεται στην Κρήτη.
- Οι Έλληνες στρατηγοί αναγκάζονται να συνθηκολογήσουν.
- **27 Απριλίου 1941 :** Η Αθήνα πέφτει στα χέρια των Γερμανών, μαζί με όλη την ηπειρωτική χώρα.

Δ) ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

- **Μάιος 1941 :** Γερμανοί αλεξιπτωτιστές πέφτουν στην Κρήτη, την τελευταία ελεύθερη ελληνική περιοχή.
- Το νησί υπερασπίζονται ελληνικές και συμμαχικές δυνάμεις, καθώς και ένοπλοι Κρητικοί.
- Οι συγκρούσεις είναι σκληρές και διαρκούν 10 ημέρες.
- Οι Γερμανοί επικρατούν, αλλά με βαρύτερες απώλειες.
- Μετά και την κατάκτηση της Κρήτης, για ολόκληρη την Ελλάδα αρχίζει η περίοδος της Κατοχής ως το 1944.

Ε) ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

- Ο πόλεμος τερματίζεται το 1945 με νίκη των συμμαχικών δυνάμεων.
- Οι καταστροφές για όλους είναι ανυπολόγιστες.
- Οι νεκροί σε ολόκληρο τον κόσμο ανέρχονται σε δεκάδες εκατομμύρια.
- Οι υλικές καταστροφές είναι τεράστιες.
- Από τις τραγικότερες στιγμές του πολέμου είναι η εξόντωση μεγάλου αριθμού Εβραίων (Ολοκαύτωμα) στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης.
- Η ρίψη ατομικής βόμβας στις ιαπωνικές πόλεις Χιροσίμα και Ναγκασάκι από τους Αμερικανούς (για να εξαναγκάσουν την Ιαπωνία να παραδοθεί) προκαλεί φρίκη και εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Τι συνέπειες είχε η νίκη των Ελλήνων απέναντι στον ιταλικό στρατό;
- 2) Ποια ήταν η στάση της Βουλγαρίας απέναντι στη Γερμανία;
- 3) Ποια ήταν τα πολεμικά γεγονότα που ακολούθησαν τη γερμανική εισβολή στην Ελλάδα;
- 4) Ποια ήταν τα αποτελέσματα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΜΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΑΓΩΝΩΝ ΚΑΙ ΘΥΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (1941-1949)

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΛΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Μετά την κατάληψη της Ελλάδας, οι Γερμανοί κρατούν την Αθήνα, την Κεντρική Μακεδονία, την Κρήτη και το σιδηροδρομικό δίκτυο.
- Τμήματα της Μακεδονίας και της Θράκης παραχωρούνται στους Βούλγαρους.
- Η υπόλοιπη χώρα παραχωρείται στους Ιταλούς.
- Η Τριπλή Κατοχή είναι περίοδος μεγάλης δοκιμασίας για τον ελληνικό λαό.
- Το χειμώνα του 1941-1942 η πείνα μαστίζει τους κατοίκους στις μεγάλες πόλεις.

Β) Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

- 30 Μαΐου 1941 : Δύο φοιτητές, ο Μανώλης Γλέζος και ο Απόστολος Σάντας, κατεβάζουν τη γερμανική σημαία από την Ακρόπολη.
- Με την υποστήριξη της Βρετανίας, δημιουργούνται τρεις αντιστασιακές οργανώσεις :
 - το Ε.Α.Μ/Ε.Λ.Α.Σ. (σε όλη σχεδόν τη χώρα),
 - ο Ε.Δ.Ε.Σ (κυρίως στην Ήπειρο)
 - η Ε.Κ.Κ.Α.
- 25 Νοεμβρίου 1942 : Οι αντιστασιακές ομάδες, σε συνεργασία, ανατινάζουν τη γέφυρα στον Γοργοπόταμο.
- Με την καταστροφή της γέφυρας καθυστερούν οι Γερμανοί τον ανεφοδιασμό των στρατευμάτων τους στην Αφρική.

Γ) ΤΑ ΑΝΤΙΠΟΙΝΑ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ

- Στην αντίσταση των Ελλήνων, οι Γερμανοί απαντούν με τρομοκρατία, κάψιμο ολόκληρων χωριών (π.χ. Δίστομο, Καλάβρυτα) και μαζικές εκτελέσεις.

Δ) ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

- Τέλη 1944 : Οι Γερμανοί και οι σύμμαχοί τους είναι οι ηττημένοι του Πολέμου.
- Αποσύρονται από την Ελλάδα.
- Οκτώβριος 1944 : Η ελληνική κυβέρνηση επιστρέφει στην Ελλάδα, από τη Μέση Ανατολή όπου έχει καταφύγει.
- Είναι η στιγμή της Απελευθέρωσης.

Ε) ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Οι πολιτικές δυνάμεις παραμένουν διχασμένες.
- Από τη μια πλευρά είναι ο βασιλιάς και η ελληνική κυβέρνηση (αναγνωρισμένη από τους Συμμάχους).
- Από την άλλη πλευρά είναι το Ε.Α.Μ., που από το Μάρτιο του 1944 έχει σχηματίσει δική του κυβέρνηση στην ορεινή Ελλάδα.

ΣΤ) ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

- Λάθη και παραλείψεις και των δύο πλευρών, καθώς και παρεμβάσεις των ξένων Δυνάμεων, οδηγούν σε Εμφύλιο Πόλεμο.
- **1946-1949 : Αιματηρός Εμφύλιος Πόλεμος** προκαλεί χιλιάδες θύματα και ανυπολόγιστες καταστροφές.
- Τερματίζεται με ήττα του Δημοκρατικού Στρατού.
- Ο εθνικός διχασμός παραμένει στην Ελλάδα και στις ψυχές των Ελλήνων για δεκαετίες.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Πώς μοίρασαν οι Γερμανοί την Ελλάδα;
- 2) Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;
- 3) Ποιες μορφές αντίστασης αναπτύχθηκαν από τους Έλληνες;
- 4) Ποιες ήταν οι αντιστασιακές οργανώσεις που δημιουργήθηκαν;
- 5) Ποιο ήταν το κορυφαίο αντιστασιακό κατόρθωμα και ποιες οι συνέπειές του ;
- 6) Πώς έληξε η τετραετής σχεδόν Κατοχή
- 7) Ποιες ήταν οι αιτίες του Εμφυλίου Πολέμου;
- 8) Πότε ξεκίνησε ο Εμφύλιος Πόλεμος και πότε τελείωσε;
- 9) Ποιες ήταν οι συνέπειες του Εμφυλίου Πολέμου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (1950-1974)

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ

- Το τέλος του Εμφυλίου βρίσκει την Ελλάδα αντιμέτωπη με σοβαρά προβλήματα.
- Η χώρα έχει ερειπωθεί.
- Χιλιάδες άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους.
- Τα πάθη που έχει δημιουργήσει ο Εμφύλιος δεν έχουν ξεπεραστεί.
- Οι σχέσεις με τους βόρειους γείτονες (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία) είναι κακές.

Β) Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΝΑΤΟ

- Ο κόσμος εισέρχεται σταδιακά στην περίοδο του «Ψυχρού Πολέμου», με την έντονη αντιπαράθεση Η.Π.Α. και Σοβιετικής Ένωσης.
- 1949 : Με πρωτοβουλία των Η.Π.Α. ιδρύεται το **Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (ΝΑΤΟ)**, ως αντιστάθμισμα στην παρουσία της Σοβιετικής Ένωσης στην Ευρώπη.
- 1952 : Η Ελλάδα γίνεται μέλος του ΝΑΤΟ, για να προστατεύσει την εδαφική της ακεραιότητα και για να προσεγγίσει τις χώρες της Δύσης.

Γ) ΤΑ «ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΑΝΑ» ΣΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

- Ενώ βελτιώνονται σταδιακά οι σχέσεις της Ελλάδας με Γιουγκοσλαβία και Βουλγαρία, επιδεινώνονται οι σχέσεις με την Τουρκία, κυρίως για το ζήτημα της Κύπρου.
- **Σεπτέμβριος 1955** : Οι Τούρκοι ασκούν μαζικές διώξεις στους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης.
- Λεηλατούν τις περιουσίες τους.
- Καταστρέφουν σπίτια Ελλήνων, καταστήματα, επιχειρήσεις, σχολεία και εκκλησίες.
- Σκοτώνουν, τραυματίζουν, κακοποιούν βάνανυσα πολλούς Έλληνες.
- Ιδιαίτερο μένος επιδεικνύουν κατά των ιερωμένων.

Δ) Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- 1956 : Κερδίζει τις εκλογές ο Κωνσταντίνος Καραμανλής.
- Για πρώτη φορά ψηφίζουν και οι γυναίκες.
- Επιδιώκει να πετύχει συμβιβασμό στο κυπριακό και να αποκαταστήσει τις σχέσεις με Βρετανία και Η.Π.Α.
- Προσανατολίζει την Ελλάδα προς την Ευρώπη.
- 1963 : Πρωθυπουργός γίνεται ο Γεώργιος Παπανδρέου.

- Από τις σημαντικότερες πρωτοβουλίες του είναι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.
- 1965 : Διαφωνεί με τον βασιλιά Κωνσταντίνο και παραιτείται.

Ε) Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

- Ο Εμφύλιος, η φτώχεια και οι δύσκολες συνθήκες ζωής οδηγούν μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού για δουλειά στις πόλεις.
- Δίνεται έμφαση στην ανάπτυξη της βιομηχανίας και των τουριστικών επιχειρήσεων.
- Πολλοί Έλληνες μεταναστεύουν στην Αυστραλία και σε χώρες της Ευρώπης, της Αμερικής και της Αφρικής, επιζητώντας μια καλύτερη ζωή.

ΣΤ) 1967-1974 Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

- 1967 : Ομάδα στρατιωτικών με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Γεώργιο Παπαδόπουλο επιβάλλει δικτατορία.
- Το αυταρχικό και ανελεύθερο καθεστώς καταδικάζεται από πολλούς Έλληνες και ξένους.
- Αρκετοί καταφεύγουν στο εξωτερικό ενώ άλλοι οργανώνουν αντίσταση εναντίον της δικτατορίας.
- Πολλοί Έλληνες διώκονται, εξορίζονται, βασανίζονται.
- 1973 : Εξεγείρονται οι φοιτητές του Πολυτεχνείου.
- 1974 : Οι Τούρκοι εισβάλλουν στην Κύπρο.
- Η δικτατορία καταρρέει.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια ήταν τα προβλήματα που αντιμετώπισε η Ελλάδα μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;
- 2) Τι ήταν το ΝΑΤΟ και γιατί η Ελλάδα εντάχθηκε σ' αυτό;
- 3) Πότε ψήφισαν για πρώτη φορά οι γυναίκες;
- 4) Ποιος εκλέχτηκε πρωθυπουργός και ποιο ήταν το έργο του;
- 5) Ποιος ήταν ο επόμενος πρωθυπουργός;
- 6) Ποιες ήταν οι συνέπειες του Εμφυλίου Πολέμου για τον ελληνικό πληθυσμό;
- 7) Ποια ήταν τα γεγονότα που ακολούθησαν την παραίτηση του Παπανδρέου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΤΑΚΤΗΜΕΝΗ

- Η Κύπρος έχει γνωρίσει πολλούς κατακτητές.
- 1571 : Κυριεύεται από τους Οθωμανούς.
- 1878 : Παραχωρείται από τους Οθωμανούς στους Βρετανούς , οι οποίοι τη διοικούν ως αποικία.
- Οι Ελληνοκύπριοι δε σταματούν να αγωνίζονται για την ελευθερία και την ένωση του νησιού με την Ελλάδα.

Β) ΜΕΣΑ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

- Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι Κύπριοι αρχίζουν να ζητούν επιτακτικά την ένωση με την Ελλάδα.
- Οργανώνουν διαμαρτυρίες και συλλαλητήρια.
- Προσφεύγουν στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.).
- **Ηγέτης του αγώνα, ο αρχιεπίσκοπος του νησιού Μακάριος.**
- Ξεκινά ένοπλος απελευθερωτικός αγώνας.
- **1955 : Αναλαμβάνει στρατιωτική και πολιτική δράση η Εθνική Οργάνωση Κύπριων Αγονιστών (Ε.Ο.Κ.Α.).**
- Αρχηγός (και με τη στήριξη του Μακάριου), ο απόστρατος αξιωματικός του ελληνικού στρατού, **Γεώργιος Γρίβας (Διγενής).**
- Οι Τούρκοι αντιδρούν με λεηλασίες και καταστροφές στην Κωνσταντινούπολη (Σεπτεμβριανά).

Γ) 1960 Η ΚΥΠΡΟΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

- Η δράση της Ε.Ο.Κ.Α. και η γενικευμένη ταραχή αναγκάζουν τους Βρετανούς να αποδεχτούν την ανεξαρτησία της Κύπρου.
- Δημιουργούν δύο στρατιωτικές βάσεις στο νησί.
- **Η Κύπρος κηρύσσεται ανεξάρτητη με τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου.**
- Η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν δικαίωμα να διατηρούν εκεί μικρές μονάδες στρατού.
- **Πρώτος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας εκλέγεται ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος.**

Δ) ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΟΥΣ

- Τα προβλήματα συνεχίζονται στο νησί.
- 1963 : Οι Τουρκοκύπριοι, αν και μειοψηφία, ζητούν όλο και μεγαλύτερα προνόμια.
- 1963 : Ξεσπούν ταραχές ανάμεσα στις δύο κοινότητες.

- Καλούνται στρατιώτες του Ο.Η.Ε., οι οποίοι παραμένουν από τότε στο νησί.
- Δεν καταφέρνουν να βάλουν τέλος στις συγκρούσεις.

Ε) 1974 Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

- 1967 : Ανακαλείται από την Κύπρο με εντολή της δικτατορίας των Αθηνών η ελληνική μεραρχία που είχε σταλεί.
- Οι σχέσεις του Μακάριου με τους δικτάτορες επιδεινώνονται.
- 1974 : Η ελληνική χούντα ανατρέπει με πραξικόπημα τον Μακάριο.
- Τουρκικά στρατεύματα εισβάλλουν στο νησί και καταλαμβάνουν το βόρειο μέρος (σχέδιο «Αττίλας»).
- Η Εθνική Φρουρά της Κύπρου αντιστέκεται.
- Δίνονται σκληρές μάχες, με πολλούς νεκρούς, τραυματίες και αγνοούμενους.

ΣΤ) Η ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

- Οι Τούρκοι καταλαμβάνουν το 37% του νησιού.
- Εκδιώκουν τους Ελληνοκύπριους, οι οποίοι καταφεύγουν στο ελεύθερο τμήμα.
- Μεταφέρουν εποίκους από την Τουρκία για μόνιμη εγκατάσταση, αλλοιώνοντας έτσι τη σύνθεση του πληθυσμού.
- Στο κατεχόμενο τμήμα δημιουργούν ένα τουρκοκυπριακό ψευδοκράτος, το οποίο δεν αναγνωρίζεται από τη διεθνή Κοινότητα.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποιες ήταν οι ενέργειες των Κυπρίων μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο για την ένωση του νησιού με την Ελλάδα;
- 2) Ποιος ήταν ο αγώνας των Κυπρίων ώστε να απαλλαγούν από τη βρετανική κυριαρχία;
- 3) Πότε η Κύπρος ανακηρύχτηκε ανεξάρτητη και ποιος ήταν ο πρώτος πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας;
- 4) Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;
- 5) Ποιες ήταν οι ενέργειες των Τούρκων όταν κατέλαβαν το 37% της Κύπρου;
- 6) Ποια ήταν η θέση του Ο.Η.Ε απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Α) Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Είναι η περίοδος από τον Ιούλιο του 1974 (πτώση της δικτατορίας) μέχρι σήμερα.
- Καταβάλλονται προσπάθειες ενίσχυσης της δημοκρατίας.
- Καλλιεργούνται οι διεθνείς σχέσεις της χώρας.
- οι Κυβερνήσεις εργάζονται για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των Ελλήνων.
- Το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων βελτιώνεται εντυπωσιακά.
- Η πνευματική ζωή γνωρίζει μεγάλη άνθηση.
- Κορυφαίες στιγμές, το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας στους ποιητές Γιώργο Σεφέρη (1963) και Οδυσσέα Ελύτη (1979).
- Πρωταρχικός στόχος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι η προώθηση της ευρωπαϊκής πορείας της χώρας.

Β) Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΟΠΙΗΣΗΣ

- Ευρωπαϊκά κράτη (και η Ελλάδα) μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο υποστηρίζουν την ιδέα της ένωσης της Ευρώπης.
- 9 Μαΐου 1950 : Πρώτος διατυπώνει την ιδέα ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν.
- Από τότε η ημέρα αυτή γιορτάζεται ως «Ημέρα της Ευρώπης».

Γ) Η Ε.Ο.Κ. ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

- 1957 : Έξι ευρωπαϊκά κράτη σχηματίζουν την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.)
- Στα επόμενα χρόνια κι άλλες ευρωπαϊκές χώρες εντάσσονται σε αυτή.
- 1981 : Εντάσσεται στην Ε.Ο.Κ. και η Ελλάδα.
- 1992 : Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ αποφασίζεται η χρήση κοινού νομίσματος και η δημιουργία ενιαίας αγοράς.
- 1993 : Η Ε.Ο.Κ. μετεξελίσσεται σε Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)
- Το Ευρώ μπαίνει στη ζωή πολλών ευρωπαίων πολιτών.
- 2001 : Η Ελλάδα υιοθετεί το κοινό νόμισμα.

Δ) Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ

- 2014 : Στην Ευρωπαϊκή Ένωση συμμετέχουν 28 κράτη-μέλη
- Οι μεγαλύτερες προκλήσεις για τους Ευρωπαίους είναι πλέον :
 - Η ενίσχυση των δημοκρατικών ελευθεριών
 - Η καταπολέμηση της ανεργίας
 - Η αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων
 - Η βελτίωση της εκπαίδευσης
 - Ο σεβασμός και η προστασία του περιβάλλοντος

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1) Ποια περίοδος ονομάστηκε Μεταπολίτευση;
- 2) Ποιες προσπάθειες καταβλήθηκαν κατά τη διάρκειά της;
- 3) Τι γνωρίζετε για την πνευματική ζωή της Ελλάδας;
- 4) Ποια ήταν η πορεία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας;
- 5) Πότε άρχισε να οικοδομείται η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και ποιος ήταν ο πρωτεργάτης αυτής της ιδέας;
- 6) Πότε σχηματίστηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ποια η θέση της Ελλάδας σ' αυτή;
- 7) Τι υπαγορεύτηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και ποιες ήταν οι συνέπειες αυτής της κοινής νομισματικής ενοποίησης;

